

Visie ruimtelijk ontvangst
Zuidoost Friesland
Versie Driewegsluis

Visie ruimtelijk ontvangst Zuidoost Friesland

Dit document is opgesteld voor:

Gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland &
Weststellingwerf

Dit document is samengesteld door:

Elmer Verhaak, Joren van Dijk & Wouter Tooren.

Omgevingspsycholoog

Den Haag, 28 november 2018

Omgevingspsycholoog

Inleiding

Het doel van dit document is het beschrijven van een ruimtelijke visie voor een uniforme, kwalitatief hoogwaardige uitstraling van alle entrees in Zuidoost Friesland. Daarmee wordt de herkenbaarheid versterkt en de toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid voor alle bezoekers vergroot. Dit document is een uitwerking van de in projectplan Er-Varen en Turf benoemde entreestrategie.

Dit document bevat een uitgewerkte visie op het ontvangst van bezoekers, de behoefte van bezoekers en ruimtelijke componenten die bepalend zijn voor de uitstraling en beleving van de entrees. In deze visie wordt aangegeven wat de samenhang tussen entrees, tops en rustpunten is. Voor TOPs en rustpunten wordt dit op hoofdlijnen uitgewerkt, voor entrees in meer detail. Onderdeel van de visie is het verifiëren van de door de werkgroep voorgestelde entrees vanuit het perspectief van de bezoeker. Voor iedere locatie is een gebiedsgerichte analyse verricht en een programma van aanbevelingen opgesteld om deze locaties in een volgende fase te ontwikkelen voor een optimaal ontvangst van bezoekers.

Dit document biedt ontwerpende partijen ruimtelijke uitgangspunten, op basis waarvan zij in een volgende fase de entrees, TOPs en rustpunten kunnen ontwerpen. Met het uitwerken van deze entreestrategie, kunnen de gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland & Weststellingwerf gezamenlijk Zuidoost Friesland als aantrekkelijke recreatieve regio presenteren voor alle soorten bezoekers.

Vijf deelregio's met entrees, TOPs en rustpunten

Bezoekers worden op hun reis naar Zuidoost Friesland begeleid naar een plek waar ze kunnen aanlanden. Hier kunnen ze uitrusten, kennismaken met de identiteit van de regio en de lokale cultuurhistorie en in een vriendelijke omgeving rustig een programma maken voor hun bezoek aan de regio. Vervolgens kunnen ze hier overstappen op ander vervoer om de regio te ontdekken. Deze plek noemen we een entree. De entree is ook een TOP (Toeristen Overstappunt).

Deze entrees zijn zowel een fysieke plek als een ervaring. Een entree is een fysieke plek in de zin dat bezoekers via de locatie naar de regio reizen. Een entree is een ervaring in de zin bezoekers hun ontvangst in de regio ervaren. Onderdeel van deze ervaring is zowel de reis via de fysieke locatie, als de fysieke locatie. De ervaring van de reis en de plek zijn niet los van elkaar te zien.

In de regio zijn 5 entree locaties waar bezoekers van buiten de regio kunnen worden ontvangen: Akkrum, Appelscha, Bakkeveen, Drachten en Driewegsluis. De geografische spreiding van entrees is daarbij zo gekozen dat bezoekers vanuit verschillende windrichtingen bij een entree uitkomen. Dit document doet aanbevelingen voor de invulling van de entree. Hoe deze exact wordt uitgevoerd, wordt in een volgende fase per locatie uitgewerkt.

Iedere entree bedient een deel van de regio, er zijn vijf deelregio's. Hierbij zijn de gemeentegrenzen als uitgangspunten genomen voor de grenzen van de deelregio.

Vervolgens zijn de grenzen van de deelregio's zo gekozen dat voor zowel de cultuur, gezelligheid, natuur als sport georiënteerde bezoeker binnen de grenzen van de deelregio een aantrekkelijk programma samen te stellen is.

Nadat bezoekers zijn aangekomen bij één van de entrees van Zuidoost Friesland, is het tijd om te verpozen in een van de vele recreatieve voorzieningen in de dorpen. Hier worden ze ondergedompeld in de typerende rust van het Friese leven. Hierna reizen bezoekers via TOPs en rustpunten de deelregio in naar hun volgende bestemming. Entree, TOP en rustpunt worden ingezet om de bezoeker aan de hand mee te nemen naar haar bestemming, het gebied te openbaren op het juiste niveau, en daarna de bezoeker weer terug te begeleiden van bestemming naar entree.

Leeswijzer

Dit document beschrijft een ruimtelijke visie op de entreestrategie. Daarbij is gefocust op de locatie en invulling van de entrees. De recreatieve ervaring van een bezoeker wordt ook deels bepaald door online ervaringen. Omdat dit een ruimtelijke studie is, is hier geen onderzoek naar gedaan.

Inhoud

Dit document start in deel A met een definiëring van entree. Hierin wordt beschreven wat de doelen van een entree zijn, hoe deze relateren aan gastvrijheid, welke ervaringsreis bezoekers maken, hoe de entreestrategie werkt en welke mogelijkheden er zijn om een fysieke entree in te richten.

In deel B worden regiobrede kenmerken besproken. Op basis hiervan volgen uitspraken in welke mate de entreelocaties geschikt zijn gekozen.

Deel C beschrijft de recreatieve kenmerken van de deelregio's. Hier worden voorstellen gedaan voor het combineren van verschillende recreatieve ervaringen. Per deelregio wordt een beschrijving van het dorp gegeven, de mogelijke locatie voor de entree besproken en uitdagingen en kansen voor het plaatsen van de entree in het dorp beschreven. De hoofdstukken eindigen met ruimtelijke inpassing van de ervaringsreis van bezoekers aan de entreelocatie en het bespreken van mogelijkheden om de entreelocatie (nog) beter aan te sluiten op de deelregio.

Het document eindigt in deel D met een beschrijving van de identiteit en vormgeving van de identiteit van Zuidoost Friesland. In het eerste hoofdstuk wordt een beschrijving van de identiteit van de regio gegeven, waarin gezocht wordt naar aanknopingspunten voor vormgevende elementen. In het tweede hoofdstuk wordt een catalogus gepresenteerd met vormgevende elementen. De elementen zijn het uitgangspunt bij het ontwerpen van de entreelocatie en de objecten langs de route naar de entree.

Plattegronden & tekst

In de tekst wordt doorlopend verwezen naar fysieke locaties en structuren in de regio, deelregio's en entreelocaties. Er is gebruik gemaakt van plattegronden om deze locaties en structuren te duiden. De tekst vermeldt bij veel locaties een getal. Deze correspondeert met het cijfer op de kaart.

Inhoudsopgave

A - Introductie van de entree	7	B - Introductie van de regio	22
1. Doelen entree	8	6. Entreelocaties in de regio	23
1.1. Openbaren van de regio		7. Bereikbaarheid	25
1.2. Doelen entree		7.1. Bereikbaarheid van buiten de regio naar Zuidoost Friesland	
2. Gastvrijheid	10	7.2. Bereikbaarheid binnen de regio	
2.1. Entreedoelen & gastvrijheid		8. Toegankelijkheid	38
3. Bezoekersflow	13	8.1. Structuur van het wegennetwerk	
3.1. Gebruikerservaring en beleving optimaliseren		8.2. Toegankelijkheid voor parkeren	
3.2. Zeven stappen in een bezoek aan de entreelocatie		8.3. Toegankelijkheid met het openbaar vervoer	
4. Strategie entrees	15	8.4. Toegankelijkheid vanaf het water	
4.1. Hiërarchie entrees, TOPs en rustpunten		9. Doelmatigheid	47
4.2. Van entree naar TOP		9.1. Natuurrecreatie	
4.3. Rustpunten als laagste trede in de inrichting van het gebied		9.2. Cultuur & horeca	
4.4. Criteria voor keuze entreelocatie		9.3. Sport- & waterrecreatie	
4.5. Extra entree mogelijkheden		9.4. Verblijven in de regio	
5. Invulling entree	19		
5.1. Minimale entree			
5.2. Uitgebreide entree			

C - Deelregio & entreelocatie 57

Driewegsluis 58

10. Deelregio Driewegsluis 59

10.1. Kenmerken deelregio Driewegsluis

11. Entree Driewegsluis 71

11.1. Kenmerken entreelocatie Driewegsluis

11.2. Positionering van de entree

11.3. Uitdagingen & kansen in de entree

11.4. Positionering van de 7 stappen

11.5. Flows van en naar de entreezone

D - Identiteit en vormgeving 86

Identiteit en vormgeving 87

12. Beeldtaal 88

12.1. Natuur & mens

12.2. Vanaf het Saalien

12.3. Veenvorming

12.4. De mens grijpt in

13. Catalogus 92

13.1. Materialen

13.2. Kleuren

13.3. Patronen

13.4. Beeldkenmerken

Bijlage 99

14. Programma van aanbevelingen 100

15. Bereikbaarheid 107

15.1. Bereikbaarheid vanuit Nederland

15.2. Bereikbaarheid binnen de regio

16. Losse kaarten 115

A - Introductie van
de entree

1. Doelen entree

Een entree van de regio Zuidoost Friesland is te vergelijken met een voordeur en entree van een huis. Daar komen mensen van buiten de regio aan, worden ze welkom geheten en maken ze kennis met Zuidoost Friesland. Bezoekers kunnen bij een entree overstappen op ander gewenst of geschikt vervoer, net als bij toeristische overstappunten (TOP). Een entree is daarmee ook een TOP. Een entree is groter in schaal en omvang dan een TOP.

Een entree is tegelijk een plek en een ervaring. Een entree is een fysieke plek in de zin dat bezoekers naar een plek toe reizen waar zij informatie over de regio kunnen vinden. Een entree is een ervaring in de zin dat de reis die bezoekers naar de fysieke locatie maken, onderdeel is van de ervaring van de locatie en de regio. De ervaring van de reis en de plek zijn niet los van elkaar te zien.

1.1. Openbaren van de regio

Entrees hebben als voornaamste doel om de regio aan de bezoeker te openbaren. Openbaren gaat over informeren en inspireren over de mogelijkheden die de regio te bieden heeft én het introduceren van bezoekers met de overkoepelende identiteit van de regio.

Door te openbaren kunnen bezoekers zien en ervaren dat de regio veel recreatiemogelijkheden te bieden heeft en veel diversiteit kent. Bezoekers die meerdere dagen komen, kunnen daardoor een meerdaags programma samen

stellen. Hierdoor stijgt de waarde van de totaalervaring van het bezoek aan de regio. Door dagbezoekers te inspireren met de vele recreatiemogelijkheden, worden bezoekers verleid om terug te komen voor een meerdaags bezoek. Het overkoepelende doel is dat alle bezoekers een positieve waardering van de regio krijgen. Dit leidt tot mond-tot-mond reclame waardoor de bezoekersaantallen van de regio toenemen.

Totale bezoekerservaring

Een bezoek aan de entree van Zuidoost Friesland is voor te stellen als een aaneenrijging van ervaringen, die gezamenlijk een bezoekreis vormen. De extreme hoogte- en dieptepunten van deze totaalervaring en de afsluiting van de ervaring, bepalen in belangrijke mate de beoordeling van de bezoeker over het bezoek aan Zuidoost Friesland.

Een bezoekreis in de regio bestaat grofweg uit zeven stappen. Hierbij wordt uitgegaan van de situatie dat bezoekers bewust naar Zuidoost Friesland en de entree reizen:

1. Thuis klaarmaken voor vertrek.
2. Onderweg van huis naar de entree.
3. Aankomen bij de entree.
4. Parkeren, aanmeren of stallen.
5. Informeren en vertrekken.
6. Oriënteren en laten informeren bij entreelocatie.
7. Eten, drinken & recreëren.

Door in ieder van deze stappen te voorzien in de behoefte van bezoekers, wordt de bezoeker 'aan de hand genomen' en begeleid door elke omgeving die onderdeel is van de

reis naar de regio. Een goede aansluiting tussen de zeven elementen zorgt voor de beleving van gastvrijheid en een aangename vertraging en verpozing.

Identiteit Zuidoost Friesland

De identiteit komt tot uiting in de huisstijl van de vormgeving. Deze wordt gebruikt in de vormgeving van alle informatieborden en bewegwijzering in de regio bij TOPs, rustpunten en entrees. Voor de vormgeving van faciliteiten en voorzieningen van entrees worden vormgevende elementen uit de huisstijl gebruikt die passen bij de lokale context waarin de entree is gesitueerd.

Gastvrijheid

Naast openbaring van de regio is een entree bedoeld als een aantrekkelijke, toegankelijke plek waar mensen gastvrij worden ontvangen en er aangenaam 'vertraagd en verpoosd' kan worden. Een gastvrijheidsmodel wordt gebruikt om dit te realiseren (zie hoofdstuk 2 voor meer uitleg hierover). Elk programma van eisen voor de entrees volgt dit model. Dit model bestaat uit drie centrale assen: uitnodigen, ontzorgen en comfort bieden.

1.2. Doelen entree

In het projectplan er-varen en turf worden de volgende doelen voor een entree gesteld:

- Toegankelijkheid; de door de bezoeker ervaren kwaliteit van hoe de bezoeker op de route naar de entree door fysieke elementen begeleid wordt.
- Vertraging; het overstappen van het alledaagse hectische werklevens naar een ontspannen beleving van het lokale, pittoreske Zuidoost-Friese landleven.
- Verpozing; het onderbreken van de bezoekersreis om langere tijd op een locatie te verblijven, waarbij bezoekers de identiteit van Zuidoost Friesland in zich opnemen.
- Aantrekkelijkheid; de mate waarin een bezoeker de kwaliteit van de inrichting en het ontwerp van de omgeving en mogelijke activiteiten positief beoordeelt.
- Gastvrijheid; de mate waarin de bezoeker de ontvangst bij de entree beoordeelt als uitnodigend, ontzorgend en comfortabel.
- Herkenbaarheid; de mate waarin de bezoeker de identiteit van de regio herkent door het gebruik van de vormgevende elementen zoals aangegeven in onderdeel D.
- Geïnformeerdheid; de mate waarin een bezoeker toegang tot informatie heeft om een bezoekprogramma naar zijn of haar behoeften samen te stellen.
- Functionaliteit; faciliteiten en voorzieningen die een bezoeker bij stap 5, 6 en 7 voorzien in haar fysieke of psychologische behoeften.

2. Gastvrijheid

Gastvrijheid is de mate waarin de bezoeker de ontvangst bij de entree beoordeelt als uitnodigend, ontzorgend en comfortabel. Deze drie psychologische factoren vormen gezamenlijk de ervaring van gastvrijheid. Des te beter het de regio Zuidoost Friesland lukt om bezoekers hierin te voorzien, des te meer gastvrij ontvangen zullen bezoekers zich voelen.

2.1. Entreedoelen & gastvrijheid

Een doel van de entree is dat een bezoeker de kwaliteit van een aangeboden faciliteiten, informatie en mogelijke activiteiten tijdens de reis naar de entree en bij de entree positief beoordeelt. Al deze beoordelingen gezamenlijk vormen de basis voor de ervaring van gastvrijheid. De psychologische factoren van gastvrijheid bieden uitleg over hoe deze faciliteiten, informatie en activiteiten kunnen bijdragen aan gastvrijheid.

Een gewenst gevolg van gastvrijheid is dat bezoekers de bezoekreis onderbreken om langere tijd op een locatie tijdens de bezoekreis te verblijven, waarbij ze de identiteit van Zuidoost Friesland in zich opnemen. Bezoekers verpozen.

Hieronder wordt beschreven hoe de afzonderlijke entree doelen (zie paragraaf 1.2) in relatie staan tot gastvrijheid en de psychologische factoren van gastvrijheid.

Uitnodigend

De factor uitnodigend beschrijft in welke mate bezoekers de ervaring hebben van:

- Zich welkom voelen; de mate waarin bezoekers van de entree een warme, uitnodigende en benaderbare sfeer ervaren. Hierbij is het belangrijk dat bezoekers het gevoel hebben dat Zuidoost Friesland openstaat voor de aanwezigheid van bezoekers in de regio.
- Vrijheid; het ervaren van vrijheid gaat over de mate waarin bezoekers in de omgeving van de entree en de reis naar de entree zelfstandig te kunnen doen wat zij willen.

Toegankelijkheid gaat over vragen als 'is de entree gemakkelijk te vinden?', 'zijn de routes goed begaanbaar voor verschillende vervoersmodaliteiten?' of 'kan ik mijn voertuig gemakkelijk parkeren?'. Als een entree toegankelijk is, zullen bezoekers zich er welkom voelen omdat de regio aandacht besteed heeft aan de oriëntatie-behoefte van bezoekers. Ook zullen bezoekers een ervaring van vrijheid hebben, omdat zij zelfstandig door het gebied kunnen reizen.

Herkenbaarheid gaat over onderwerpen als 'herken ik de regio in de vormgeving van de entree?', 'kan ik de cultuurhistorie van de regio in het ontwerp herkennen?' en 'herken ik samenhang tussen entree, TOP en rustpunt?'. Als bezoekers dit ervaren, ervaren ze dat de regio zorg heeft besteed aan de inrichting en het belangrijk vinden dat zij zich welkom voelen. Ook draagt herkenbaarheid van identiteit bij aan een gevoel van vrijheid, omdat een herkenbare vormgeving van entrees, TOPs en rustpunten bijdraagt aan het zelfstandig kunnen oriënteren in de regio.

Ontzorgend

De factor ontzorgend beschrijft in welke mate bezoekers de ervaring hebben van:

- Dienstbaarheid; de ervaring dat de regio Zuidoost Friesland oprecht de bezoeker wil ontzorgen. De regio heeft speciaal voor de bezoeker moeite gedaan, zonder dat daar iets tegenover hoeft te staan.
- Empathie; de mate waarin de Zuidoost Friesland betrokken is bij een bezoeker. Zij snapt welke behoeftes een bezoeker heeft en hoe de regio bezoekers hierin kan ondersteunen.
- Erkenning; refereert naar de ervaring van persoonlijk contact. De ervaring van oprechte interesse in de bezoeker en dat deze serieus wordt genomen.

De functionaliteiten die de regio biedt aan bezoekers in stap 5, 6 en 7 moeten zo goed mogelijk voorzien in de fysieke en psychologische behoeften van de unieke bezoeker. Als de regio hierin slaagt, ervaren bezoekers dienstbaarheid en empathie. De regio snapt welke verschillende behoeftes bezoekers hebben en heeft moeite gedaan om bezoekers te voorzien in hun behoeften zonder dat daar iets tegenover hoeft te staan.

De mate waarin bezoekers geïnformeerd worden om een bezoekprogramma naar hun behoeftes samen te stellen, draagt bij aan empathie en erkenning. Door informatie af te stemmen op de behoeften van verschillende groepen, ervaren bezoekers dat de regio snapt welke behoeftes zij hebben. Door informatie af te stemmen op de eigenschappen van verschillende soorten bezoekers

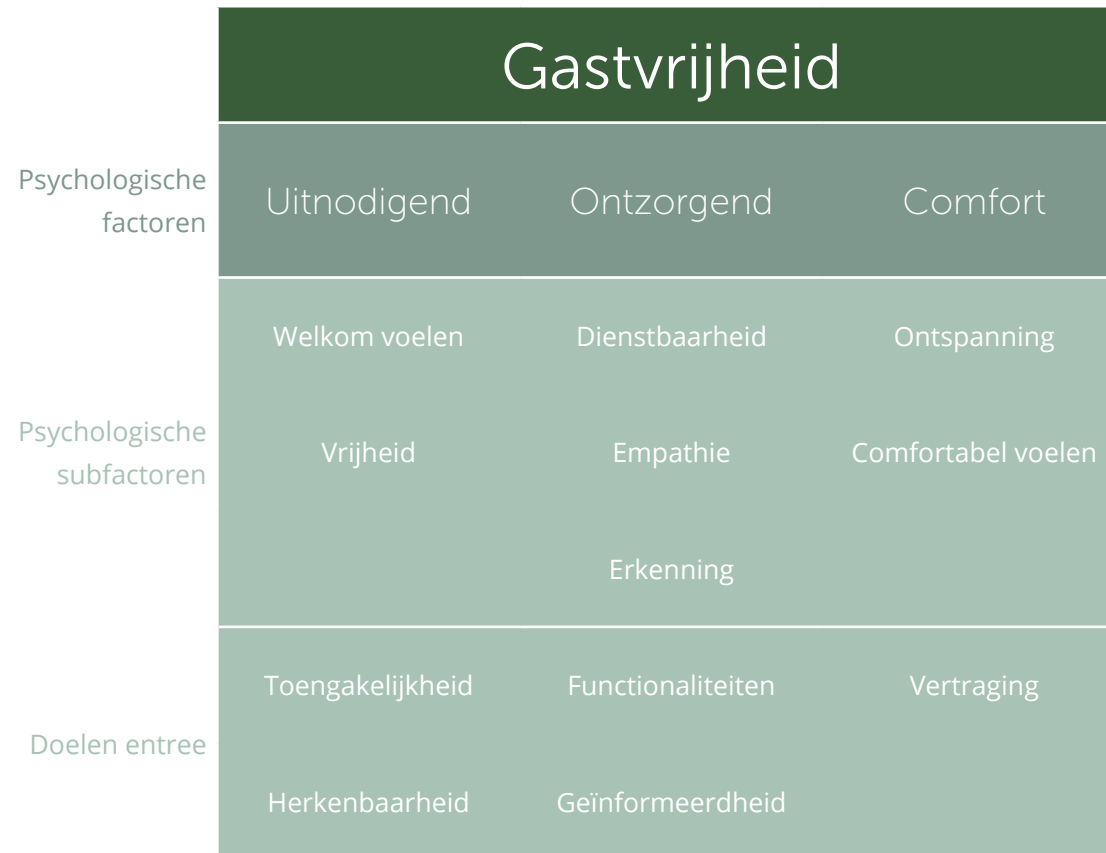
(bijvoorbeeld in taal of leeshoogte), geven zij bezoekers een gevoel van erkenning en serieus genomen te worden.

Comfort

De factor comfort beschrijft in welke mate bezoekers de ervaring hebben van:

- Op het gemak zijn & ontspanning; de mate waarin stress afwezig is en een bezoeker zich veilig mag voelen, zodat deze zichzelf kan zijn. Anders gezegd; de mate waarin een bezoeker psychologisch kan ontspannen.
- Zich comfortabel voelen; de mate waarin bezoekers fysiek gemak en de afwezigheid van fysieke ongemakken en beperkingen ervaren.

Een doel van de entrees is vertraging; de overgang van het hectische werkleven naar het ontspannen Friese landleven. De mate waarin de inrichting van de ruimte en de mogelijke activiteiten bijdragen aan het op het gemak zijn & kunnen ontspannen en zich comfortabel voelen, zijn hiervoor voorwaarden. De entree moet daarom bezoekers voorzien in dit comfort om vertraging mogelijk te maken.

Figuur 2.1 - Gastvrijheidsmodel (Pijls e.a., 2017)

3. Bezoekersflow

Mensen ervaren verschillende gebieden en activiteiten die ze daar uitvoeren als een aaneensluitend geheel, opgebouwd uit kleinere 'deel'-ervaringen. Dit komt omdat mensen verhalen gebruiken om hun verschillende ervaringen te begrijpen, te ordenen en er betekenis aan te geven. Onderdelen (bijvoorbeeld omgevingen en activiteiten) die tot hetzelfde verhaal behoren, worden samengevoegd en onderdeel van één ervaring, ook wel totaalervaring of ervaringsreis genoemd. De inhoud van deze verhalen is afhankelijk van psychologische en fysieke eigenschappen, de activiteiten die mensen uitvoeren en hun doel van de reis.

Een reis van huis naar de entreelocatie bestaat uit aaneensluitende ervaringen van meerdere gebieden en activiteiten. De ervaringen tijdens deze reis worden vaak geïnterpreteerd vanuit een verhaal met de strekking dat een persoon naar een vakantiebestemming reist, daar ontspant, leuke dingen ziet en doet die aansluiten op haar behoeften, en daar niet te veel moeite voor hoeft te doen. De ervaring is opgebouwd zoals de eerder geïntroduceerde 7 stappen.

3.1. Gebruikerservaring en beleving optimaliseren

Redeneren vanuit het idee dat de ervaring van mensen een aaneenschakeling is van ervaringen heeft een aantal belangrijke consequenties voor het optimaliseren van gebruikerservaring en beleving van bezoekers:

- Bezoekers willen dat hun bezoek 'klopt' en 'logisch' is. Klopt en logisch zijn afhankelijk van de mate waarin de ervaring van bezoekers aansluit op hun verwachtingen. Omdat de verwachtingen afhankelijk zijn van het verhaal wat zij gebruiken om hun ervaringen te ordenen, is dit verhaal leidend. Daarom:
 - Is de reis naar de bestemming is net zo belangrijk als de bestemming. Voor de eindgebruiker is de reis naar de entreelocatie ook onderdeel van de ervaring en beleving.
 - Moeten overgangen tussen deel-ervaringen vloeiend verlopen. Mensen ervaren gebieden en activiteiten als deel-ervaringen, welke onderdeel zijn van een aaneenrijging van ervaringen. Een abrupte overgang tussen deze deel-ervaringen kan deze aaneenrijging verstoren of onderbreken.
 - Willen bezoekers de hele reis doorlopen. Het bezoekverhaal heeft een begin en een eind. Bezoekers willen het liefst dit verhaal in volledigheid doorlopen. De ruimte en mogelijke activiteiten moeten die faciliteren.
- Bezoekers focussen op extremen en het einde van de ervaring. Mensen bepalen hun algehele beoordeling van een ervaring grotendeels op basis van twee variabelen: de extreme positieve en negatieve ervaringen en de ervaring van het einde van reis. Dit betekent dat negatieve extremen moeten worden vermeden, positieve extremen moeten worden bevorderd en het einde van de ervaring positief moet zijn.

- Bezoekers waarderen negatieve ervaringen extremer. Bij het vormen van een beoordeling van ervaringen hechten mensen meer waarde aan negatieve ervaringen dan aan positieve. Daarom moet het aantal negatieve ervaringen tot een minimum beperkt worden.

3.2. Zeven stappen in een bezoek aan de entreelocatie

Een bezoekreis van een bezoek aan Zuidoost Friesland bestaat grofweg uit zeven stappen. Hierbij wordt uitgegaan van de situatie dat bezoekers bewust naar regio en de entree reizen. Alle stappen in de reis hebben als doel de ervaring van gastvrijheid te bevorderen. Daarom moeten bezoekers de afzonderlijke ruimtelijke elementen en mogelijke activiteiten in ieder deel van deze reis door de bezoekers als aantrekkelijk worden ervaren.

1. Thuis klaarmaken voor vertrek. Thuis is de locatie waar bezoekers langere tijd verblijven. Dit kan ook een camping of hotel binnen of buiten de regio zijn. Bezoekers oriënteren zich hier via internet of informatie bij de receptie op hun bezoek aan Zuidoost Friesland. De belangrijkste locaties in de regio en deelregio, zoals de fysieke locatie van de entrees, moeten in de top 3 van zoekresultaten verschijnen als bezoekers via zoekmachines en navigatiesoftware naar de regio zoeken.
2. Onderweg van huis naar de entree. Onderweg is de reis van thuis naar de ervaren dorpsgrens waar de

entree zich bevindt. Vanaf deze stap worden bezoekers begeleid naar de entree en daarna in het gebied, waardoor zij de entree en de regio als toegankelijk ervaren. Naarmate bezoekers dichterbij de entree (stap 6) komen, zien zij gedurende hun reis (stap 2 t/m 6) meer objecten en elementen waarin zij de identiteit van de regio herkennen.

3. Aankomen bij de entree. Aankomen vindt plaats vanaf de ervaren dorpsgrens totdat bezoeker zijn vervoermiddel parkeert, aanmeert of stalt. Hier neemt de reis af in snelheid en nemen bezoekers steeds meer details waar.
4. Parkeren, aanmeren of stallen. Parkeren, aanmeren of stallen is de overgangsfase van reizen naar het betreden van het entreegebied. Wandelaars die een wandelroute volgen slaan deze stap meestal over.
5. Informeren en vertrekken. Informeren en vertrekken vindt plaats op de overgang tussen parkeren en het entreegebied. Hier start voor de meeste bezoekers de wandelroute naar de entree. Vanaf deze stap worden functionaliteiten aangeboden die de bezoeker voorzien in haar psychologische en fysieke behoeften. Wandelaars die een wandelroute volgen slaan deze stap meestal over.
6. Oriënteren en laten informeren bij entreelocatie. Dit is de fysieke locatie van de entree. Hier oriënteren bezoekers zich en worden goed geïnformeerd zodat zij een programma kunnen samenstellen dat aansluit op hun behoeften. Lees hoofdstuk 5 voor een toelichting hoe een entree eruit kan komen te zien.
7. Eten, drinken & recreëren. Na het bezoek aan de entreelocatie verpozen bezoekers in het dorp waar zij het ontspannen, lokale en pittoreske landleven ervaren.

De bezoekreis, zoals hierboven beschreven, is een ideaal verhaal wat aansluit op de verhalen die bezoekers gebruiken. De lokale fysieke context dicteert soms dat van dit verhaal afgeweken moet worden. Sommige stappen worden overgeslagen of wisselen in volgorde. Het streven moet zijn deze stappen en volgorde zoveel mogelijk te volgen, zodat de reis zoveel mogelijk aansluit op het verhaal van de bezoekers en daarmee de reis naar de entree en regio als een vloeiende reis ervaren.

4. Strategie entrees

Als een bezoeker de regio betreedt, is het fijn als er één of meerdere centrale plekken zijn waar mensen aanlanden, zich laten informeren over wat ze kunnen doen en wat kunnen eten en drinken. Deze plekken zijn een entree.

Zuidoost Friesland is verdeeld in vijf deelregio's. De deelregio's volgen losjes de gemeentegrenzen. Elke deelregio heeft daarin een entree waar bezoekers van buiten de regio kunnen worden ontvangen. De geografische spreiding van entrees is daarbij zo gekozen dat bezoekers vanuit verschillende windrichtingen bij een entree uitkomen.

4.1. Hiërarchie entrees, TOPs en rustpunten

Naast entrees zijn er in de regio ook Toeristische Overstap Punten (TOPs) en rustpunten. Een TOP bestrijkt een kleiner oppervlak dan een entree; het TOP-gebied. Een rustpunt bestrijkt daaropvolgend weer een kleiner oppervlak dan een TOP. Hierdoor ontstaat een hiërarchie in de informatievoorziening en begeleiding van de bezoeker.

Er wordt in principe informatie gegeven op de schaal van de entree, TOP of rustpunt waar de bezoeker zich bevindt. Dit betekent dat alleen informatie wordt gegeven binnen de

gebiedsgrenzen van elke entree, TOP of rustpunt (in het geval van entrees en TOPs die nabij een grens van een deelregio liggen, kan overwogen worden informatie toe te voegen over de aangrenzende deelregio of TOP-gebied). Dit wordt gedaan om alleen die informatie te presenteren die relevant en bruikbaar is voor de bezoeker op dat moment tijdens een bezoek. Hierdoor raken bezoekers niet overweldigd met bijzaken en kunnen zij makkelijker keuzes maken. Het zorgt er ook voor dat de bezoeker informatie krijgt op het moment dat deze open staat voor de informatie, waardoor de waardering stijgt.

Entree, TOP en rustpunt worden ingezet om de bezoeker aan de hand mee te nemen naar haar bestemming, het gebied te openbaren op het juiste niveau, en daarna de bezoeker weer terug te begeleiden van bestemming naar entree. Dit betekent het volgende voor de invulling van entrees, TOPs en rustpunten:

- Bij entrees wordt meer algemene, abstracte informatie gegeven over de hele (deel)regio, bedoeld om een programma van een bezoek te plannen.
- Bij elke TOP wordt lokale, vooral op navigatie en functionaliteit gerichte informatie gegeven bedoeld om de bestemmingen te bereiken.
- Elk rustpunt bevat plaatselijke, detail georiënteerde informatie bedoeld om te leren, te attenderen en te vermaken.

4.2. Van entree naar TOP

De bezoeker die voor het eerst Zuidoost Friesland bezoekt, wordt begeleid om haar bezoek te starten bij één van de vijf entrees. Na het verkrijgen van informatie en het samenstellen van een programma, rijdt, vaart, fietst of loopt de bezoeker van de entree naar een TOP. Vanaf het TOP wordt de overgang gemaakt naar een plaatselijke activiteit of handeling in het TOP-gebied, bijvoorbeeld een wandeling of een bezoek aan een museum. Het TOP fungeert hierdoor als tussenstation, tussen entree en bestemming. De belangrijkste twee functies van een TOP zijn fungeren als herkenbare deelbestemming en informeren over de plaatselijke route voor het laatste stukje naar de bestemming.

Er zijn twaalf TOPs. Net als bij elke entree kent elk TOP een eigen deelgebied: TOP-gebied. Bij elke TOP wordt de bezoeker geïnformeerd over mogelijkheden en route-informatie binnen dit TOP-gebied. Zo blijft de bezoeker continu begeleid tot aan de bestemming, zodat hun aandacht uitgaat naar het ervaren en beleven van de regio en niet naar het oplossen van (navigatie) hindernissen. Hierdoor blijft de recreatieve ervaring zoveel mogelijk stress- en frustratie vrij, wat belangrijk is voor een gastvrije ervaring.

4.3. Rustpunten als laagste

trede in de inrichting van het gebied

Binnen de twaalf TOP-gebieden liggen ook dertig rustpunten. Elk rustpunt is een onverwacht en mooi gelegen plek waar gepauzeerd kan worden, de accu kan opladen en men iets lekkers kan nuttigen. Rustpunten fungeren tevens als een mini informatieplek waar verwezen wordt naar nabijgelegen horeca en bezienswaardigheden en belevenissen. Tussen entree, TOP en rustpunt is dit de laagste schaal in de hiërarchie. De informatie die bij een rustpunt wordt gegeven gaat daardoor alleen over onderwerpen in de directe nabijheid van het rustpunt.

4.4. Criteria voor keuze entreelocatie

Een entree vormt de start voor bezoekers van buiten de regio. Een entree heeft daarom een hogere bereikbaarheid en toegankelijkheid voor bezoekers die van buiten de regio naar Zuidoost Friesland komen dan een TOP of rustpunt.

Bereikbaarheid wordt gedefinieerd als de snelheid (in tijd) waarmee mensen van buiten de regio de locatie kunnen bereiken. Hoe minder tijd het kost om een locatie te bereiken, des te groter is de bereikbaar van de plek. Toegankelijkheid slaat op de door de bezoeker ervaren kwaliteit van hoe de bezoeker op de route naar de entree door fysieke elementen

begeleid wordt. Voor een goed functionerende entree is het noodzakelijk dat deze met zo veel mogelijk vervoersvormen gemakkelijk bereikbaar is. Toegankelijkheid betekent daardoor ook de eenvoud waarmee de locatie kan worden gevonden. Dit heet de centraliteit van een locatie. Hoe centraler een locatie is gepositioneerd in de regio en hoe makkelijker deze is te bereiken met diverse vervoersvormen, des te hoger is de toegankelijkheid.

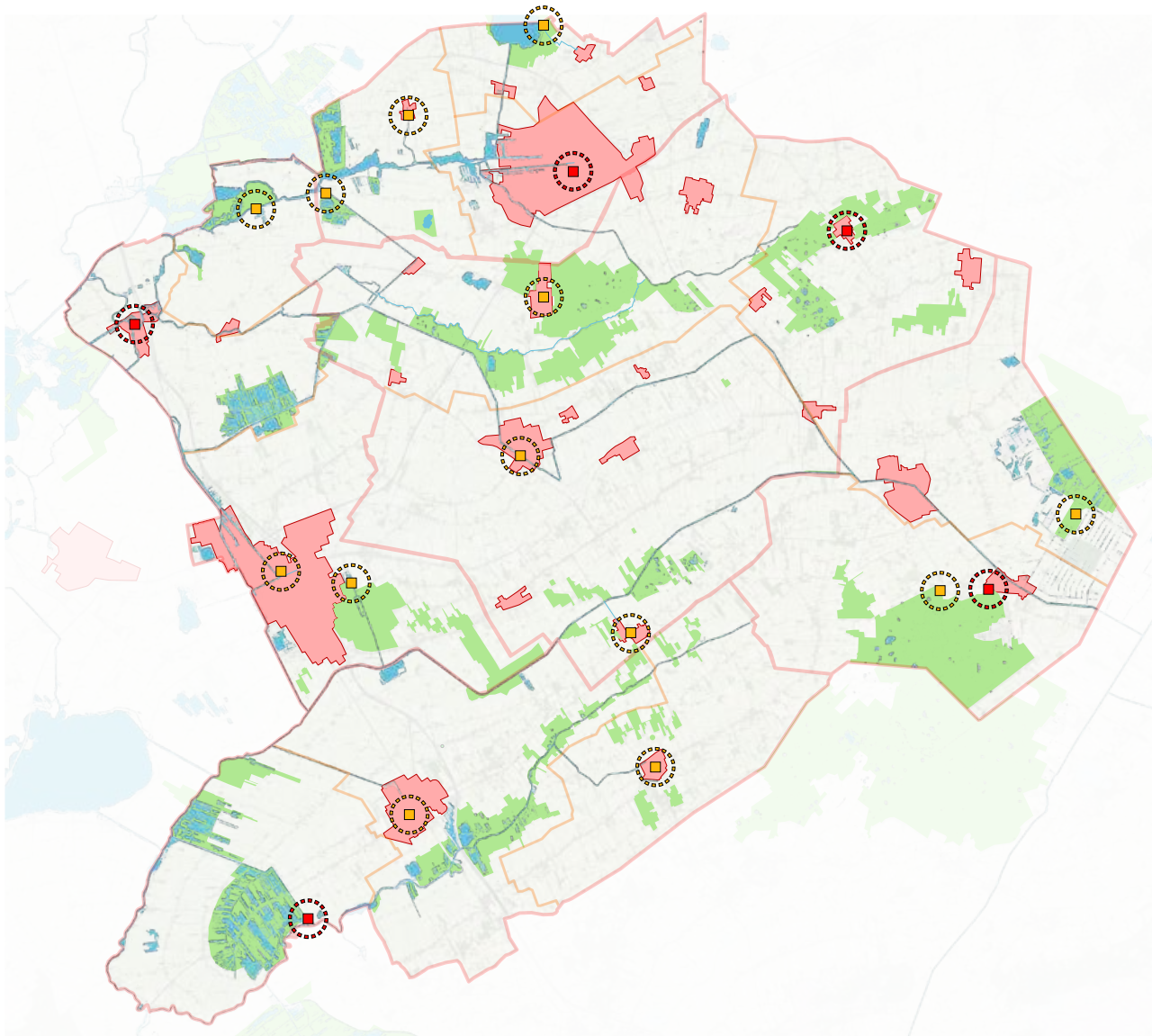
De entrees vormen de toegang tot de regio. Doordat bezoekers naar een beperkt aantal plekken in de regio worden geleid, vormen ze het hart van de recreatie-economie in de regio. Dit stelt hogere eisen aan een entree in vergelijking met een TOP. Door de centrumfunctie is entree het liefst dichtbij diverse praktische recreatieve faciliteiten gevestigd zoals fiets of kano verhuur waarmee mensen de TOPs kunnen bereiken. Uitstekende parkeermogelijkheden zijn daarnaast een vereiste, want hier parkeren bezoekers hun auto gedurende de dag. Entrees zijn ook het liefst omgeven met horeca en verblijfsmogelijkheden. Een entree is vaak de start en het eind van een bezoek aan de regio, die mooi kan worden afgesloten met een restaurantbezoek of bijvoorbeeld een overnachting in een hotel.

Ten slotte stelt een entree eisen aan de belevingswaarde van de plek waarin of waarop deze gevestigd is. Een entree plaatsen wordt het liefst op een plek met een hoge eigen identiteit geplaatst. Een plek waar de historie en cultuur van de regio 'tastbaar' is. Dit schept namelijk een kader voor een aangener, gezelliger en interessanter bezoek. Dit maakt een bezoek mogelijk wat de zintuigen prikkelt en bezoekers met verhalen en indrukken naar huis laat terugkeren.

De vijf entree locaties voldoen grotendeels aan bovenstaande criteria. Geen entree is perfect. Dat hoeft ook niet, zolang de locatie maar voldoende voedingsbodem biedt om haar functie als ontvangstlocatie te vervullen. Daarbij is bereikbaarheid en toegankelijkheid belangrijk. Als een locatie namelijk moeilijk bereikbaar is, moeten bezoekers bovenmatig veel moeite doen om de entree te bereiken, waardoor sommige bezoekers afhaken en de entree per definitie haar functie verliest.

4.5. Extra entree mogelijkheden

In de kaarten hiernaast staan de locaties aangegeven waar een entree moet worden gepositioneerd. In hoofdstuk 6 worden extra mogelijkheden benoemd voor een extra entree en TOPs, welke in de toekomst ontwikkeld kunnen worden. Deze locaties voldoen ook aan de hierboven gestelde eisen en kunnen bij toenemende bezoekersaantallen worden geactiveerd als extra locatie om zo bijvoorbeeld toegenomen recreatiedruk beter te spreiden. Ze zijn om budgettaire redenen op dit moment nog niet uitgewerkt.

Legenda

- Natuurgebied
- Water
- Bebouwing
- Entree
- TOP

Figuur 4.1 - Entree- en TOP-locaties

5. Invulling entree

Een entree locatie voorziet haar bezoekers zo goed mogelijk in haar psychologische en fysieke behoeftes. Omdat het beschikbare budget voor het ontwikkelen van deze entree locaties niet oneindig is, beschrijft dit hoofdstuk aanbevelingen waaraan een entree minimaal moet voldoen. Ook beschrijft het een aantal denkrichtingen waaraan een uitgebreide entree idealiter voldoet. De aanbevelingen zijn opgesteld op basis van het gebruikte gastvrijheidsmodel, zodat het ontwerp en de inrichting van de entree zo goed mogelijk voorziet in de drie psychologische factoren van gastvrijheid. Op de volgende pagina staan deze aanbevelingen in een overzichtelijke tabel gegroepeerd.

5.1. Minimale entree

Uitnodigend

Bezoekers voelen zich welkom bij de minimale entree doordat: zichtbaar de benaming van de entree te lezen is, ze de tekst 'welkom in Zuidoost Friesland' kunnen lezen en er een herkenbare landmark is geplaatst. De entree is duidelijk herkenbaar als een plek op zich doordat er een oprit of toegangspad is, er een ingang is vormgegeven en de plek is afgebakend. Bezoekers ervaren vrijheid doordat zij van de infopanelen informatie kunnen lezen over activiteiten en cultuurhistorie in het dorp waarin de entree zich bevindt, de deelregio die de entree bedient en de gehele regio.

Ontzorgend

Bezoekers ervaren een oprechte dienstbaarheid doordat de te lezen teksten verhalend zijn opgesteld. Daardoor zijn ze prettig om te lezen. Ook bevinden zich op korte afstand van de entree mogelijkheden om de fiets en auto te parkeren (indien de entree niet direct met de auto te bereiken is, zijn er routes die de parkeerterreinen verbinden met de entree locatie). Bezoekers kunnen gratis drinkwater tappen bij het watertappunt om hun dorst te lessen. Ook is er een drinkplaats voor honden. Gezinnen kunnen hun kinderen in speelvoorzieningen laten spelen. Bezoekers ervaren empathie doordat de aangeboden informatie is afgestemd op de behoeften van de 4 bezoeksmotieven: (water)sport, gezelligheid, cultuur en natuur. Tot slot ervaren bezoekers erkenning doordat de informatie beschikbaar is in verschillende talen en ook gemakkelijk te lezen en begrijpen is door kinderen of mensen die niet kunnen staan.

Comfort

Bezoekers ervaren psychologisch comfort doordat er in de inrichting van de fysieke ruimte geen stressfactoren aanwezig zijn en zij kunnen ontspannen. Er is bewegwijzering die hen zelfstandig helpt navigeren in de entree en naar locaties in het dorp. Ook is er één vertrekpunt bij de entree waarvandaan alle wandel- en fietsroutes die langs de entree lopen, vertrekken. De entree is onderscheidend vormgegeven, zodat bezoekers de entree herkennen. De ruimte biedt beschutting zodat bezoekers kunnen schuilen voor regen, wind of een felle zon. Bezoekers kunnen zitten op bankjes en aan picknicktafels die een aangenaam uitzicht bieden op bezoekersstromen of cultuurhistorische

elementen. Rondom en in de entree is afwisselende natuur zichtbaar. De paden naar voorzieningen zijn verhard zodat deze niet modderig worden bij regen en gemakkelijk toegankelijk zijn voor rolstoel- of rollatorgebruikers. De ondergrond is zo plat mogelijk zodat geen plassen ontstaan na regen. Bezoekers ervaren fysiek comfort doordat de aanwezige voorzieningen ergonomisch zijn ontworpen.

5.2. Uitgebreide entree

Voor de uitgebreide entree worden de aanbevelingen voor de minimale entree uitgebreid met de volgende onderwerpen.

Uitnodigend

Vanaf de plek waar bezoekers hun voertuig achterlaten is een ervaringspad aangelegd naar de entree. Het pad meandert door het entreegebied langs interessante locaties in het dorp. De berm van dit pad is vormgegeven aan de hand van de vormgevende opties (zie hoofdstuk D). Langs het pad staan interactieve en educatieve voorzieningen waar bezoekers op een speelse manier meer kunnen leren over de cultuurhistorie van de locatie.

De entreezone is een (fysiek) afgebakend gebied waarin alle voorzieningen zich bevinden. Voor bezoekers is het gemakkelijk te overzien wat er te doen is en waar zij zich naartoe kunnen bewegen. Ouders kunnen hun kinderen vrij laten rondlopen omdat duidelijk is tot waar zij kunnen bewegen.

Ontzorgend

In de entreezone bevinden zich vele voorzieningen zodat bezoekers in al hun fysieke en psychologische behoeften worden voorzien. Zo is er een openbaar toilet en een douche. Bezoekers leren in een museum, tentoonstelling of een andersoortige educatieve voorziening over de cultuurhistorie van de (deel)regio. Ook zijn er voorzieningen voor specifieke bezoekersgroepen: Fietsers kunnen hun banden oppompen bij het fietsvoorzieningspunt, ATB-ers kunnen hier hun ATB schoonspuiten, watersporters kunnen douchen in de douchecabine en er is een afsluitbare stalling voor wielrenners. Wandelaars kunnen hun schoenen schoonmaken.

Bezoekers ervaren empathie als zij zich laten informeren en inspireren door een medewerker in de bemande informatiepost of het bezoekerscentrum. De medewerker herkent hun behoeften en weet hen zo te helpen dat zij zich gastvrij ontvangen voelen. Indien de medewerker afwezig is, kunnen zij gebruik maken van de video-intercom waar zij met beeld en geluid in contact staan met een medewerker op afstand.

Ook kunnen zij bij een interactief-beeldscherm (al dan niet met hulp van de medewerker) hun eigen route en programma samenstellen. Dit display doet suggesties voor bij elkaar passende activiteiten of biedt op basis van de informatie van gebruikers een arrangement aan. Bezoekers kunnen hun route of programma uitprinten of naar zichzelf toesturen en gebruiken tijdens hun reis door de regio.

Comfort

Bezoekers ervaren comfort doordat zij in de entreezone iets kunnen drinken en een hapje kunnen eten. Ook is er de mogelijkheid om te winkelen. Het is mogelijk om benodigdheden voor het bezoek te kopen zoals zonnebrand of een paraplu. Ook kunnen bezoekers een aandenken aan hun bezoek aanschaffen. Tot slot bevinden zich in de entreezone slaapgelegenheden waar mensen één of meerdere nachten kunnen verblijven.

		Minimaal	Uitgebreid
1	Landmark	1	1
2	Entreebord 'Welkom in Zuidoost-Friesland'	1	1
3	Oprit of toegangspad	1	1
4	Ingang of poort	1	1
5	Afbakening	1	1
6	Infopaneel lokaal	1	1
7	Infopaneel deelregio	1	1
8	Infopaneel regio	1	1
9	Informatie wordt verhalend gebracht	1	1
10	Fiets stallen	1	1
11	Auto parkeren	1	1
12	Watertappunt	1	1
13	Drinkpunt voor honden	1	1
14	Speelvoorzieningen	1	1
15	Infopaneel (water)sport	1	1
16	Infopaneel gezelligheid	1	1
17	Infopaneel cultuur	1	1
18	Infopaneel natuur	1	1
19	Informatie in verschillende talen	1	1
20	Informatie afgestemd op kinderen	1	1
21	Informatie afgestemd op lage leeshoogte	1	1
22	Bewegwijzering lokaal	1	1
23	Herkenbare vormgeving	1	1

		Minimaal	Uitgebreid
24	Zitgelegenheid	1	1
25	Natuur zichtbaar	1	1
26	Beschutting regen	1	1
27	Beschutting wind	1	1
28	Beschutting felle zon	1	1
29	Eén vertrekpunt wandel- & fietsroutes	1	1
30	Verharde paden	1	1
31	Platte ondergrond	1	1
32	Rolstoel & minder valide toegankelijk	1	1
33	Ervaringspad vanaf parkeerplaats / haven / fietsenstalling		1
34	Afgebakende entree zone met daarin alle faciliteiten		1
36	Openbaar toilet & douche		1
38	Museum / tentoonstelling		1
39	Fiets- & wandelvoorzieningen		1
40	Aanwezigheid personeel / video-intercom		1
41	Interactief beeldscherm - stel je eigen programma samen		1
42	Eet- & drinkgelegenheden		1
43	Winkelgebied		1
44	Slaapvoorzieningen		1

Tabel 4.1 - Aanbevelingen inrichtingselementen minimale en uitgebreide entree

B - Introductie van de regio

6. Entreelocaties in de regio

In dit hoofdstuk worden regiobrede kenmerken besproken. Op basis hiervan volgen uitspraken in welke mate de entreelocaties geschikt zijn gekozen. De entreelocaties zijn Akkrum, Appelscha, Bakkeveen, Drachten en Driewegsluis. Iedere entree bedient een deel van de regio, er zijn vijf deelregio's. Hierbij zijn de gemeentegrenzen als uitgangspunten genomen voor de grenzen van de deelregio. Vervolgens zijn de grenzen van de deelregio's zo gekozen dat voor zowel de cultuur, gezelligheid, natuur als sport georiënteerde bezoeker binnen de grenzen van de deelregio een aantrekkelijk programma samen te stellen is.

Eerst wordt de bereikbaarheid en toegankelijkheid van de regio bestudeert. Daarna wordt stilgestaan bij de recreatieve mogelijkheden in de regio, opgesplitst in natuur, cultuur, sport en verblijven. We eindigen bij een overzicht aan verblijfsmogelijkheden in de regio. Een deel van de resultaten van de analyses zijn terug te vinden in Bijlage. Hieronder volgt een samenvatting van de regiobrede kenmerken en uitspraken in welke mate de entreelocaties geschikt zijn gekozen.

Bereikbaarheid & toegankelijkheid

Alle entreelocaties met uitzondering van Bakkeveen zijn relatief vlot met de auto te bereiken. De benodigde extra tijd voor Bakkeveen is niet zodanig fors dat het een probleem

wordt. Van de vijf entrees zijn met name Akkrum en Drachten goed bereikbaar door de verbindingen met trein en bus. Minder, maar nog steeds redelijk bereikbaar zijn de locaties Bakkeveen en Appelscha. Driewegsluis is slecht bereikbaar met het OV. De regio is van buiten de regio met het openbaar vervoer moeilijker bereikbaar dan met de auto. Verwacht wordt dat de meeste bezoekers van buiten de regio met de auto zullen aankomen en dan overstappen op een andere vervoersmodaliteit zoals fiets of te voet.

Binnen de regio zijn vanaf de entreelocaties alle gebieden goed bereikbaar met de auto. Met het OV zijn de locaties met grote trein- of busstations (Wolvega, Heerenveen, Akkrum en Drachten) goed te bereiken. Vanaf Driewegsluis kost het relatief veel tijd om naar de rest van Zuidoost-Friesland te komen. De bereikbaarheid binnen de regio over het water is rond Akkrum het beste, bij Driewegsluis goed en aan het einde van de Linde het minst goed. In het noorden loopt de verbinding tot aan Drachten.

Bakkeveen, Drachten en Appelscha hebben veel parkeerterreinen. Driewegsluis is een entree met een eigen parkeerterrein, er is op het eiland weinig ruimte voor uitbreiding. Akkrum biedt parkeerplaatsen in het dorp voor bezoekers, er liggen kansen voor verbetering.

Natuurrecreatie

Drie nationale parken, met elk een unieke flora- en fauna-ervaring, omsluiten de regio. In het westen, in de deelregio's Akkrum en Driewegsluis, bevindt zich het veenpolderlandschap. In het noorden, bij Drachten, liggen de noordelijke wouden. In de deelregio Bakkeveen liggen

heide ontginningsgebieden en ontgonnen wouden. Nabij Beetsterzwaag en Bakkeveen liggen landgoederen en bospercelen. In het oosten, bij Appelscha, bevinden zich zandplaten, hoogveen en heideontginningen. Vanuit het oosten naar het zuidwesten loopt het beekdallandschap en de veenweidegebieden.

Cultuur & horeca

Het culturele aanbod, de cultuurhistorie in dorpen en landschappen en de gezelligheid in dorpen zijn een belangrijke trekker voor de regio. In het noorden is Drachten een belangrijk cultureel centrum, met musea, theaters, restaurants, cafés en winkels. Naast Drachten is Heerenveen ook een belangrijk cultureel- en uitgaanscentrum in de regio met een vergelijkbaar aanbod. Nabij Heerenveen liggen veel monumentale buitenplaatsen. Andere kleinere cultuur(historische) centra zijn Akkrum, Appelscha, Bakkeveen, Beetsterzwaag, Gorredijk en Wolvega.

Sport- & waterrecreatie

Waterrecreatie is met name in het westen van het gebied, rondom Akkrum, Heerenveen en Drachten, goed mogelijk door de verbinding met het Friese Merengebied en de Alde Feanen. In het zuidwesten verbindt Driewegsluis de Weerribben-Wiede met de Lende, Rottige Meente en de Friese Meren.

De bossen nabij Beetsterzwaag, Bakkeveen, Heerenveen en Appelscha hebben uitgezette ATB-paden. Paardrijden kan overal in de regio maar met name goed rond Appelscha en Bakkeveen.

Keuze voor entreelocaties

Op basis van bovenstaande bevindingen zijn Akkrum, Appelscha, Bakkeveen, Drachten en Driewegsluis geschikte locaties voor het vestigen van entrees. Ze zijn, afhankelijk van de vervoersmodaliteit, redelijk tot goed bereikbaar en bieden een diversiteit aan recreatieve mogelijkheden voor cultuur, gezelligheid, natuur en (water)sport georiënteerde bezoekers. Er zijn geen zwaarwegende argumenten gevonden voor de ongeschiktheid van één van de voorgestelde locaties als entree.

Naast de vijf entreelocaties kwam uit de inventarisatie van de regio ook naar voren dat er meer opties zijn voor een geschikte entree. Beetsterzwaag, Heerenveen en Wolvega hebben ook een goede bereikbaarheid en/of een geschikt recreatief aanbod. In de hoofdstukken worden deze extra opties ook aangestipt.

7. Bereikbaarheid

Bereikbaarheid is de tijd die het kost om van een herkomstlocatie naar een bestemmingslocatie te reizen. De bereikbaarheid van een entree is een van haar belangrijkste eigenschappen. Als een entree moeilijk bereikbaar is in relatie tot andere plekken in de regio verliest de entree bestaansrecht, omdat bezoekers sneller naar andere locaties rijden dan naar de entree zelf.

Eerst wordt stilgestaan bij de bereikbaarheid van buiten de regio naar Zuidoost Friesland. Daarna wordt gekeken naar de bereikbaarheid vanuit elke entree naar de regio zelf.

Een deel van de bereikbaarheidsanalyse is terug te vinden in Bijlage.

7.1. Bereikbaarheid van buiten de regio naar Zuidoost Friesland

De bereikbaarheid van buiten de regio naar Zuidoost Friesland is de tijd die het gemiddeld kost om vanuit een andere plek in Nederland een plek in Zuidoost Friesland te bereiken. De tijden zijn bepaald voor autogebruik en openbaar vervoer. De data is verkregen door de reistijden te bepalen vanuit zes omringende grote Nederlandse steden: Amsterdam, Utrecht, Enschede, Emmen, Groningen en Leeuwarden.

Werkwijze bereikbaarheid van buiten de regio

Voor het bepalen van de tijd die het kost om een plek te bereiken is de regio verdeeld met een rooster in gelijke oppervlaktes. In elk vlak is een locatie gekozen in een bebouwingkern, bij de ingang van een natuurgebied of met een andere interessante bestemming. Met behulp van Google Maps zijn vervolgens de snelste reistijden bepaald vanaf de zes vertreklocaties. Deze reistijden zijn per vakje opgeteld, zodat de totale reistijd van buiten de regio per vakje is verkregen. Deze zijn in de kaart weergegeven met een kleurcodering, waarbij groen staat voor een relatief korte reistijd en rood voor een langere reistijd.

De keuze om Google Maps te gebruiken als databron is gemaakt, omdat veel bezoekers ook navigeren en keuzes zullen maken op basis van Google Maps (of vergelijkbare software). Daarnaast is het een makkelijkere en efficiënte manier om diverse vervoersvormen te vergelijken. 12 uur 's middags is als aankomsttijd gekozen om de werkwijze zoveel mogelijk te standaardiseren.

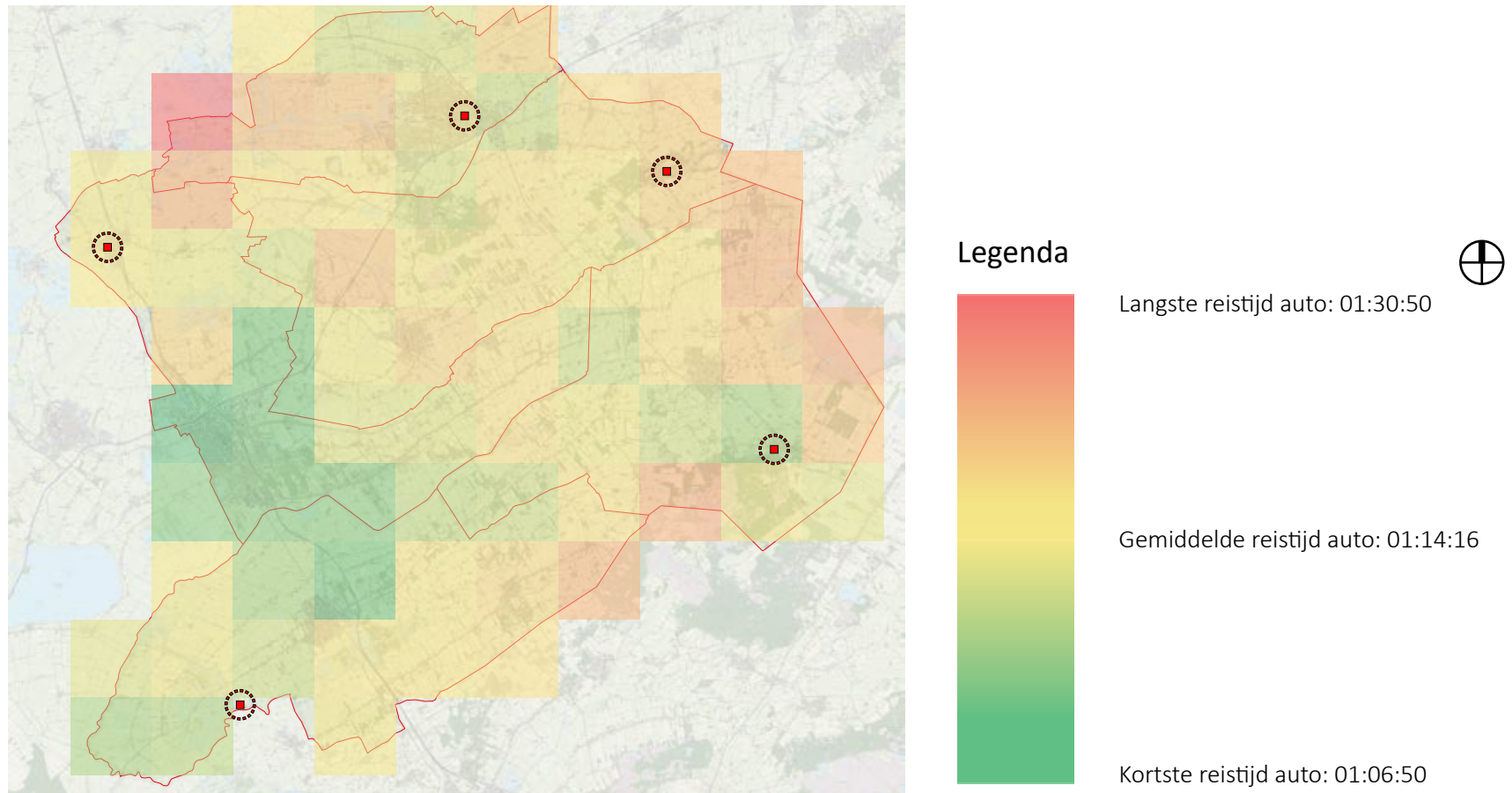
Bereikbaarheid auto

De kaart laat zien dat de snelwegen in de regio bepalend zijn voor de bereikbaarheid van entrees. De snelwegen fungeren als belangrijke toegangsweg naar de regio. Entrees worden daarom het liefst zo dicht mogelijk bij een snelweg geplaatst. Op de kaart is te zien dat alle entreelocaties met uitzondering van Bakkeveen relatief vlot met de auto zijn te bereiken. Dit is te verklaren door de positionering vlakbij snelwegen.

Bezoekers van Bakkeveen moeten na afslaan van de N381 nog een tijdje rijden over een provinciale weg om de dorpskern te bereiken. Desondanks is de extra tijd benodigd niet zodanig fors dat het een probleem wordt.

De kaart laat zien dat Heerenveen voor automobilisten de best bereikbare plek in de regio is door de positionering op de kruising van de A7 en de A32. Voor een eventuele zesde entree komt hierdoor Heerenveen sterk in aanmerking.

Het maximale verschil in totale reistijd tussen de gebieden (cellen) bedraagt 24 minuten. Voor bezoekers die met de auto komen is dit groot verschil. Daarom kan de geschiktheid van de entreelocaties ook op andere variabelen worden beoordeeld.

Figuur 7.1 - Bereikbaarheid met de auto van buiten de regio

	Amsterdam	Utrecht	Enschede	Emmen	Groningen	Leeuwarden
Drachten	95	89	102	50	36	32
Bakkeveen	103	97	99	49	37	38
Akkrum	91	84	99	61	48	23
Driewegsluis	81	75	98	60	59	44
Appelscha	111	99	84	35	49	45

Tabel 7.1 - Bereikbaarheid met de auto van buiten de regio

Bereikbaarheid OV

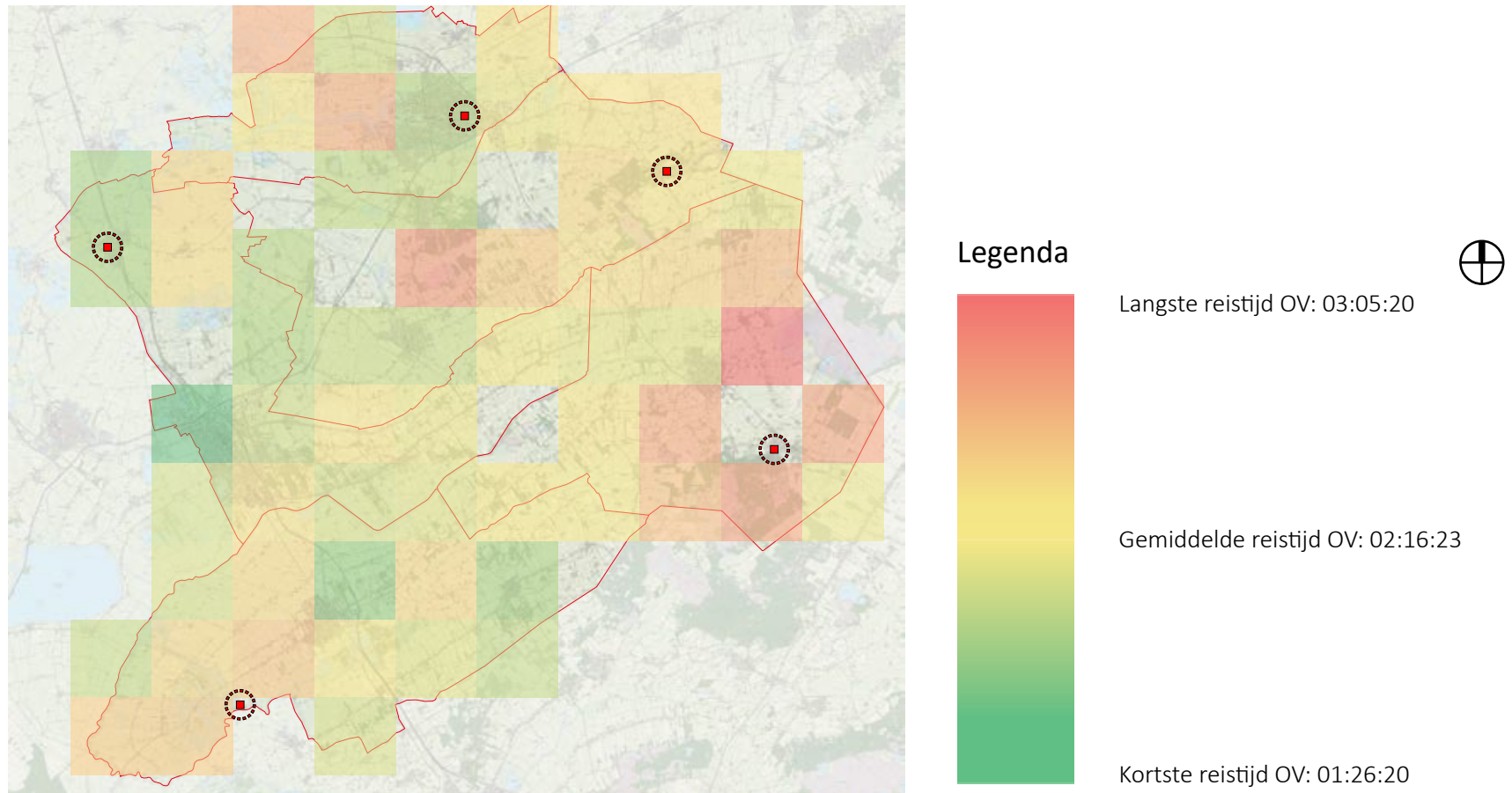
De kaart bereikbaarheid met het openbaar vervoer laat zien dat de noordwestelijke kant van de regio beter bereikbaar is dan de oostelijke kant. Dit komt hoofdzakelijk door de treinverbinding, waardoor bezoekers vanuit de rest van Nederland vlot de regio kunnen bereiken. Van de vijf entrees zijn met name Akkrum en Drachten goed bereikbaar door de verbindingen met trein en bus. Minder, maar nog steeds redelijk bereikbaar zijn de locaties Bakkeveen en Appelscha. Driewegsluis is slecht bereikbaar met het OV. Het verschil tussen de best bereikbare locatie en minst goed bereikbare locatie is 99 minuten.

Een aantal cellen hebben geen waarde. De looptijd naar een OV-halte in deze gebieden is meer dan 30 minuten. Deze waarde is uit de analyse gelaten omdat dit de kleurcodering van de cellen dermate verstoort, dat er geen spreiding tussen de overige gebieden meer zichtbaar is.

Vergelijking bereikbaarheid auto & OV

De regio is met het openbaar vervoer moeilijker bereikbaar dan met de auto. De verwachting is dat de meeste bezoekers met de auto zullen aankomen en dan overstappen op een andere vervoersmodaliteit zoals fiets of te voet.

Tegelijkertijd is er ook een toenemende opkomst te zien van mensen die met de trein komen naar een stad of dorp en hier overstappen op een huurfiets. Indien het merkbaar wordt dat meer mensen komen met de trein, valt het te overwegen om een extra entree op termijn te openen in Wolvega of Heerenveen. Beide locaties zijn uitstekend bereikbaar met het OV.

Figuur 7.2 - Bereikbaarheid met het OV van buiten de regio

	Amsterdam	Utrecht	Enschede	Emmen	Groningen	Leeuwarden
Drachten	142	136	149	115	34	34
Bakkeveen	180	174	187	113	60	83
Akkrum	134	128	141	121	72	14
Driewegsluis*	144	138	151	131	115	57
Appelscha	180	171	187	97	68	92

Tabel 7.2 - Bereikbaarheid met het OV van buiten de regio

7.2. Bereikbaarheid binnen de regio

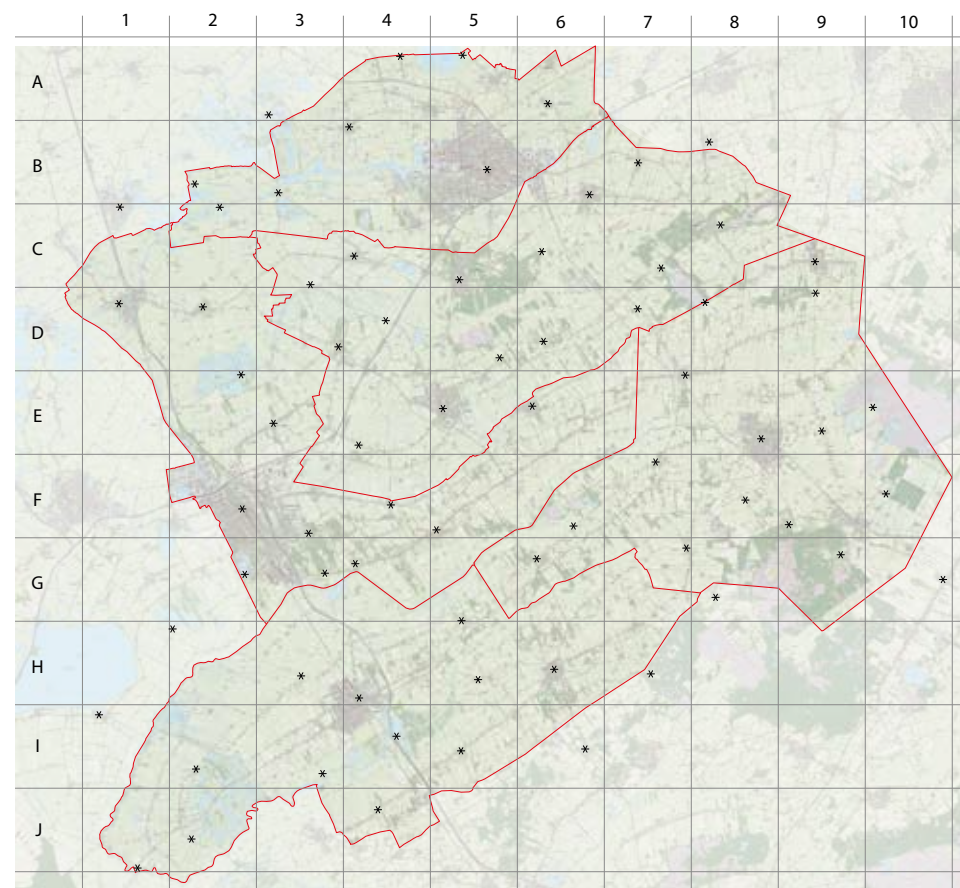
De bereikbaarheid binnen de regio is de tijd die het gemiddeld kost om vanuit een entree naar belangrijke bestemmingen binnen de regio te komen. De tijden zijn bepaald voor auto, OV, fiets en boten. De data is verkregen door de gemiddelde reistijden te bepalen vanuit de vijf voorgestelde entreeplaatsen: Akkrum, Appelscha, Bakkeveen, Drachten en Driewegsluis.

Werkwijze bereikbaarheid binnen de regio

Voor het bepalen van de tijd die het kost om een bestemming in de regio te bereiken is de regio met een raster verdeeld in gelijke oppervlaktes. Per cel van het raster is één belangrijke bestemming gekozen aan de hand van de volgende criteria:

- Centrum van een dorpskern
- Kern langs het water
- Kern met recreatieve voorzieningen
- Toegangspunten tot natuurgebieden
- Bezoekerscentrum
- Bij een aanlegplaats
- Overige recreatieve voorzieningen

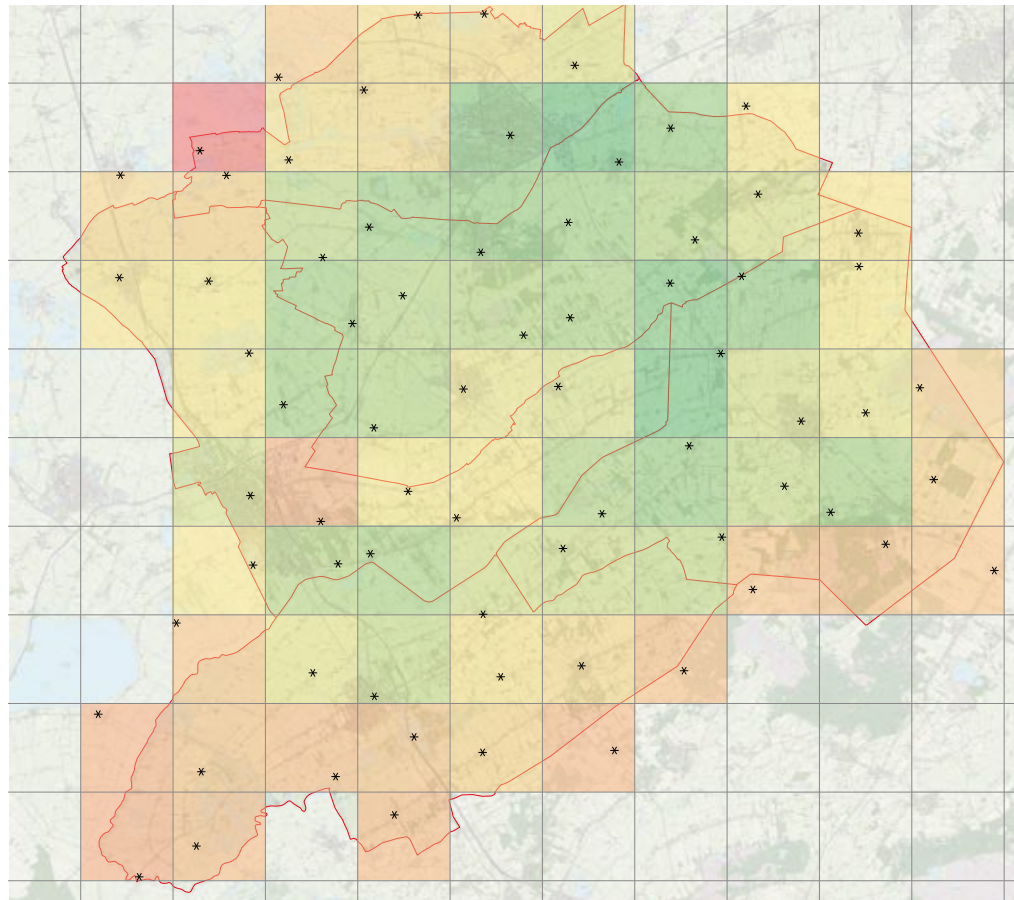
Per vervoerstype (auto, OV en fiets) werd met Google Maps de snelste reistijd berekend van entree naar bestemming in de regio (zie uitleg bereikbaarheid buiten de regio, paragraaf 7.1). Per bestemming in de regio werd de gemiddelde reistijd vanuit alle entrees berekend. Ook zijn per voorgestelde entree de bestemmingen die te bereiken zijn binnen een bepaalde tijdseenheid (15, 30 of 60 min) met elkaar vergeleken.

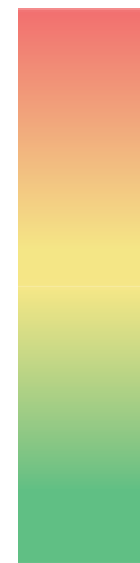
Figuur 7.3 - Raster Zuidoost Friesland met bestemmingen

Bereikbaarheid auto

De reistijd voor automobilisten verloopt tussen aan elkaar grenzende vlakken geleidelijk. Het valt in de kaart bereikbaarheid auto-algemeen op dat het langer duurt om van de entrees naar de zuidelijke gebieden te rijden dan de gebieden in het noorden en het centrum van Zuidoost Friesland. In vergelijking met andere locaties duurt het relatief lang voordat automobilisten in "Sitebuorren" zijn. Ook kost het relatief veel tijd om de bestemming "Buitenplaats Oranjewoud" te bereiken. De verklaring hiervoor is dat er meer noordelijke entrees (3 entrees) zijn dan zuidelijke (2 entrees). Hierdoor is het logisch dat het noorden vanuit de entrees beter bereikbaar is.

Legenda

Langste reistijd auto

Gemiddelde reistijd auto

Kortste reistijd auto

Figuur 7.4 - Bereikbaarheid met de auto binnen de regio

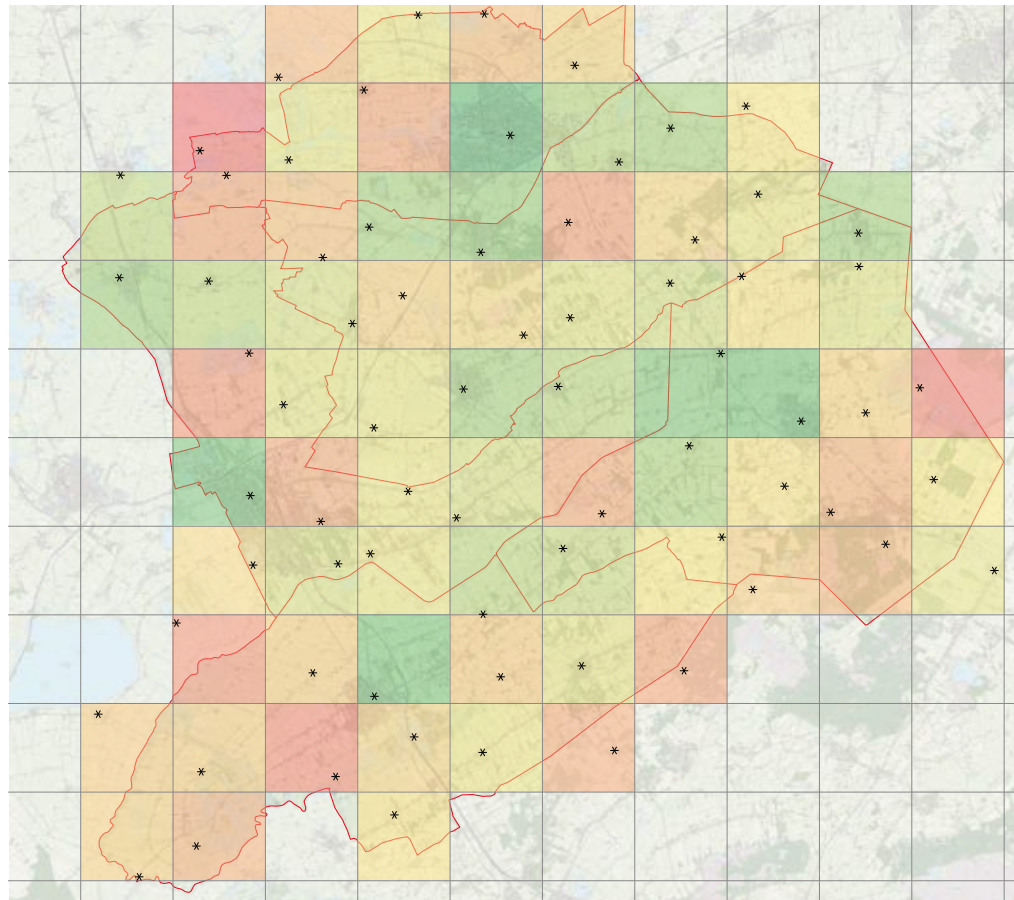
Bereikbaarheid OV

De kaart met algemene bereikbaarheidscijfers voor het OV vervoer lijkt op een lappendeken; de verschillen in reistijd tussen aangrenzende vlakken verloopt minder geleidelijk dan met de auto. De reden is dat de grotere plaatsen goed zijn ontsloten met het openbaar vervoer netwerk, terwijl veel, meer landelijk gelegen locaties op afstand liggen van OV haltes. Bezoekers moeten nog een stuk lopen voordat ze de dichtstbijzijnde OV halte bereiken. Dit laatste geldt voor de volgende bestemmingen:

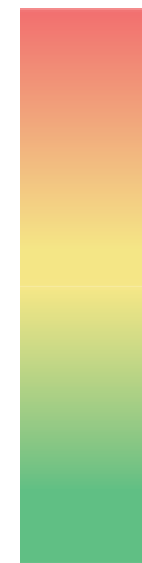
- Paviljoen De Leyen
- Sitebuorren
- Goëngahuizen
- Sudergemaal
- Camping Koningsdiep
- Markrite aanlegplaats bij Tijnje
- P De Deelen
- Bezoekerscentrum Fochteloërveen
- Buitenplaats Oranjewoud
- Bezoekerscentrum Drents Friese Wold
- Recreatiepark Drents Friese Wold
- Camping Veerpolder
- Klein Boschoord
- Et Wiede
- Wilhelminaoord

De locaties met grote stations (trein of bus) vallen op in de kaart, doordat deze vaak groen kleuren. De bereikbaarheid is hier over het algemeen goed.

Vanaf Driewegsluis kost het relatief veel tijd om naar de rest van Zuidoost Friesland te komen, dit komt doordat vanaf Driewegsluis 49 minuten gelopen moet worden naar de dichtstbijzijnde OV-halte in Nijetrijne.

Legenda

Langste reistijd OV

Gemiddelde reistijd OV

Kortste reistijd OV

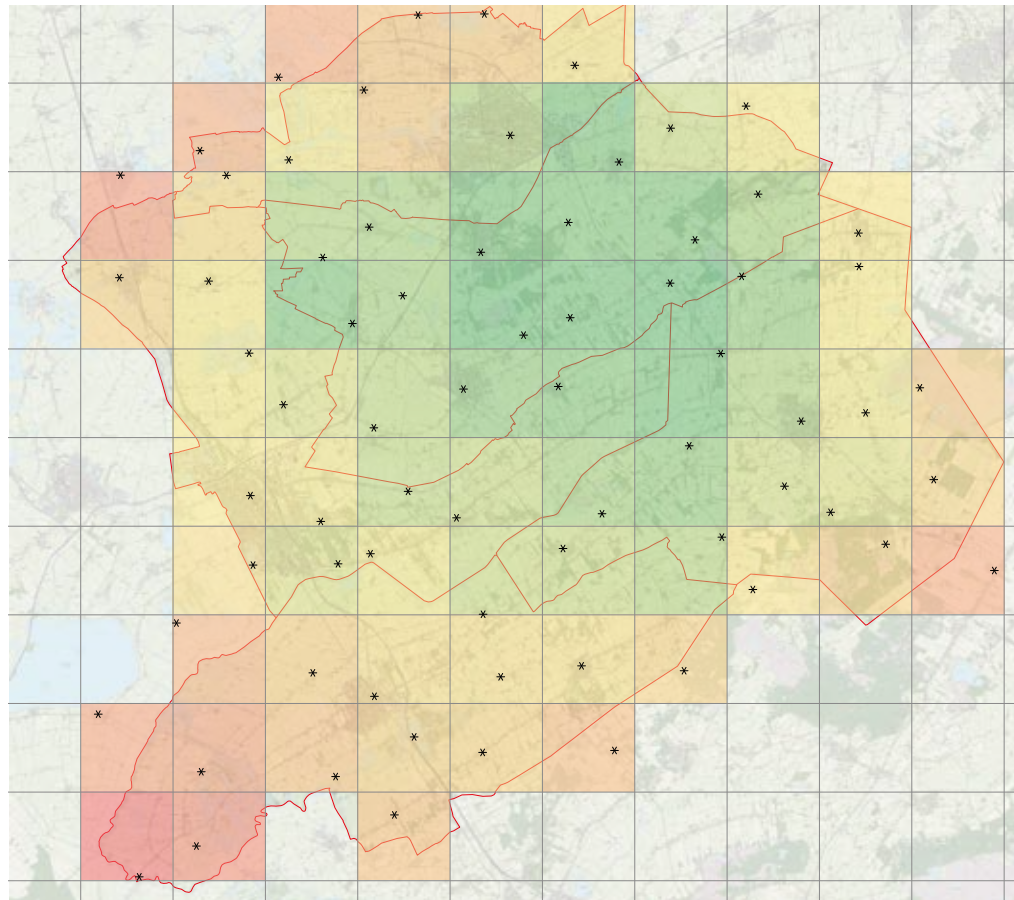

Figuur 7.5 - Bereikbaarheid met het OV binnen de regio

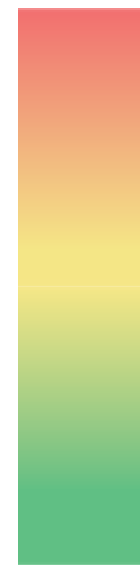
Bereikbaarheid fiets

De kaart met algemene bereikbaarheidscijfers voor fietsers toont een geleidelijk verloop in reistijd vanaf het centrum naar de randen van de regio. Het noordelijke deel is vanaf de verschillende startpunten beter bereikbaar dan het zuidelijke deel. De verklaring hiervoor is dat er meer noordelijke entrees (3 entrees) zijn dan zuidelijke (2 entrees). Hierdoor is het logisch dat het noorden vanuit de entrees beter bereikbaar is.

Ook gemeten vanaf de verschillende startpunten is het verloop geleidelijk. Er zijn geen bestemmingen aan te wijzen die opvallen, omdat deze een uitschieterende waarde bevatten.

Legenda

Langste reistijd fiets

Gemiddelde reistijd fiets

Kortste reistijd fiets

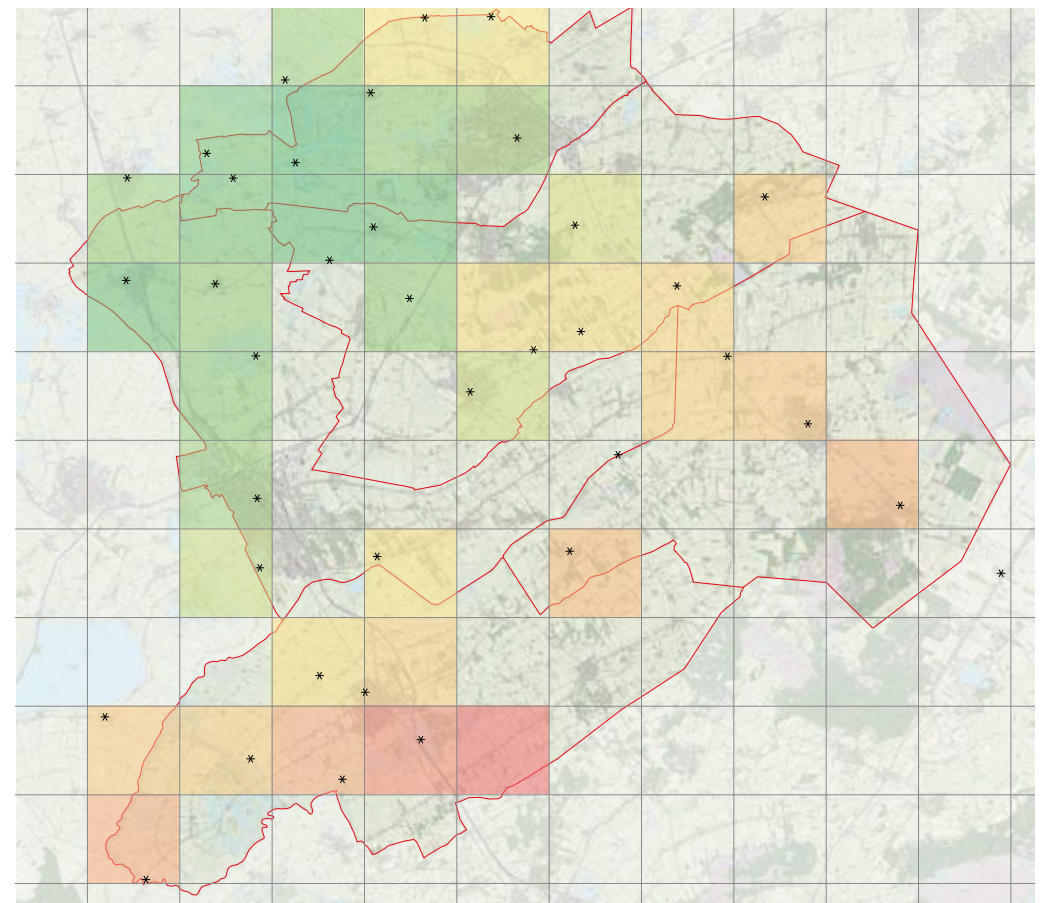

Figuur 7.6 - Bereikbaarheid met de fiets binnen de regio

Bereikbaarheid over water

Voor de kaart met algemene bereikbaarheidscijfers voor watersporters worden de bestemmingen opgenomen die aan het water met een aanlegplaats liggen, of kernen waar de Turfroute doorheen loopt. Bakkeveen is in deze analyse meegenomen omdat er met de kano van en naar Bakkeveen gevaren kan worden.

In de kaart met de samengevoegde gegevens (algemeen) komt naar voren dat de bereikbaarheid rond Akkrum het beste is en aan het einde van de Linde het minst goed. Dat laatste is aannemelijk doordat de Linde doodloopt voor boten.

Figuur 7.7 - Bereikbaarheid over het water binnen de regio

8.

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid is het gemak waarmee een locatie te bereiken is. Toegankelijkheid gaat over de obstakels die bezoekers moeten overkomen om een plek te bereiken. Obstakels zijn bijvoorbeeld de afstand tussen de eindbestemming en de plek waar een OV-halte is geplaatst of het gemak om naar een plek te navigeren. Als een locatie toegankelijk is, kunnen bezoekers ervoor kiezen om te reizen naar meer toegankelijke locaties.

Vier netwerken worden geïntroduceerd om de toegankelijkheid van de regio uiteen te zetten: wegenstructuur, parkeren, openbaar vervoer en waterwegen. Bij elk van de netwerken worden sterktes en zwaktes aangegeven.

8.1. Structuur van het wegennetwerk

Voor automobilisten vormt de structuur van snelwegen en autowegen de basis voor de ervaring van binnenkomst in het gebied. Vanaf deze wegen verplaatst de bezoeker zich naar de lokale wegen.

Op de kaart hiernaast is de structuur van de A- en B-ontsluitingswegen in de regio aangegeven. De dikke paarse lijnen zijn snelwegen en autowegen. De dunne gele lijnen zijn lokale wegen. Gezamenlijk vormt dit de ruggengraat van het wegennetwerk in de regio. De snelwegen en autowegen (A7, A32 en N381) hebben de structuur van een omgekeerde U-vorm. Dat betekent dat voor een goede toegankelijkheid de entrees het beste nabij deze U-vorm kunnen worden geplaatst. De locaties van de vijf entrees voldoen hieraan.

Entrees zijn beter toegankelijk naarmate ze dichter zijn geplaatst bij een snel- of autoweg. Drachten, Appelscha en Akkrum hebben daarom een uitstekende positie in het wegennetwerk. Bakkeveen ligt wat verder weg van de autoweg, maar is goed verbonden met een lokale weg.

De positie van Driewegsluis is zwakker doordat een directe verbinding met een A- of B-ontsluitingsweg ontbreekt. Dit betekent dat Rijkswaterstaat bewegwijzering vanaf de snelwegen naar de entree belangrijk is voor de oriëntatie van de bezoekers. Het plaatsen van bewegwijzering vanaf de afrit van de A32 bij Wolvega tot aan de entree is belangrijk voor het goed functioneren van de entree locatie.

Legenda

- Bebouwing
- Entree
- Hoofdwegen
- Regionale wegen

Figuur 8.1 - Structuur van het wegennetwerk

8.2. Toegankelijkheid voor parkeren

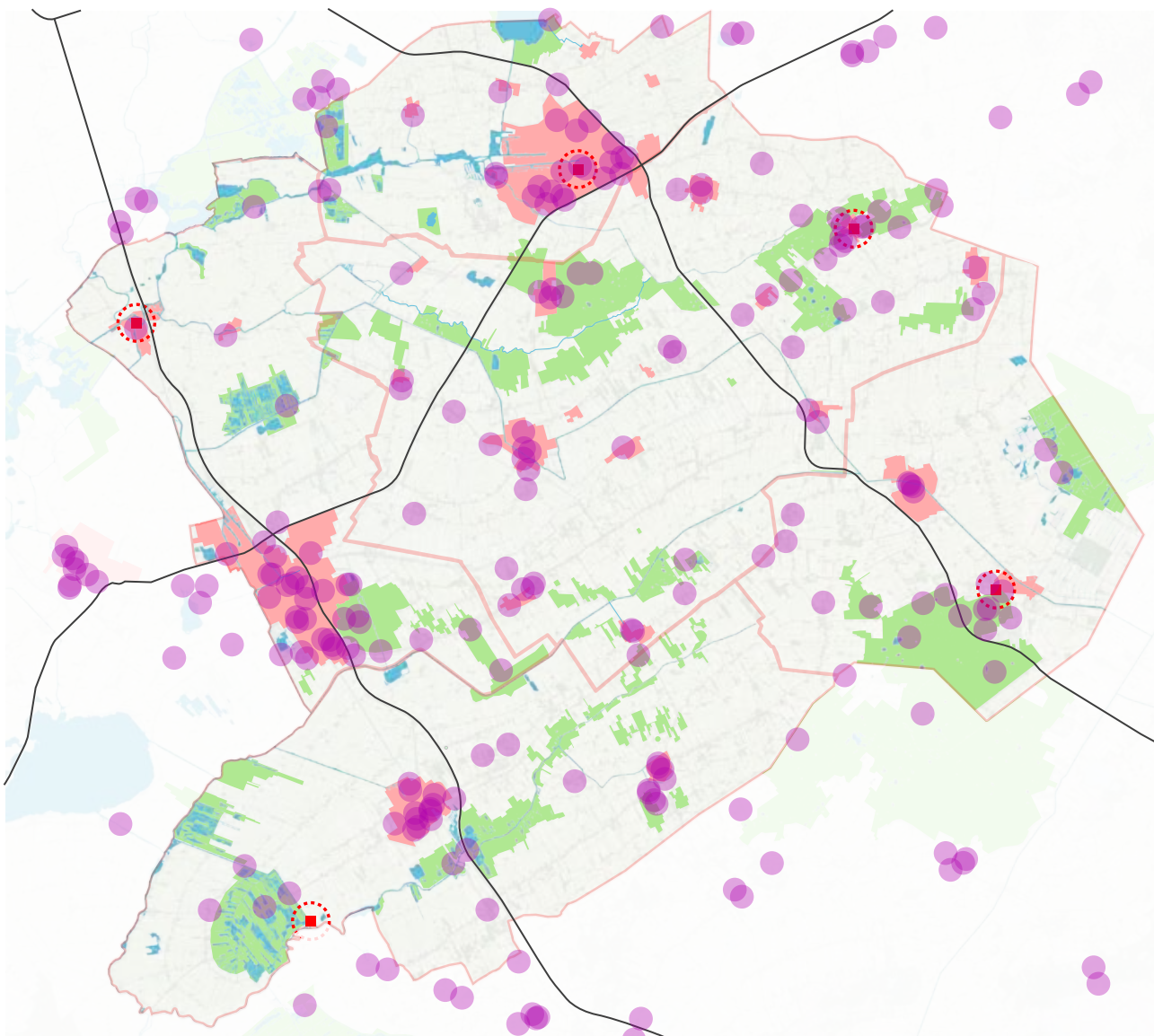
Voor entrees is een goede parkeermogelijkheid belangrijk. De entree fungeert als startpunt voor een bezoek in de regio. Bezoekers komen aan met de auto en stappen hier over op andere vervoersmodaliteiten. Des te beter het parkeren nabij de entree gefaciliteerd wordt, des te aantrekkelijker is een entreelocatie voor automobilisten.

Verspreid over de regio zijn diverse parkeerterreinen. Op de kaart hiernaast zijn de meeste parkeerterreinen en parkeergarages in de regio aangegeven. Op locaties met veel paarse bolletjes is de dichtheid aan parkeerterreinen groot, op locaties met weinig bolletjes is deze laag. Er is geen rekening gehouden met het aantal parkeerplaatsen. In principe geldt hoe hoger de dichtheid hoe geschikter de locatie is voor een entree.

Bakkeveen, Drachten en Appelscha kennen alle drie een hoge parkeerdichtheid. Driewegsluis is een entree met een eigen parkeerterrein, er is op het eiland weinig ruimte voor uitbreiding. Door de nabijheid van de parkeervoorziening binnen de entree-ervaring hebben Appelscha, Bakkeveen en Driewegsluis een goed gesitueerde parkeer-ervaring.

De parkeervoorzieningen in Drachten liggen nabij de entree, maar er is geen directe zicht-verbinding mogelijk. In Drachten moeten bezoekers betalen om de auto nabij de entree te laten staan. Dat is minder gastvrij in vergelijking met de andere entrees. De begeleiding naar P+R terreinen buiten de kern waar bezoekers (gratis) overstappen op OV, kan een oplossing hiervoor zijn.

Akkrum biedt parkeerplaatsen voor bezoekers. De parkeerterreinen zijn lastig vindbaar en liggen op afstand van mogelijke entreelocaties. In het dorp liggen meerdere parkeerplaatsen, maar bij drukte moeten bezoekers rondrijden om een parkeerplek te vinden omdat niet (goed) duidelijk is waar alle parkeerterreinen zich bevinden.

Legenda

- Natuurgebied
- Water
- Bebouwing
- Entree
- Parkeerterrein
- Snelweg

Figuur 8.2 - Parkeerterreinen

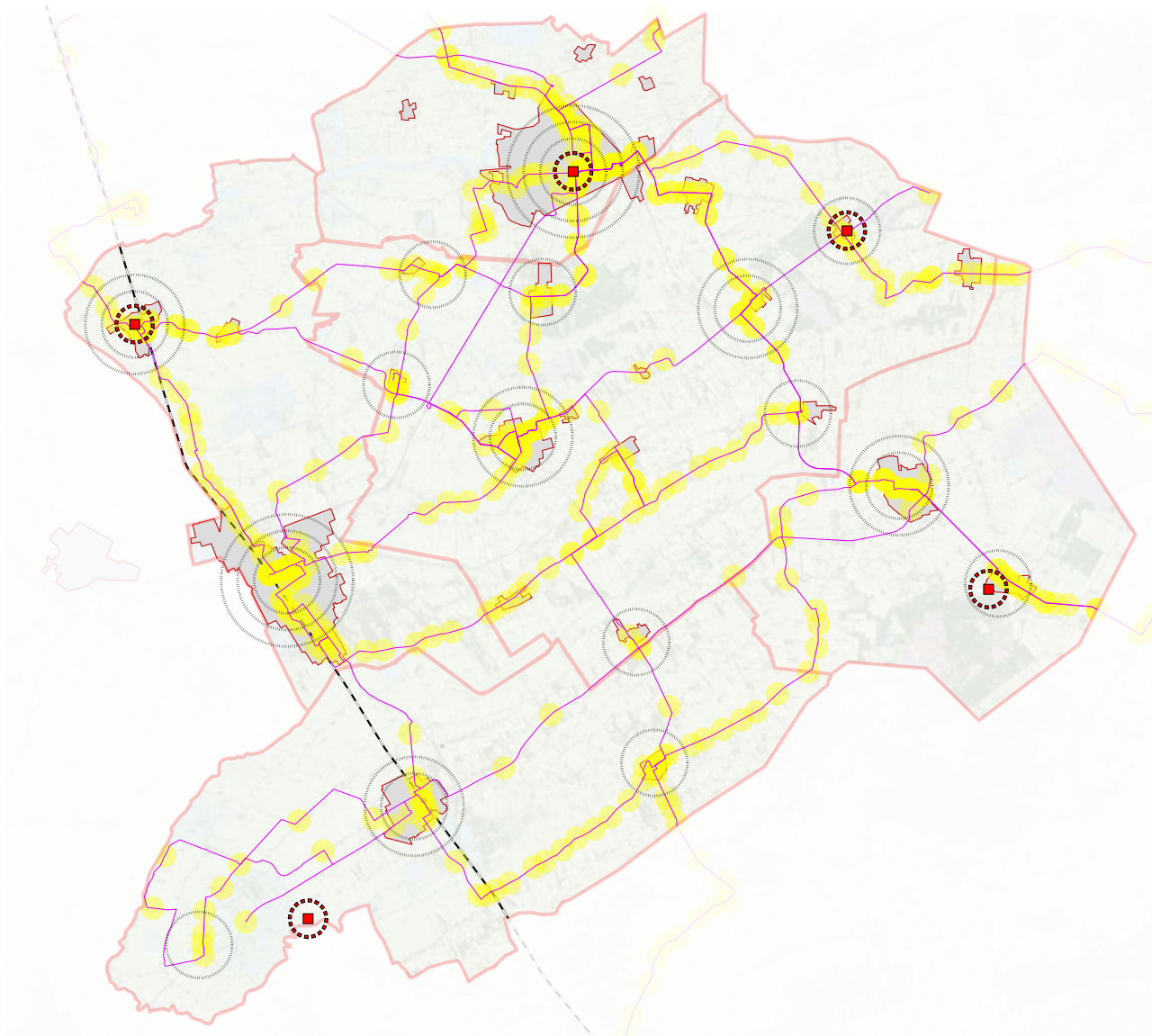
8.3. Toegankelijkheid met het openbaar vervoer

Voor entrees is een directe verbinding met het openbaar vervoer belangrijk. Dit stelt bezoekers in staat om wandelingen te creëren die niet per se hoeven te eindigen bij het vertrekpunt. Met de bus is het mogelijk om de bus terug te nemen naar het vertrekpunt, of andersom. OV-haltes langs wandelroutes stellen bezoekers in staat om delen van wandelroutes over te slaan.

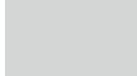

Op de deelkaart hiernaast staat het openbaar vervoersnetwerk aangegeven. De licht paarse lijnen vertegenwoordigen buslijnen in de regio. Alle haltes zijn aangegeven met paarse cirkels. In de regio loopt daarnaast in het oosten een treinverbinding met stations in Wolvega, Heerenveen en Akkrum. De treinverbinding is aangegeven met een zwart-wit gestreepte lijn.

De regio is goed toegankelijk met het openbaar vervoer door de aanwezigheid van diverse buslijnen. De belangrijkste toegangscentra in de regio zijn Drachten en Heerenveen. Beide dorpen liggen op een knooppunt van openbaar vervoer. Drachten heeft geen treinverbinding, maar ligt wel strategisch in het busnetwerk van de regio. Andere belangrijke toegangsdorpen zijn Akkrum en Wolvega door de aanwezigheid van een treinstation. Dorpen die goed verbonden zijn met de bus zijn daarnaast Gorredijk, Wijnjewoude en Oosterwolde.

Akkrum en Drachten zijn van de vijf entrees het beste toegankelijk. Bakkeveen en Appelscha zijn goed voorzien met OV-haltes, maar bevinden zich niet op een OV-knooppunt. Driewegsluis is een entree waar de toegankelijkheid beperkt is door het ontbreken van een directe halte naast de entree.

Legenda

- Bebouwing
- Entree
- OV-halte
- Buslijn
- Buslijn

Figuur 8.3 - OV-haltes

8.4. Toegankelijkheid vanaf het water

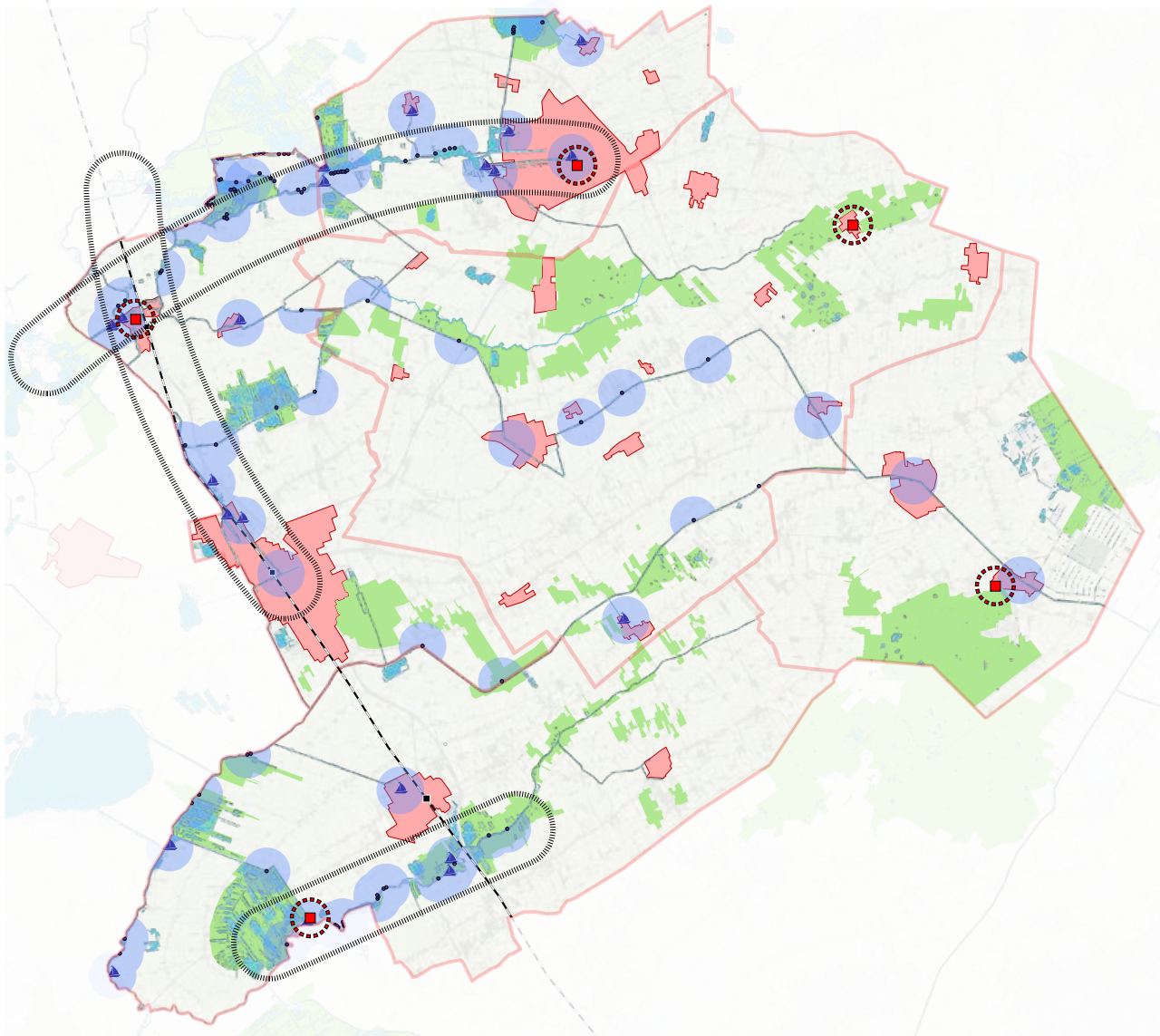
Voor het functioneren van entrees is een directe verbinding met het waternetwerk belangrijk omdat een deel van bezoekers aan Friesland per boot reist. Uit eerder onderzoek in de Alde Feanen blijkt dat veel booteigenaren hun vaartuig gebruiken als mobiele uitvalsbasis om vanaf daar per fiets de regio te verkennen. Des te beter het aanmeren nabij de entree wordt gefaciliteerd, des te aantrekkelijker is een entreelocatie voor watersporters.

De kaart hiernaast geeft alle vaarwegen aan in de regio met aanlegplekken en marina's. De blauwe cirkels geven het bereik aan wat watersporters te voet kunnen bereiken binnen een half uur.

De regio is met name in het westen goed toegankelijk vanaf de vaarwegen. In het zuidwesten is Driewegsluis goed toegankelijk per boot. In het noorden loopt de verbinding tot aan Drachten. Ook Heerenveen en Akkrum zijn goed aangesloten op het netwerk van vaarwegen. Met name Akkrum is het watersportcentrum in de regio door de aansluiting op de staande mast route en de makkelijke verbinding met Sneek en Grou. Akkrum vormt daarmee een belangrijke verbinding tussen de Friese Meren en Zuidoost Friesland.

De aanwezigheid van kanalen ontsluit delen in het midden en het zuidoosten van de regio. Enkele aanlegplekken maken het voor boten mogelijk om de regio te verkennen. Tegelijkertijd neemt hier het belang van vaarwegen voor de toegankelijkheid van Zuidoost Friesland sterk af. De kanalen bevatten nu nog te weinig aanlegplekken om echt goed deze functie te voorzien. Hier ligt een kans om door meer en betere aanlegplekken te ontwikkelen, het achterland beter toegankelijk te maken voor watersporters.

De kanalen maken het ook mogelijk om de regio met de kano te verkennen via de Turfroutes. Deze lange afstand-kanotochten zijn een unieke attractie.

Legenda

- Natuurgebied
- Water
- Bebouwing
- Entree
- Zone rond haven en aanl
- Aanlegsteiger
- Jachthaven
- Cluster aanlegplaatsen

Figuur 8.4 - Toegankelijkheid vanaf het water

9. Doelmatigheid

Doelmatigheid beschrijft het scala aan mogelijkheden waaruit bezoekers in de regio kunnen kiezen - ofwel het doel van hun bezoek. Voor het goed functioneren van een entree is het belangrijk dat bezoekers vanuit de entree een divers aanbod aan natuur, cultuur en sport mogelijkheden kunnen bereiken. Hierdoor kan een deelregio voorzieningen en activiteiten bieden voor een breed publiek om volledige dag te recreëren. Dit verhoogt de kans dat bezoekers na het bezoeken van de entree de deelregio gaan verkennen.

Horeca en verblijfsmogelijkheden maken het voor bezoekers mogelijk om te verblijven en te verpozen. Hoe meer verblijfs- en verpoosmogelijkheden rondom de entree, hoe beter de entree het mogelijk maakt om voor een recreant als hub in een meerdaags verblijf te fungeren. De entree (of de directe omgeving rond de entree) kan daardoor als tijdelijke thuishaven en uitvalsbasis functioneren.

Drie soorten doelen van bezoekers zijn geïnventariseerd: natuurrecreatie, cultuur & horeca en sport- & waterrecreatie. Daarnaast wordt ook een algemeen overzicht gegeven aan verblijfsmogelijkheden in de regio.

9.1. Natuurrecreatie

Een kernkwaliteit van de regio is haar ecologische diversiteit. Deze is in belangrijke mate ontstaan door de ligging op de grens tussen laag en hoogveen. Door veenafgravingen is in de regio veel water te vinden. Drie nationale parken, met elk een unieke flora- en fauna-ervaring, omsluiten de regio. De diversiteit stelt bezoekers in staat om op korte afstand van elkaar heide, zandverstuivingen, meren, beken, beekdalen, bossen en polders te beleven.

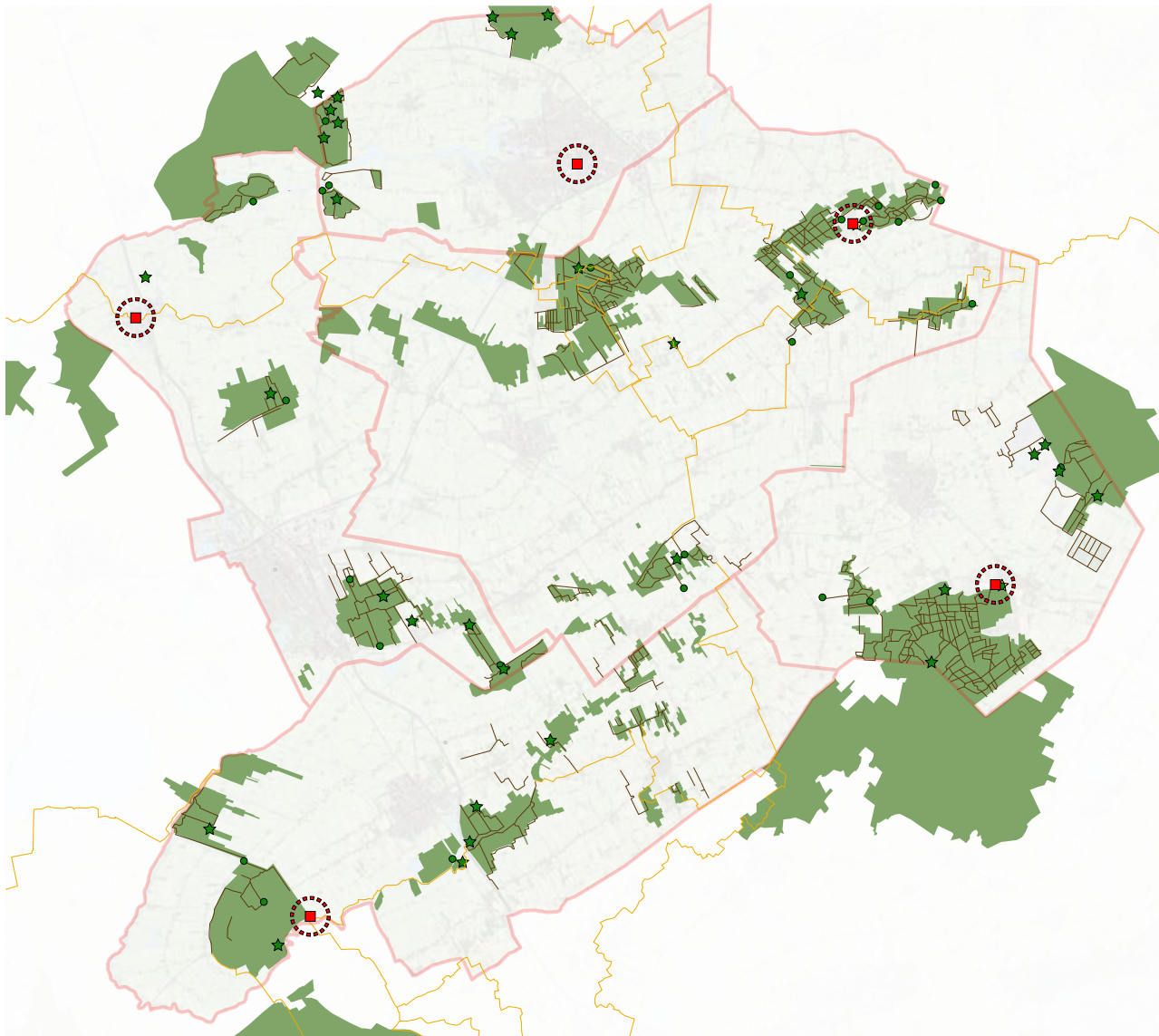
In het westen, in de deelregio's Akkrum en Driewegsluis, bevindt zich het veenpolderlandschap, waar door verveningen en droogmaking de polders en petgaten zijn ontstaan. In het noorden bij Drachten liggen de noordelijke wouden. Drachten ligt precies op de grens tussen laag- en hoogveen, met duingronden in het midden van de deelregio. Nabij Drachten ligt Nationaal Park de Alde Feanen, een natuurgebied met een gevarieerd laagveenmoeras.

In de deelregio Bakkeveen liggen heideontginningsgebieden en ontgonnen wouden. Nabij Beetsterzwaag en Bakkeveen liggen landgoederen en bospercelen. De deelregio heeft veel afwisseling en inkijkjes in hoe vroeger grote delen van het hoogveengebied doorspekt waren met bossen, zandverstuivingen en heidevelden. Het zijn deze inkijkjes die de regio waardevolle mogelijkheden bieden voor het vertellen aan bezoekers van verhalen over cultuur- en natuurhistorie.

In het oosten, bij Appelscha, bevinden zich zandplaten, hoogveen en heideontginningen. Sommige delen zijn nog in originele staat, zoals het Fochteloërveen. Dit is

één van de weinige hoogveengebieden in West-Europa. Naast het Fochteloërveen bevinden zich Ravenswoud, een veenontginningsgebied. De plek is ontstaan nadat vanaf het einde van de 19e eeuw het Appelscha-veen werd ontgonnen. De locatie laat goed zien wat er door veenontginning in de (late) middeleeuwen met ons landschap in Friesland is gebeurd. Aan de zuidzijde ligt nationaal park Drents-Friese Wold.

Vanuit het oosten naar het zuidwesten loopt het beekdallandschap en de veenweidegebieden. De A32 gaat nabij Wolvega dwars door een hoogveenontginning. Het hiernaast gelegen beekdallandschap in de Lendevallei maakt het een aantrekkelijke kano- en fietslocatie. Ook biedt het een interessant contrast tussen wouden en graslanden met vergezichten. Waar de Linde overgaat in de vaart ligt de entree Driewegsluis, met direct ten westen het natuurgebied Rottige Meente. Ten zuiden is de verbinding over water met het Nationale Park Weerribben-Wieden. Het nationaal park is het grootste aaneengesloten laagveenmoeras van Noordwest-Europa. Driewegsluis kan worden beschouwd als een noordelijke entree tot het nationale park.

Figuur 9.1 - Natuurgebieden

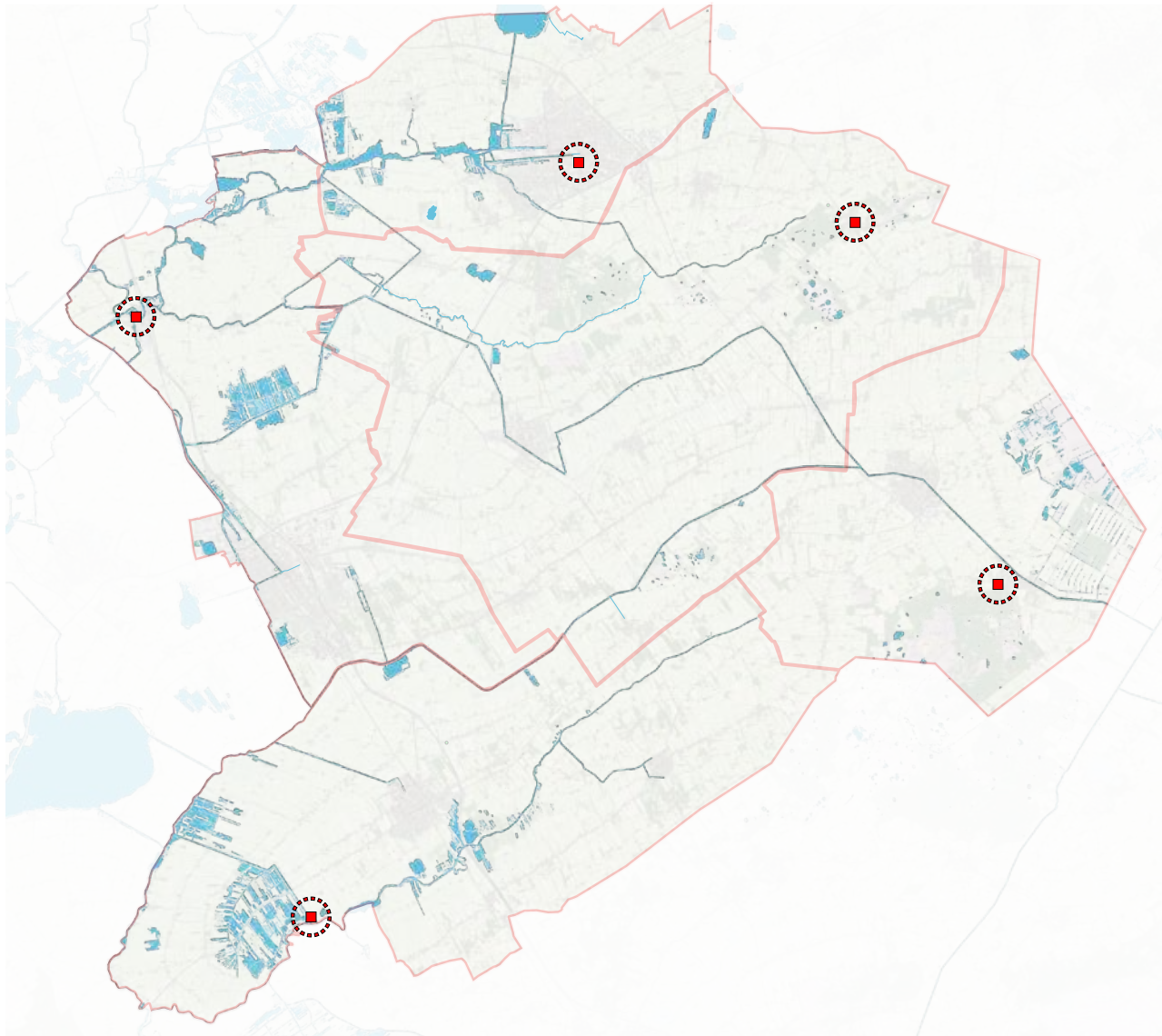
Legenda

 Droog natuurgebied

 Venig natuurgebied

 Entree

Figuur 9.2 - Waterstructuren

Legenda

Water

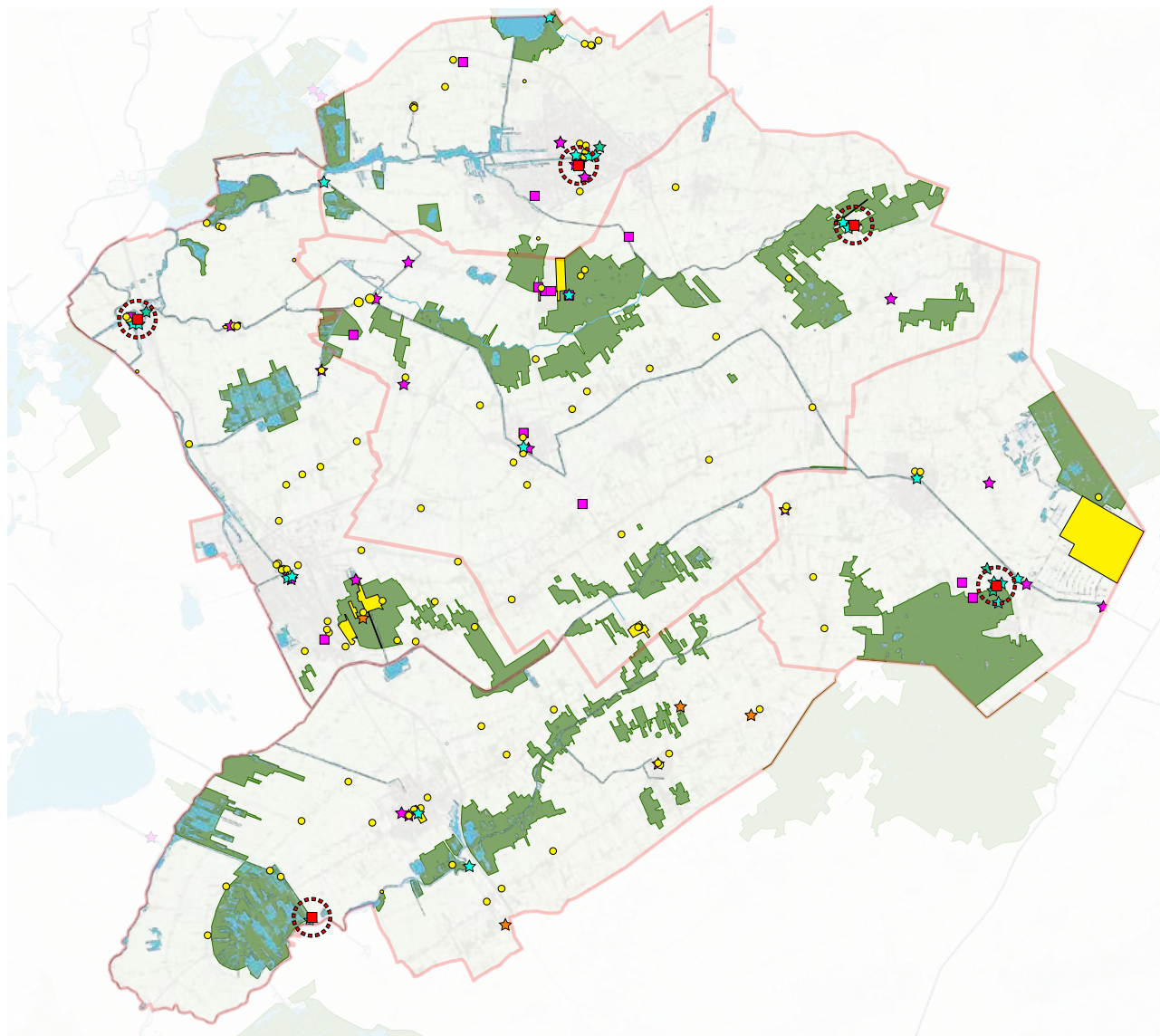
Entree

9.2. Cultuur & horeca

Het culturele aanbod, de cultuurhistorie in dorpen en landschappen en de gezelligheid in dorpen zijn een belangrijke trekker voor de regio. In de regio bevinden zich veel monumenten en musea. De mensen die in het verleden de cultuurhistorische landschappen hebben gevormd, moesten ergens leven. Hiervan zijn vele sporen te vinden in het land en de vele pittoreske dorpen met hun kenmerkende vaarten. Veel bebouwing heeft daarmee een directe koppeling met de cultuurhistorie die te vinden is in de natuur.

In het noorden is Drachten een belangrijk cultureel centrum, met musea, theaters, restaurants, cafés en winkels. Naast Drachten is Heerenveen ook een belangrijk cultureel- en uitgaanscentrum in de regio met een vergelijkbaar aanbod. Nabij Heerenveen liggen veel monumentale buitenplaatsen. Andere kleinere cultuur(historische) centra zijn Akkrum, Appelscha, Bakkeveen, Beetsterzwaag, Gorredijk en Wolvega.

Legenda

- Natuurgebied
- Water
- Bebouwing
- Entree
- Monument / buitenplaats
- Hotspot gezelligheid / cultuur
- Cluster horeca
- Museum
- Galerie
- Wellness centrum

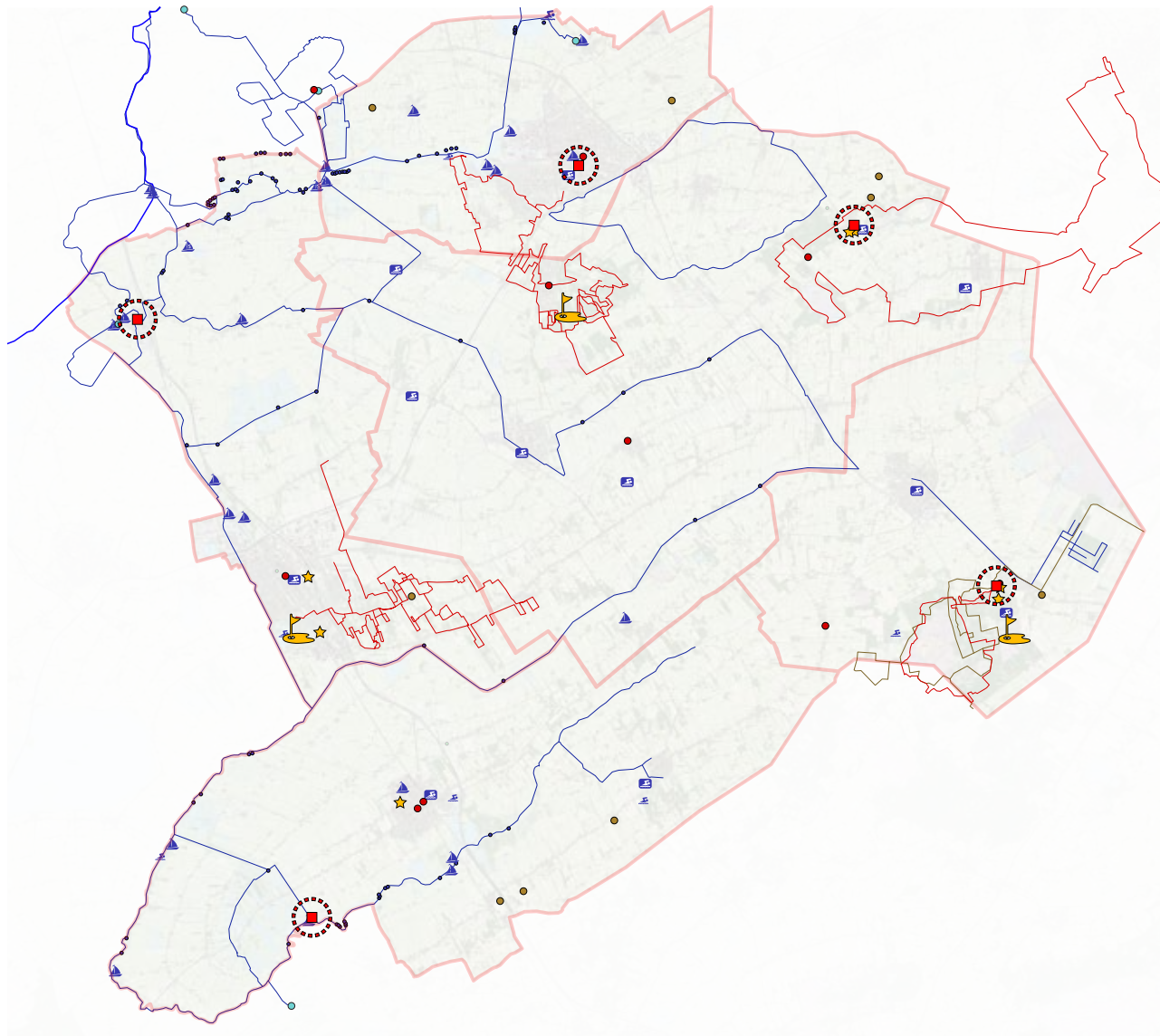
Figuur 9.3 - cultuur- en gezelligheidsclusters

9.3. Sport- & waterrecreatie

Sport- en waterrecreatie is een derde belangrijke aantrekkingskracht voor een bezoek aan de regio. Veel bezoekers verkennen Friesland per boot. Daarnaast zoekt een deel van de bezoekers fysieke uitdagingen in allerlei sporten. In veel gevallen wordt het verkennen van Friesland gecombineerd met sporten: watersport.

Waterrecreatie is met name in het westen van het gebied, rondom Akkrum, Heerenveen en Drachten, goed mogelijk door de verbinding met het Friese Merengebied en de Alde Feanen. In het zuidwesten verbindt Driewegsluis de Weerribben-Wiede met de Lende, Rottige Meente en de Friese Meren. Op de meren net buiten de regio kan goed worden gezeild. Op de diverse beken en vaarten kan worden gekanood over de Turfroude. Er zijn een groot aantal zwembaden en recreatieplassen te vinden in de regio.

Naast waterrecreatie heeft de regio veel sportrecreatie te bieden in de vorm van ruiterspaden en ATB-paden. De bossen nabij Beetsterzwaag, Bakkeveen, Heerenveen en Appelscha hebben uitgezette ATB-paden. Paardrijden kan overal in de regio maar met name goed rond Appelscha en Bakkeveen. Ook lopen er een aantal (lange afstand) wandelroutes en fietsroutes door Zuidoost Friesland. Ten slotte heeft de regio enkele sport- en klimcentra en een drietal golfbanen.

Legenda

- Entree
- Mountainbikeroutes
- Paardrijroutes
- Kanoroutes
- Staande Mast Route
- Hotspot sportrecreatie
- Fietsverhuur
- Manege
- Jachthaven
- Zwemwater (binnen / buiten)

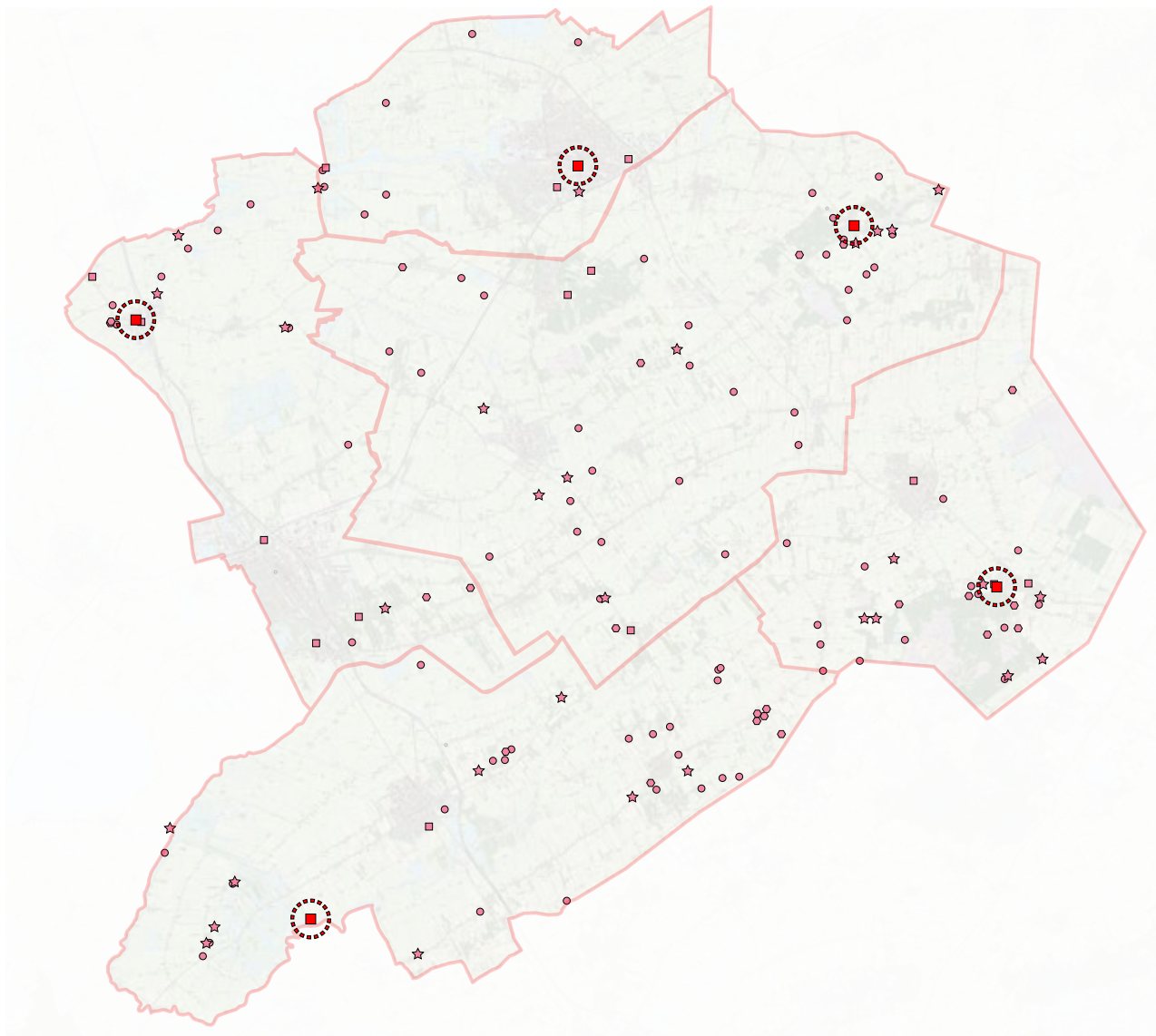
Figuur 9.4 - Sport- en waterrecreatie

9.4. Verblijven in de regio

Verblijven in de regio maakt het mogelijk om van een dag-ervaring een weekend- of weekervaring te maken. Hierdoor kunnen bezoekers blijven slapen. De verblijfslocaties fungeren als uitvalsbasis voor een bezoek. Omdat bezoekers zich via de entree over de deelregio's verspreiden is verblijven in de buurt van de entrees met name belangrijk.

Verblijfsclusters zijn er rond Bakkeveen, Akkrum, Appelscha en Drachten. Daarnaast zijn er clusters te vinden rond Gorredijk en Noordwolde. De entree Driewegsluis heeft nu beperkte verblijfsmogelijkheden. Watersporters kunnen hun boot aanmeren. Camperbestuurders kunnen hun auto op een speciale parkeerplek parkeren. Beide groepen kunnen gebruik maken van de doucheruimte en sanitair en hier de nacht doorbrengen. Voor overige bezoekers zijn er nog geen verblijfsmogelijkheden.

Tegelijkertijd is Driewegsluis door de locatie op de grens tussen Friesland en Overijssel dichtbij het nationale park wel geschikt als uitvalsbasis. De ontwikkeling van betere verblijfsmogelijkheden kan een goede kans zijn voor een impuls in de recreatie economie in dit deel van de regio

Legenda

Entree

Camping

Hotel

Huisjes

Groepsaccomodatie

Figuur 9.5 - Verblijfslocaties in de regio

C - Deelregio
& entreelocatie

Driewegsluis

Land van veenpolders en zuidelijke turfroute

Zuidoost Friesland is onderverdeeld in 5 deelregio's.

Driewegsluis is een deelregio, waarbij het dorp Driewegsluis de entree is van deze deelregio. Bezoekers van de deelregio reizen naar de entree waar ze aanlanden, zich laten informeren over de deelregio en kennismaken met de identiteit van de regio. Vanuit de entree reizen ze verder de deelregio in om via de TOPs en rustpunten de (deel)regio te verkennen. Bij de entree kunnen bezoekers overstappen op een andere vervoersmodaliteit. Daarmee is de entree een TOP.

Dit hoofdstuk bestaat uit twee delen:

1. Deelregio; in deze paragraaf wordt een introductie gegeven over de belangrijkste plaatsen in de deelregio, de recreatieve kwaliteiten en mogelijkheden tot nieuwe verbindingen in de deelregio.
2. Entreelocatie; dit deel beschrijft de recreatieve kenmerken van de plaats Driewegsluis, de positionering van de fysieke entree, uitdagingen en kansen die plaats Driewegsluis biedt, de positionering van de 7 stappen uit de ervaringsreis en de flows van en naar de entreezone.

10. Deelregio Driewegsluis

In deze paragraaf staat de deelregio Driewegsluis beschreven. De deelregio wijkt her en der af van de gemeentegrenzen van Westellingwerf. De paragraaf geeft een introductie van de belangrijkste plaatsen in de deelregio, een beschrijving van de reactieve kwaliteiten van de deelregio en mogelijkheden tot nieuwe verbindingen.

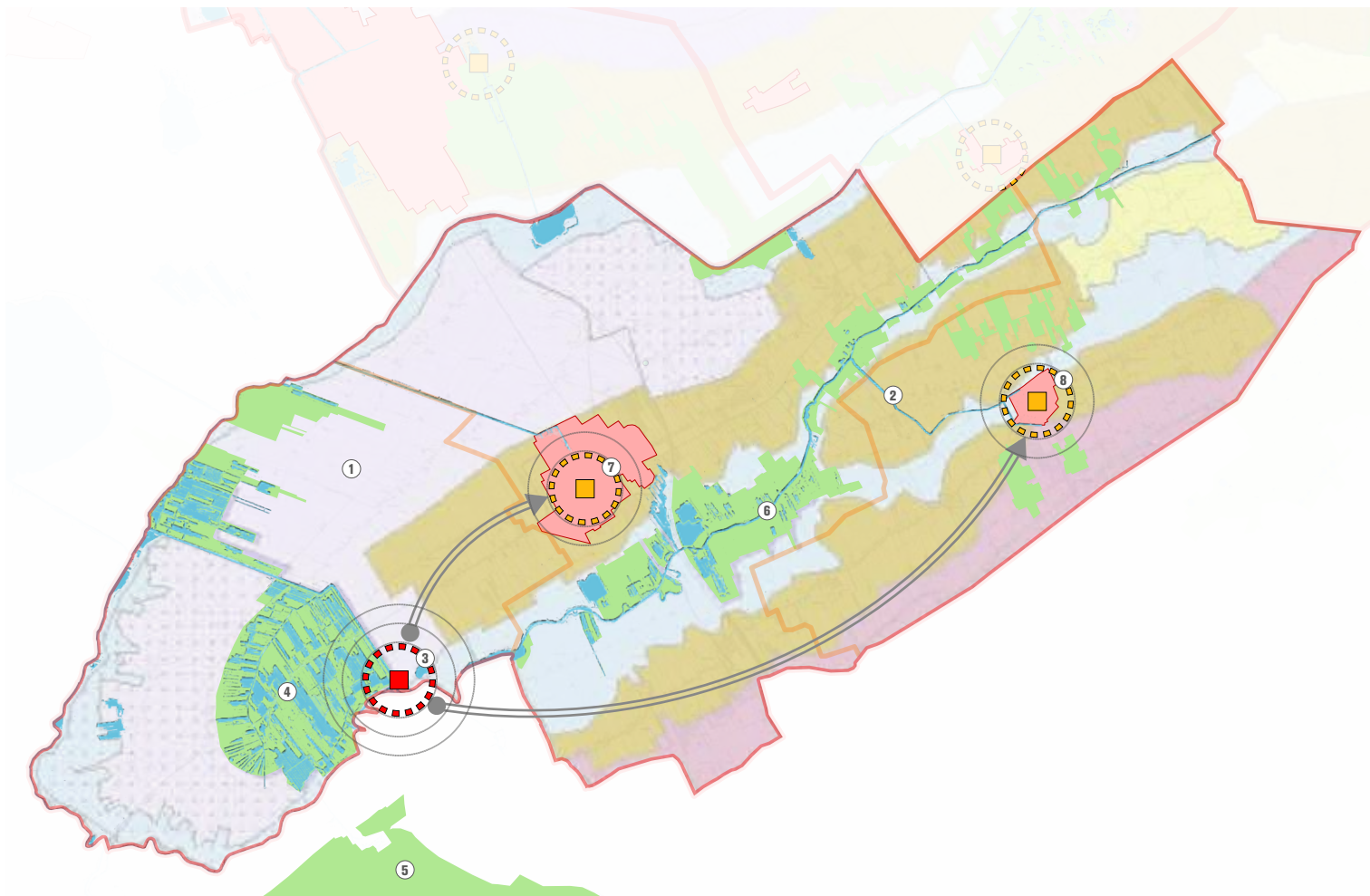
10.1. Kenmerken deelregio Driewegsluis

Deelregio Driewegsluis kenmerkt zich door haar natte veengronden (1) en de uitlopers van het beekdalenlandschap (2) waar de Linde door slingert. Vanuit de entree bij Driewegsluis (3) zijn drie grote natuurgebieden goed te bereiken: dit zijn de Rottige Meente (4), het Nationaal Park de Weerribben-Wiede (5) en de Lendevallei (6). Daarnaast zijn er in de deelregio veel watersportmogelijkheden en loopt het zuidelijk deel van de Turfroute via de entree, door het deelgebied.

Het voorstel is om naast de entree bij Driewegsluis (3) twee TOPs in de deelregio te plaatsen: Wolvega (7) en Noordwolde (8). Elke TOP is een ankerpunt voor een serie aan activiteiten in de deelregio. Recreanten worden begeleid door de deelregio vanaf Driewegsluis naar de TOP-locaties. Elke

TOP-locatie wordt gekenmerkt door een andere combinatie van natuurlijke, culturele, gezellige en sportieve mogelijke activiteiten en eigenschappen.

Hierna volgt een beschrijving van de recreatieve kwaliteiten van de deelregio. Hierin is gezocht naar clusters van aantrekkelijke recreatieve voorzieningen. Elk cluster kan worden gepresenteerd als een dagbesteding in combinatie met de fietsroute naar de locatie toe. Groepering is gekozen op basis van thema's of op basis van korte onderlinge afstand.

Figuur 10.1 - Kenmerken van de deelregio Driewegsluis

Legenda

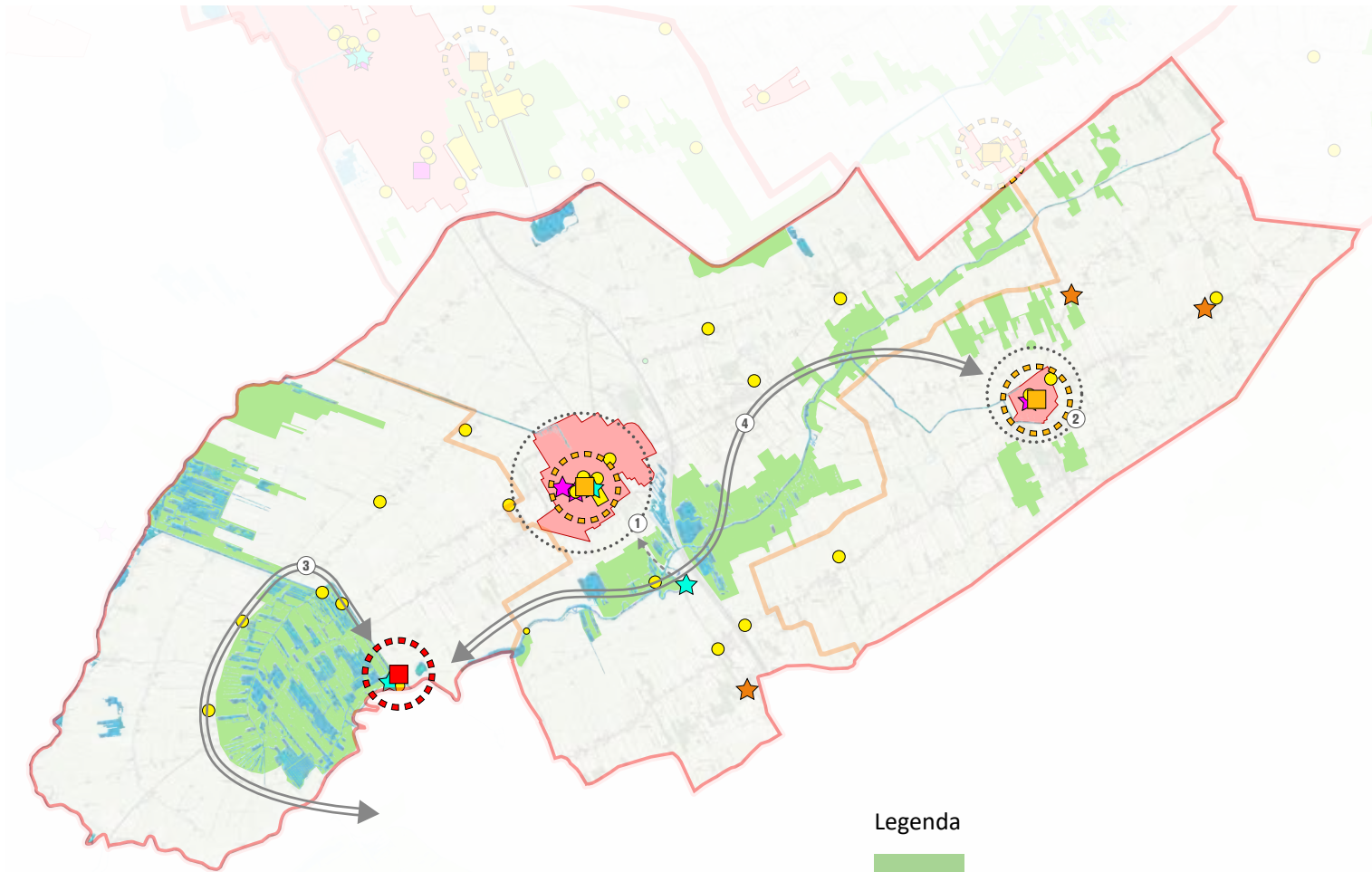
- Natuurgebied
- Water
- Bebouwing
- Entree
- TOP

Cultuur, gezelligheid en horeca

In de deelregio Driewegsluis zijn twee centra voor cultuur- en gezelligheidsbezoeker te onderscheiden: Wolvega (1) en Noordwolde (2). In Wolvega heeft voor zijn omvang een groot aanbod aan horeca en culturele instellingen, met twee musea, een kleine buitenplaats en meerdere restaurantjes. In Noordwolde is het aanbod beperkter, er bevindt zich horeca en een museum. Het dorp is minder geschikt voor de bezoeker die een culinaire ervaring zoekt.

De aantrekkelijke culturele locaties in de deelregio zijn met een tweetal culturele fietsroutes te verbinden. De eerste route (3) start bij de entree in Driewegsluis en volgt de grenzen van de Rottige Meente, langs een aantal monumentale boerderijen en molens. Bovendien is vanaf het pad een kunstroute te volgen. De route komt uit bij Nationaal Park de Weerribben-Wieden. Een tweede route (4) loopt van het TOP in Noordwolde door de Lendevallei, langs Wolvega met de culinaire hotspot Restaurant Smink naar de entreelocatie Driewegsluis. Vanaf deze route kan gemakkelijk een uitstapje worden gemaakt naar het TOP Wolvega.

Figuur 10.2 - Cultuur- en gezelligheidsclusters deelregio Driewegsluis

Legenda

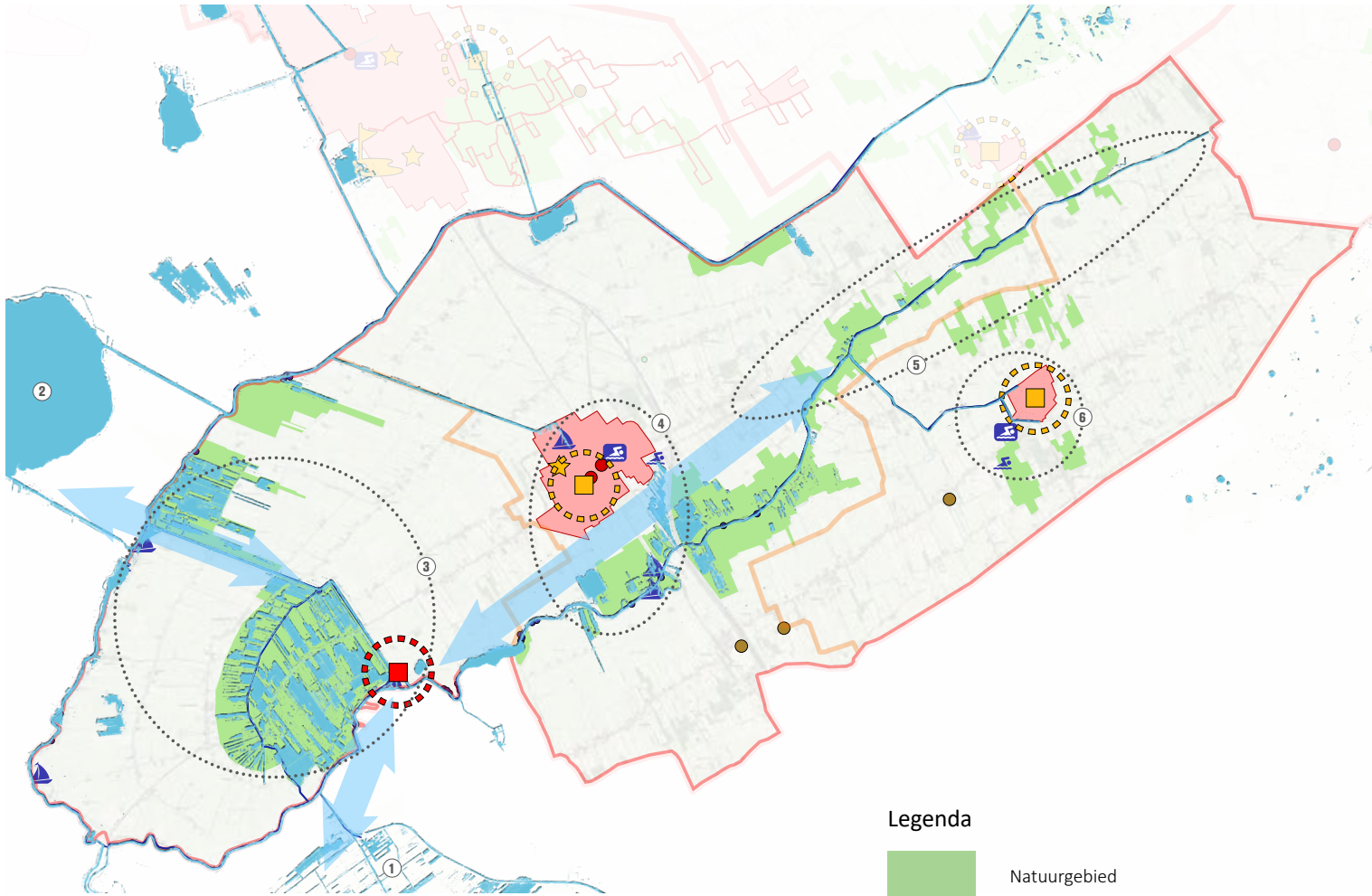
	Natuurgebied		Hotspot gezelligheid / cultuur
	Water		Cluster horeca
	Bebouwing		Museum / Galerie
	Entree		Wellness centrum
	TOP		Clustergebied cultuur & gezelligheid
	Monument / buitenplaats		Verbinding cultuur- & gezelligheidscluster

Sport- en waterrecreatie

De deelregio biedt veel mogelijkheden voor watersport en -recreatie. De entree Driewegsluis is de toegang vanuit Overijssel naar Zuidoost Friesland via de Turfroute (1). Ook leiden de waterwegen vanaf Driewegsluis naar de Friese Meren (2). Driewegsluis (3) is met haar centrale locatie en haven een goede locatie voor een onderbreking van de vaarreis.

Met de kano is de Linde af te varen (5). Een kans om het gebied aantrekkelijker te maken is toegankelijk maken van de Rottige Meente voor een kleine kano-ronde. Een deel van de oevers van de Linde is fietsbaar en biedt een mooi uitzicht over de rivier. Zo is de Linde ook vanaf land te beleven. Er kan hier een rondtocht bewegwijzerd worden vanaf de entreelocatie voor voetgangers en fietsers.

watersporters kunnen aanmeren in de haven van het TOP Wolvega (4) vanuit het noorden. In Wolvega kunnen zij overstappen op fiets. In Wolvega en Noordwolde (6) kunnen recreanten zwemmen in een zwembad of zwemplas.

Figuur 10.3 - Sport- en waterrecreatie deelregio Driewegsluis

Legenda

	Natuurgebied		Hotspot sportrecreatie
	Water		Fietsverhuur
	Bebouwing		Manege
	Entree		Jachthaven
	TOP		Zwemwater (binnen / buiten)
	Verbinding natuurrecreatie		Clustergebied natuurrecreatie

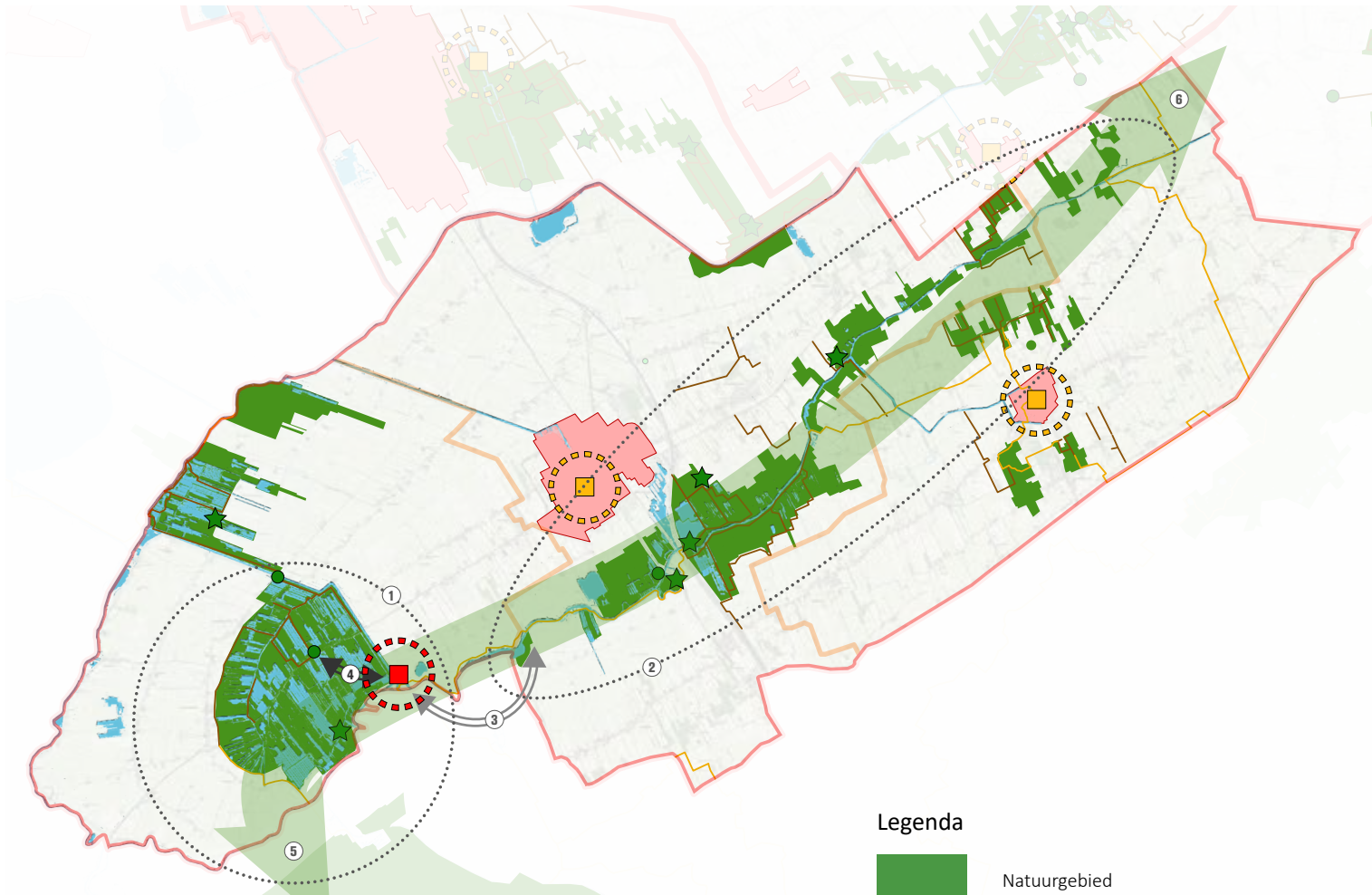
Natuurrecreatie

De natuurervaring is een belangrijk deel van de waarde die de deelregio kan bieden aan recreanten. In de deelregio bevindt zich een diversiteit aan droge en natte landschappen ieder een verschillende biodiversiteit: de Rottige Meente (1), de Linde en de Lendevallei (2). De natuur in de Lendevallei is te beleven door een paaltjesroute te bewandelen.

Wandelaars kunnen via de noordzijde van de Linde naar Driewegsluis wandelen. De wandeling langs de zuidzijde leidt over verharde autowegen door akkerlanden, de beleving kan op dit stuk verbeterd worden door van de weg gescheiden voetpaden aan te leggen (3).

De natuurbeleving van bezoekers van de entree kan verder vergroot worden door wandelroutes door de Rottige Meente te laten starten vanaf de entree Driewegsluis (4). Zo wordt de verbinding van Driewegsluis met omliggende natuurgebieden en in het lange afstand wandelnetwerk versterkt.

Aan de zuidkant is de deelregio verbonden met Nationaal Park de Weerribben-Wieden (5). Het rivierdal verbindt de deelregio Driewegsluis in het noordoosten met de deelregio Bakkeveen (6).

Figuur 10.4 - Natuurrecreatie deelregio Driewegsluis

Legenda

 Natuurgebied

 Water

 Bebouwing

 Entree

 TOP

 Langeafstandsroutes wandelen

 Paaltjesroutes natuurgebied

 Landmark natuurgebied

 Entree natuurgebied

 Clustergebied natuurrecreatie

 Verbinding natuurrecreatie

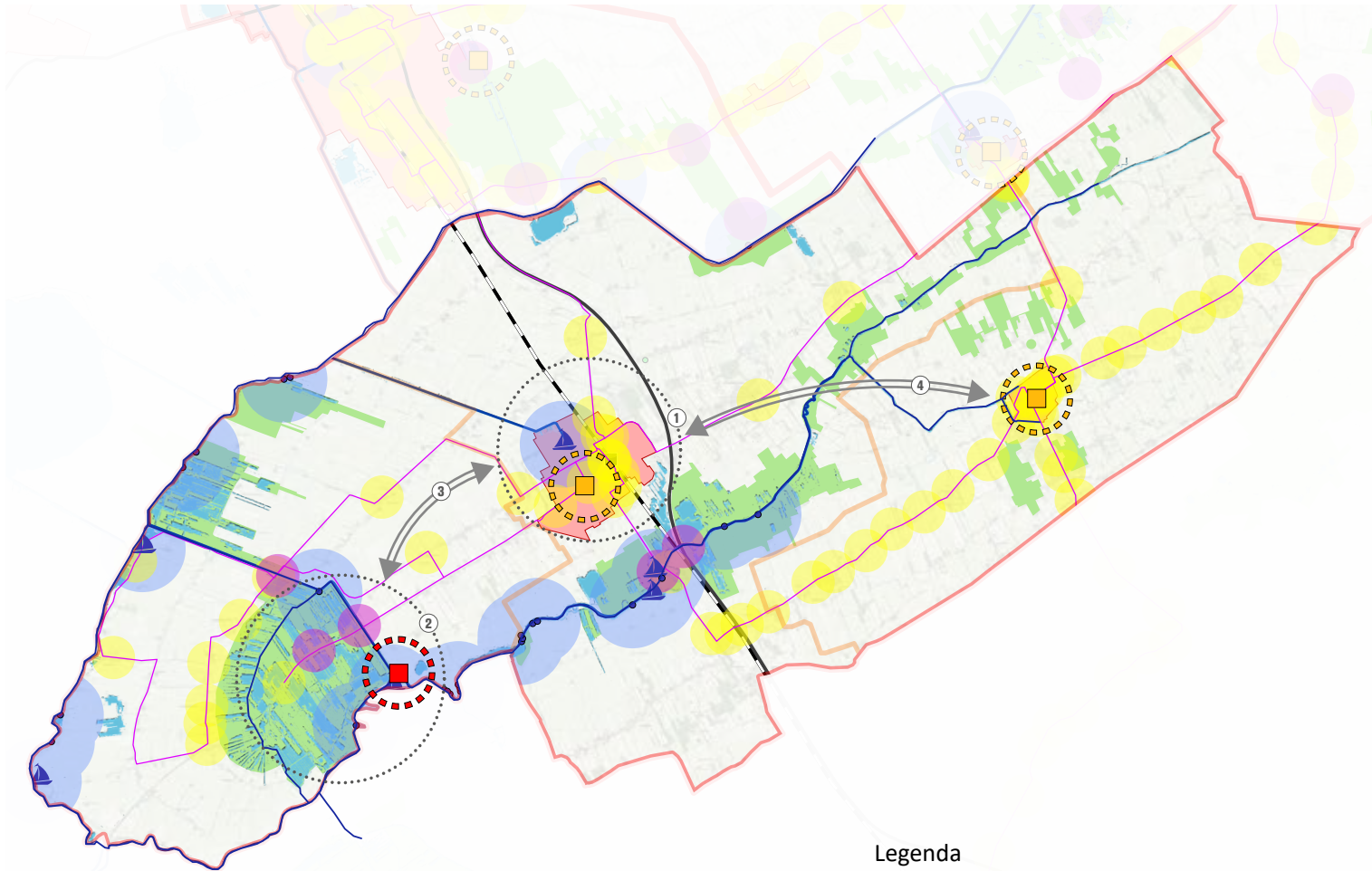

Toegankelijkheid

De deelregio is door de ligging van Wolvega (1) aan de snelweg en het spoor goed verbonden met overige delen van Nederland en de grote plaatsen in Friesland. Hierdoor is het TOP Wolvega goed bereikbaar voor mensen die reizen met de auto of het OV.

De entree Driewegsluis (2) is niet goed aangesloten op het OV-netwerk; op dit moment zijn er geen nabije OV-haltes. De bereikbaarheid met de auto is redelijk, met de boot en fiets uitstekend. Om bezoekers te kunnen inspireren en informeren, is het noodzakelijk dat zij gemakkelijk bij de entree kunnen komen. Voor mensen die per OV reizen is dit nu niet het geval. Daarom moet de verbinding tussen de entree en Wolvega worden versterkt. De infrastructuur is er al, deze moet alleen geoptimaliseerd worden. Via de noordelijke route (3) liggen al OV-haltes; de route hoeft dan alleen uitgebreid te worden. Een andere optie is het aanbieden van een op afroep taxi-dienst, waarbij de gemeente kilometers inkoop. Bezoekers kunnen dan tegen een kleine bijdrage naar de entree worden gereden.

Daarnaast bestaat er een goede mogelijkheid voor een hop-on, hop-off wandel-OV-combinatie van Wolvega naar Noordwolde (4) en weer terug. Wandelaars kunnen dan rond de Linde wandelen en naar behoefte gebruik maken van het OV om een deel van de wandelronde over te slaan.

Figuur 10.5 - Toegankelijkheid deelregio Driewegsluis

Legenda

- Natuurgebied
- Water
- Bebouwing
- Entree
- TOP

- Bushalte
- Buslijn
- Parkeerplaats
- Zone rond aanlegsteiger
- Clustergebied bereikbaarheid

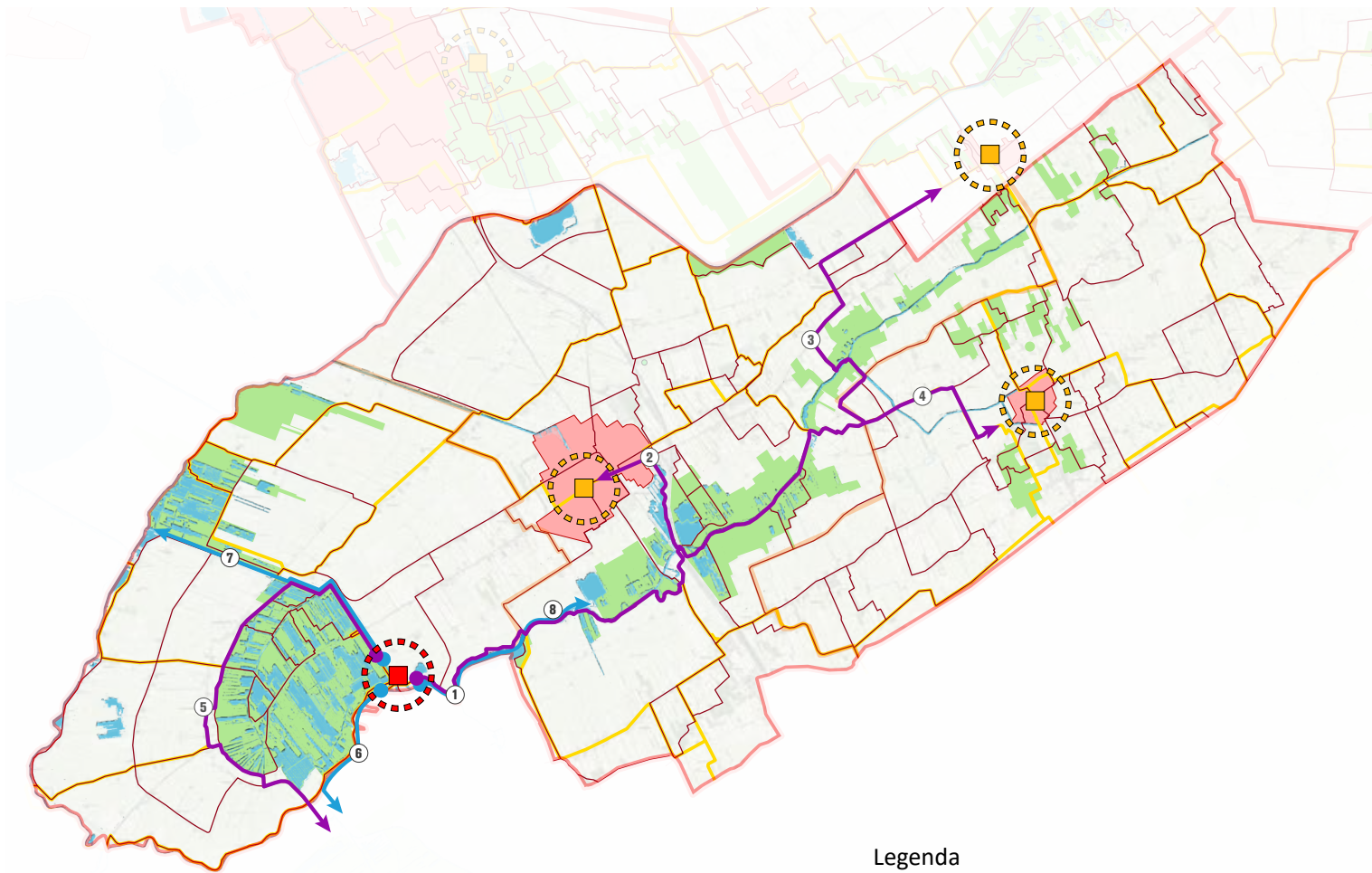
Verbindingen tussen entree en achterland

De entrees functioneren optimaal als deze goed verbonden zijn met de TOPs in de regio. Bezoekers komen aan op de entree locatie, verkennen daar de mogelijkheden en reizen op een langzamer vervoersmiddel via de TOPs door de deelregio's. De routes die mensen nemen naar een TOP bepalen daarmee in belangrijke mate hoe mensen de deelregio beleven. Het is belangrijk dat recreanten onderweg worden begeleid in hun beleving en worden geattendeerd op interessante aspecten in de deelregio. Dit intensificeert de ervaring en vergroot de positieve indruk van de regio. Door de route zoveel mogelijk kernen in de regio aan te laten doen, kan kleinschalige economische activiteit profiteren van de stroom aan bezoekers.

Twee mogelijke fietsroutes verbinden de verschillende aantrekkelijke delen van de deelregio, zodat bezoekers hier een dag kunnen besteden. Deze volgen het fietsknooppuntnetwerk en zijn met paars ingetekend. Het leidt de fietsers door een diversiteit aan landschappen en langs allerlei bezienswaardigheden waar ze diverse geologische en natuurlijke kwaliteiten te ervaren.

1. Van Driewegsluis (1), langs de Linde en de Lendevallei, naar Wollega (2), weer verder via de rivieren naar de TOPs Oldeberkoop (3) of Noordwolde (4). De rivier is hierin een belangrijk verbindend element, het biedt de meeste belevingswaarde.
2. Vanaf de entree kunnen fietsers ook langs de Rottige Meente naar Nationaal Park de Weerribben-Wieden en terug (5).

Over het water kunnen bezoekers vanaf Driewegsluis naar het zuiden, naar de Weerribben-Wiede (6), naar het noorden voor de Friese Meren en Heerenveen (7) of naar de Lendevallei (8) in het oosten.

Figuur 10.6 - Verbinding tussen entree en achterland deelregio Driewegsluis

Legenda

Natuurgebied

Water

Bebouwing

Entree

TOP

 paaltjesroute wandelen

 Provinciale fietsroute

 Fietsroute vanuit entree

 Vaarroute vanuit entree

11. Entree

Driewegsluis

Driewegsluis is entreelocatie van deelregio Driewegsluis. Dit betekent dat de fysieke entreelocatie gevestigd is in Driewegsluis. Bezoekers die naar deelregio Driewegsluis reizen, worden zoveel mogelijk geleid naar de entreelocatie. Dit is de plek waar bezoekers informatie over de (deel) regio kunnen vinden en waar verschillende recreatieve voorzieningen te vinden zijn. Vanuit deze locatie kunnen bezoekers te voet, fiets of boot de regio verder verkennen. Deze combinatie aan faciliteiten en functies maakt de entree een magneet voor bezoekers.

Deze paragraaf begint met een algemene beschrijving van de recreatieve kwaliteiten van Driewegsluis. Daarna wordt de locatie beschreven waar de entree gevestigd kan worden. Het plaatsen van een entree in Driewegsluis geeft een aantal uitdagingen en kansen, deze staan in de daaropvolgende paragraaf benoemd. Vervolgens wordt uiteengezet hoe de optimale ervaringsreis via de fysieke entreelocatie eruit kan zien. Tot slot wordt een overzicht gegeven van hoe de entreelocatie verbonden is met de deelregio.

11.1. Kenmerken entreelocatie

Driewegsluis

Kenmerkend voor de entreelocatie Driewegsluis is de ligging in het landelijk gebied. Doordat de locatie zich op afstand van doorgaande wegen bevindt en bebouwing is de entree gevestigd op een rustige locatie. Dit maakt de entree meer geschikt voor een rust georiënteerde groep bezoekers. Daarnaast is de entree gelegen nabij een tweetal natuurgebieden.

Cultuur(historie)

Driewegsluis heeft beperkte culturele waarde. Eén van de sluisen is een monument, en daarmee een interessante bestemming. Rondom Driewegsluis zijn er wel meerdere plekken waar bezoekers cultuur kunnen ervaren. De kern Wolvega en kunstroutes rond de Rottige Meente bevatten culturele mogelijkheden. Aan de landwegen zijn meerdere cultuurhistorische boerderijen. De entree van Driewegsluis kan daardoor dienen als het startpunt voor de verschillende kunst- en cultuurhistorische-routes in de deelregio.

Gezelligheid & horeca

Op het westelijk eiland staat het paviljoen Driewegsluis. Hier kunnen bezoekers samenkomen, eten & drinken en comfortabel verblijven. Ook is er een kleine speelplek op het zuidelijk deel van het westelijk eiland met enkele speeltoestellen. Op het oostelijk eiland bevinden zich picknickbankjes waar bezoekers kunnen eten. Het oostelijk eiland kan daarbij beter uitgerust worden door de open

veldjes ook in te richten als picknickplekken. Met speelse bospaden kan de beleving van het eiland worden versterkt met de mogelijkheid om een kleine wandeling te maken.

Natuurrecreatie

Driewegsluis ligt centraal tussen drie natuurgebieden. De Rottige Meente, Lendevallei en Nationaal Park de Weerribben-Wiede zijn allemaal bereikbaar te voet, met de fiets en met de boot. Driewegsluis zelf biedt een rustige natuurlijke omgeving. Op het oostelijk eiland zijn een hoop grasveldjes omzoomd door bomen. Bezoekers kunnen daar genieten van de rust en de natuur.

Sport- & waterrecreatie

Driewegsluis is een knooppunt van vaar-, wandel en fietsroutes. Het biedt veel mogelijkheden voor sport- en waterrecreatie. Vanaf het eiland starten wandel-, fiets-, kano- en vaarroutes. De inrichting van Driewegsluis kan worden ingezet om de makkelijker bij de routes te komen en bezoekers te attenderen op de aanwezigheid. Een fiets- en kanoverhuur kan potentie hebben in combinatie met een goed uitgewerkt aanbod van routes rondom de eilanden

11.2. Positionering van de entree

De entreezone is het gebied waar bezoekers van buiten de regio worden opgevangen in Zuidoost Friesland. Driewegsluis is een locatie van beperkte omvang. Het aantal plekken om een entree te realiseren is beperkt. Er is gekozen om de entree te positioneren op het westelijk eiland op een stuk grond aan de Lindedijk tussen twee parkeervelden in, aan de doorgaande weg. De volgende overwegingen hebben geleid tot deze keuze:

- Een aantal wandel-, fiets- en kanoroutes lopen langs of starten op dit punt waardoor bezoekers direct vanaf de entree aan hun recreatieve activiteit kunnen starten.
- De locatie is bij aankomst met de auto meteen zichtbaar.
- De aanwezigheid van de driewegsluis en het sluismeestershuisje maakt het mogelijk om bezoekers een cultuurhistorisch verhaal over de (deel)regio te vertellen. Beiden zijn rijksmonument.
- De faciliteiten voor varende recreanten bevinden zich vlakbij deze locatie.
- De locatie ligt in het midden van het eiland aan de westkant. Hierdoor fungeert het als een centrale plek. Alle bestemmingen in de entreezone zijn relatief makkelijk en snel te bereiken.

11.3. Uitdagingen & kansen in de entree

De combinatie van het plaatsen van een entree in Driewegsluis en de aanwezige infrastructuur, faciliteiten en voorzieningen biedt uitdagingen en kansen voor het succesvol functioneren van de entree. Hieronder worden de belangrijkste uitdagingen en kansen beschreven. Als een oplossing voor een uitdaging voorhanden is, kan deze ook als kans beschouwd worden.

Uitdagingen

De uitdagingen voor de entree Driewegsluis gaan vooral over de beperkte ruimte op het westelijk eiland en de bereikbaarheid van de entree. Door deze uitdagingen tijdig aan te pakken, kan de entree beter functioneren.

De bereikbaarheid van de entreezone

De locatie Driewegsluis is matig bereikbaar. De entreezone ligt op een afstand van de N351. Dit betekent dat de route vanaf de autoweg bewegwijzerd moet worden, zodat automobilisten gemakkelijk de locatie kunnen vinden. Het navigeren naar de locatie kan worden verbeterd door informatieverstrekking over de entree op het internet en met bewegwijzering op de belangrijkste routes in het gebied.

In de huidige situatie is de verbinding met het OV slecht. De dichtstbijzijnde bushalte is op 45 minuten lopen. Om de verbinding te verbeteren kan de locatie worden voorzien van een OV- of belbushalte.

Uitbreidingen bij een toename van bezoekers.

Als Driewegsluis een succesvolle entreezone wordt, zullen meer bezoekers naar de locatie komen. Er is meer ruimte nodig voor faciliteiten zoals een parkeerterrein of verblijfsplekken om deze extra bezoekers gastvrij te kunnen ontvangen.

De ruimte op het westelijk eiland is beperkt voor uitbreidingen in de toekomst. De brug naar het oostelijk eiland is ongeschikt voor bouwvoertuigen en machines. Aanpassingen aan de brug vormen een grote investering. Het vaste land blijft daarom over als enige optie om te bebouwen. De uitdaging bij deze oplossing is het voorkomen dat Driewegsluis in twee locaties wordt gesplitst - één locatie op het westelijke eiland en één locatie op de wal. Een toename van het aantal bezoekers kan de rustige sfeer van de eilanden bedreigen. Bestem locaties op de eilanden waar deze rust beschermd wordt, zodat deze kernkwaliteit van Driewegsluis geborgen blijft, ook als de locatie populairder wordt.

Kade jachthaven te laag voor hoge boten

De jachthaven Driewegsluis is niet goed te gebruiken voor boten met een hoog gangboord omdat de kade laag is. Hierdoor moeten watersporters een grote hoogte overbruggen als aan wal gaan. De jachthaven moet ook toegankelijk zijn voor boten met een hoog gangboord om de toegankelijkheid van de entree te vergroten.

Kruising van verkeersstromen op het eiland

Op het westelijk eiland ligt een kruising van de Lindedijk en de uitgangen van twee parkeerterreinen. Op deze plek staat ook een informatiebord waar fietsers en voetgangers stil gaan staan en loopt er een pad voor voetgangers langs de weg. Het kruisen van deze verkeersstromen kan leiden tot een onveilige ervaring. Voor een gastvrij ontvangst is een overzichtelijke en ordelijke verkeerssituatie wenselijk. Daarom is het noodzakelijk dat de verkeersstromen elkaar zo min mogelijk kruisen.

Kansen

Op de eilanden en kade zijn mogelijkheden om de entree Driewegsluis voor een breed publiek aantrekkelijker te maken om langer te verblijven. De volgende kansen dragen bij aan het verbeteren van de entree Driewegsluis.

Locatie entreezone & aankoop stuk land

De provincie heeft een kavel naast de huidige camperparkeerplaats aangeboden aan de gemeente als eerste belanghebbende. Als de gemeente dit stuk land aankoopt, kunnen extra faciliteiten op het eiland geplaatst worden. Het stuk land ligt centraal op het eiland aan de verschillende verkeersroutes en parkeerterreinen. Hierdoor kunnen gemakkelijk verschillende bezoekersstromen naar één plek worden geleid. Dit maakt het een goede locatie om de entree te situeren.

Bij de grond hoort een gebouw. Het gebouw biedt de mogelijkheid om bij de entree een bemande informatiepost

in te richten, welke tegelijkertijd gebruikt kan worden als receptie of informatiepunt voor een eventuele natuur- of paaltjescamping. Ook kunnen in dit gebouw huurkano's en huurfietsen opgeslagen kunnen worden.

Mogelijkheden voor langer verblijf creëren

Voor een goed functionerende entree is het wenselijk dat bezoekers kunnen overnachten op de eilanden. Ze kunnen dan de entree meerdere dagen als uitvalbasis gebruiken om de deelregio te verkennen. Door ruimte en voorzieningen te creëren voor een natuur- of paaltjescamping op het oostelijk eiland, kunnen naast watersporters ook wandelaars en fietsers op het eiland verblijven.

Daarnaast is het gebied ten oosten van de Driewegsluis-eilanden te ontwikkelen als verblijfsgebied. Eerder is een plan gevat om hier recreatieve voorzieningen, zoals vakantiehuisjes, te ontwikkelen. Door dit plan te combineren met de ontwikkeling van de entree op Driewegsluis kan deze nog aantrekkelijker worden gemaakt voor recreanten om langere tijd te verblijven. De huisjes moeten passen in een omgeving waar rust en natuurrecreatie centraal staan zodat de rust kwaliteit van de entree geborgen blijft.

Rondwandeling over het eiland creëren

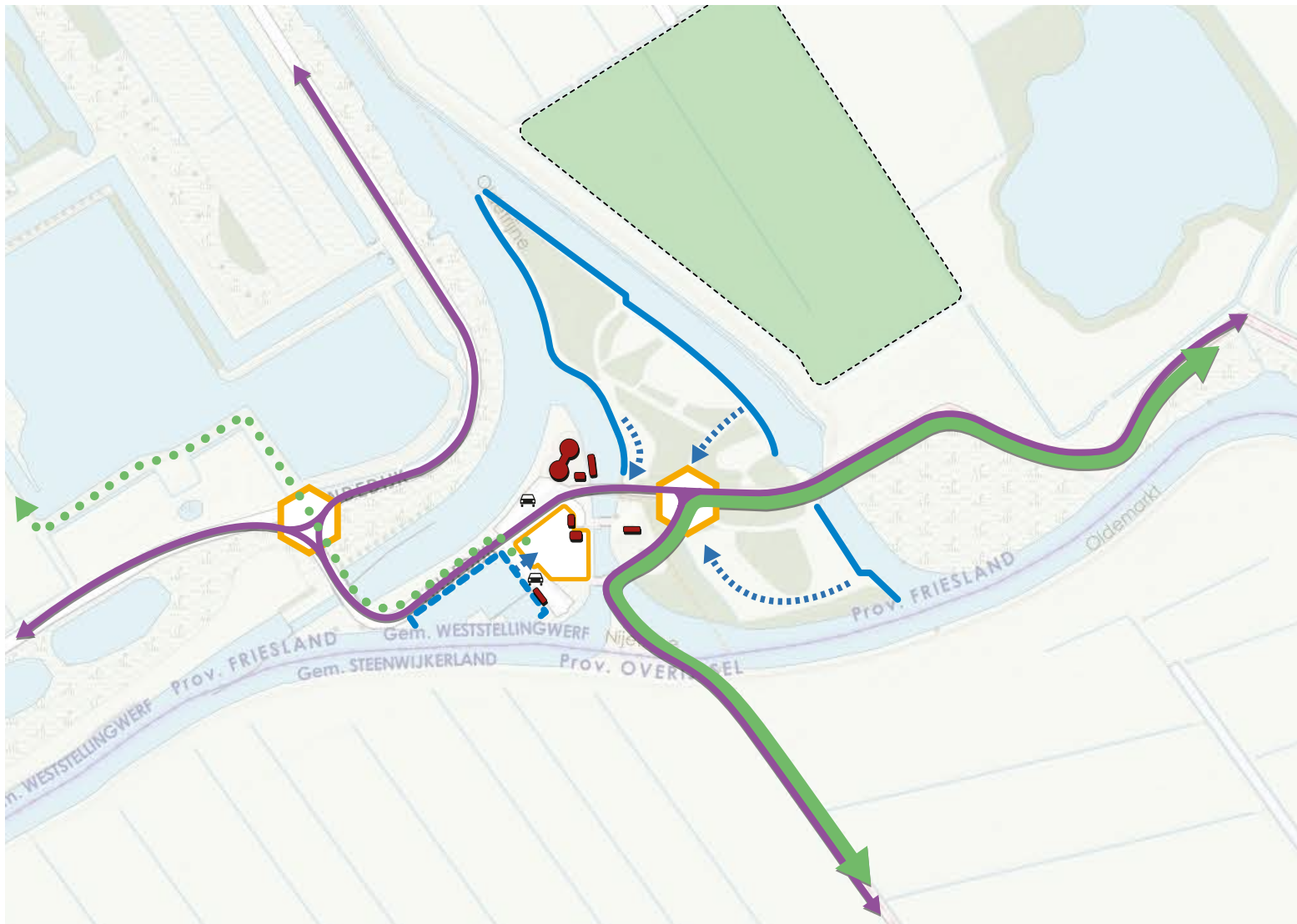
De eilanden bieden een aantal aantrekkelijke plekken waar bezoekers kunnen genieten van rust, natuur en het uitzicht. Door een rondwandeling te creëren over de eilanden kunnen bezoekers langs verschillende aantrekkelijke plekken op de eilanden worden geleid. Hierdoor neemt de belevingswaarde van de eilanden toe.

Ontsluiting Rottige Meente

De Rottige Meente ligt nabij Driewegsluis en is een aantrekkelijk natuurgebied. De dichtstbijzijnde toegang tot het natuurgebied ligt nu op een afstand van circa 2 kilometer van de entree. Door een extra toegang te creëren bij de T-splitsing en van hier een wandelroute te laten starten, kunnen bezoekers van de entree gemakkelijk het gebied verkennen. Ook kan een uitkijktoren geplaatst worden ter hoogte van de T-splitsing, zodat bezoekers het gebied kunnen overzien. Bovendien is de Rottige Meente aantrekkelijk om met de kano te verkennen. Een kano-oversteekplaats of kano-verhuurlocatie op de Lindedijk maakt het gebied beter toegankelijk voor kanovaarders.

Meer divers culinair aanbod

Paviljoen Driewegsluis voorziet nu alleen in de behoeften van de fietsers en watersporters die op het eiland verblijven. Met een upgrade van het culinair aanbod en de locatie kan het paviljoen een breder publiek trekken en eventueel bezoekers trekken buiten het vaarseizoen.

Legenda

- Entreezone
- Knoppunt langzame modaliteiten
- Potentieel knoppunt langzame modaliteiten
- Interessante bebouwing / faciliteiten op centrale locatie
- Aanlegplaatsen boot passanten
- Wandelroute
- Fietsroute, Provinciale paaltjesroute
- Route van haven naar centrum
- Onduidelijke bewegwijzering naar centrum
- Parkeerlocatie
- Kade water beleefbaar

Figuur 11.1- Uitdagingen en kansen entree Driewegsluis

11.4. Positionering van de 7 stappen

In deze paragraaf wordt beschreven hoe de optimale ervaringsreis via de entree van verschillende soorten bezoekers er (grotweg) uitziet. In de beschrijving wordt uitgegaan van een succesvolle entree waar veel mensen op afkomen.

De beschrijving volgt de uitgangspunten en 7 stappen uit hoofdstuk 3. In hoofdstuk 5 staat beschreven welke faciliteiten en voorzieningen er op en bij de fysieke entree locatie aanwezig kunnen zijn. In hoofdstuk 13 staan de vormgevende uitgangspunten beschreven voor de objecten langs de route naar de entree en van de fysieke de entree.

1. Thuis klaarmaken voor vertrek

Stap 1 vindt thuis plaats als bezoekers informatie opzoeken over waar de entree is, hoe ze naar de entree kunnen komen en wat ze aantreffen bij de entree. Voor de inrichting is hiervoor geen advies opgenomen.

- Het is wenselijk dat bezoekers die zoeken op de term 'Driewegsluis' in een zoekmachine in de top drie zoekresultaten informatie over de entree locatie vinden.

2. Onderweg van huis naar de entree

Automobilisten die over de A32 rijden worden met bewegwijzering bij de afritten bij Wolvega geattendeerd op de entree Driewegsluis. Automobilisten die over de N351

rijden worden met bewegwijzering bij de afslag naar de Lindedijk geattendeerd op de aanwezigheid van de entree naar Zuidoost Friesland. Als ze op de Lindedijk rijden, kunnen ze het paviljoen van een afstand zien liggen, omdat deze in het verlengde van de weg ligt.

- Bij de T-splitsing met afslag naar het eiland (1) worden zij geattendeerd op de afslag met bewegwijzering.
- Automobilisten die van het zuidwesten aankomen, worden bij de kruising Lindedijk - Marktweg - Burgemeester van der Veenweg met bewegwijzering op de entree geattendeerd.

Fietsers die over de Lindedijk rijden, kunnen even stoppen bij knooppunt 36, bij de T-splitsing naar de Mr. H.P. Linthorst Homansluis (1).

- De plek rondom het informatiebord wordt verhard en ruim opgezet, zodat fietsers hun fiets hier gemakkelijk kunnen stallen.
- Bij de locatie wordt informatie gegeven over de cultuurhistorie van Driewegsluis en de aanwezigheid van de entree.
- Op de locatie kunnen fietsers hun fiets stallen in de fietsnietjes om te voet de entree te beleven. Ook kunnen fietsers hier de uitkijktoren beklimmen om de Rottige Meente te bekijken of een wandelroute door de Rottige Meente starten.
- Fietsers vanaf Gapenburg of het zuidelijke fietspad worden op de aanwezigheid van de entree gewezen door een bord langs de route, waarop staat: 'Driewegsluis - entree van Zuidoost Friesland'. Deze staan nabij de eerste brug over de Linde (2) en voor de Driewegsluis (3).

3. Aankomen bij de entree

Voor automobilisten en fietsers die uit noordelijke en westelijke richting komen, start de aankomen-fase als ze over de Mr. H.P. Linthorst Homansluis (4) rijden. Voordat automobilisten de Mr. H.P. Linthorst Homansluis overrijden zien zij aan de rechterzijde een parkeerterrein (5) waar zij hun auto kunnen parkeren.

- De aankomst kan worden gemarkeerd met welkomstborden zodat duidelijk is dat het entreegebied is bereikt.
- Uitbreidingen van de parkeercapaciteit kan hier worden gerealiseerd nabij de Mr. H.P. Linthorst Homansluis. Op het vasteland is ruimte voor een parkeerterrein en het terrein blokkeert het uitzicht vanaf het eiland op de Rottige Meente zo min mogelijk.

Automobilisten kunnen ervoor kiezen om door te rijden naar de twee parkeerterreinen op het westelijk eiland. Door een eenduidige rijrichting aan te brengen langs de verschillende parkeerterreinen, wordt het kruisen van verkeersstromen tot een minimum beperkt. Hierdoor ontstaan minder chaotische en verkeersonveilige situaties.

- Maak de zuidelijke ingang van P2 (6) eenrichtingsverkeer en begeleidt auto's die willen parkeren met bewegwijzering naar de noordelijke ingang bij het Paviljoen.
- Geef de verschillende parkeerterreinen met identificatietekens (P1, P2 etc.) zodat bezoekers snappen dat er verschillende parkeermogelijkheden zijn.

Wandelaars uit het zuiden kunnen over een wandelpad bij P3 (8) naar de entree wandelen.

- Voor het realiseren van een wandelpad moeten hier een aantal parkeerplaatsen worden opgeofferd, verplaatst of verkleind.

Watersporters worden geattendeerd op hun aankomst bij Driewegsluis door een welkomstbord.

- De bewegwijzering kan worden geplaatst op de uiterste punten van de twee eilanden (9, 10).

4. Parkeren, aanmeren of stallen

Bezoekers kunnen hun auto net voor het eiland parkeren bij P1 (5) of bij de kleine parkeerplaatsen op het eiland P2 (6) en P3 (7). P1 is op dezelfde manier vormgegeven als P2, waardoor er geen parkeerplekken zijn gemarkeerd. Campers kunnen op P1 staan en niet meer op P3. Bij de zendmast wordt een duidelijk zichtbaar informatie en vertrekpunt gerealiseerd waar voetgangers naar toe kunnen lopen. Fietsers kunnen hun fiets stallen bij fietsknooppunt 36 (1), de entree (13) en het paviljoen (14). Watersporters kunnen hun boot aanmeren op een van de vele aanlegplekken.

5. Informeren en vertrekken

Bij P1, voor de zendmast, bevindt zich een informatiebord (11) waarop bezoekers informatie kunnen lezen over de cultuurhistorie van Driewegsluis en de aanwezigheid van de entree.

- De ruimte om het informatiebord en het pad van de parkeerplaats naar de informatieborden is verhard of van hetzelfde materiaal als P1.

Vanaf dit informatiebord volgen bezoekers een voetpad via de Mr. H.P. Linthorst Homansluis naar de entree loopt.

- Het pad kan het beste aan de rechterzijde van de rijweg worden gesitueerd. Voetgangers komen hierdoor, na oversteken van de Mr. H.P. Linthorst Homansluis, aan de zijde van de entree aan.

Bij P2 en P3 is geen informatiebord omdat deze parkeerterreinen praktisch aan de entree grenzen. De entree is in veel gevallen direct zichtbaar vanaf de terreinen. Bij P2 is wel een voetpad aangelegd waar voetgangers de berm tussen de Lindedijk en P1 kunnen oversteken.

Op de eilanden zijn de fiets- en voetgangersroute naar de entree aangegeven met bewegwijzering. Dit is met name belangrijk voor fietsers en voetgangers die het eiland uit het oosten benaderen. Omdat hier veel bomen staan, is de entree voor hen pas laat te zien vanaf de route.

Op het oostelijk eiland kunnen watersporters het eiland te voet verkennen via de wandelpaden. Op een aantal punten worden kleine informatieborden geplaatst welke watersporters attenderen op de aanwezigheid van de entree.

- Bij de Mr. H.P. Linthorst Homansluis staat een informatiebord die verwijst naar de entreelocatie en recreanten een voorproefje geeft op de recreatieve activiteiten in de omgeving. (12)

6. Oriënteren en laten informeren bij entreelocatie

De entree (13) is geplaatst op het land in de oksel van de Lindedijk en P3. De entree is als landmark vormgegeven en daardoor vanaf de Mr. H.P. Linthorst Homansluis, P2 en P3 direct zichtbaar voor bezoekers die Driewegsluis betreden.

Op de entreezone staat een gebouwtje waar fietsen en kano's kunnen worden gehuurd. Ook is hier de receptie voor kampeerders op het oostelijke eiland. Verder kunnen bezoekers lezen over de recreatiemogelijkheden en cultuurhistorie van Driewegsluis, de deelregio en regio. De informatie is afgestemd op de verschillende recreatiebehoeftes van bezoekers. Verder kunnen bezoekers hier water drinken uit het watertappunt, even zitten om uit te rusten en te genieten van het uitzicht of hun kinderen laten spelen. Er is één duidelijk vertrekpunt waarvandaan bezoekers alle wandel- en fietsroutes kunnen starten. Ook is hier duidelijk aangegeven waar bezoekers een fiets of kano kan huren.

- Zie hoofdstuk 5 voor een invulling van de entree.

Fietsers kunnen hun fiets stallen bij de entree in de fietsnietjes. Ook vinden ze hier een groot bord waarop het fietsknooppuntennetwerk staat aangegeven. Dit bord is verplaatst van de huidige locatie in de 'oksel' van de Lindedijk en P2. Daar staat het onhandig, omdat het bevordert dat fietsers stil gaan staan op een kruispunt. Dit is voor andere weggebruikers en fietsers onprettig.

7. Eten, drinken & recreëren

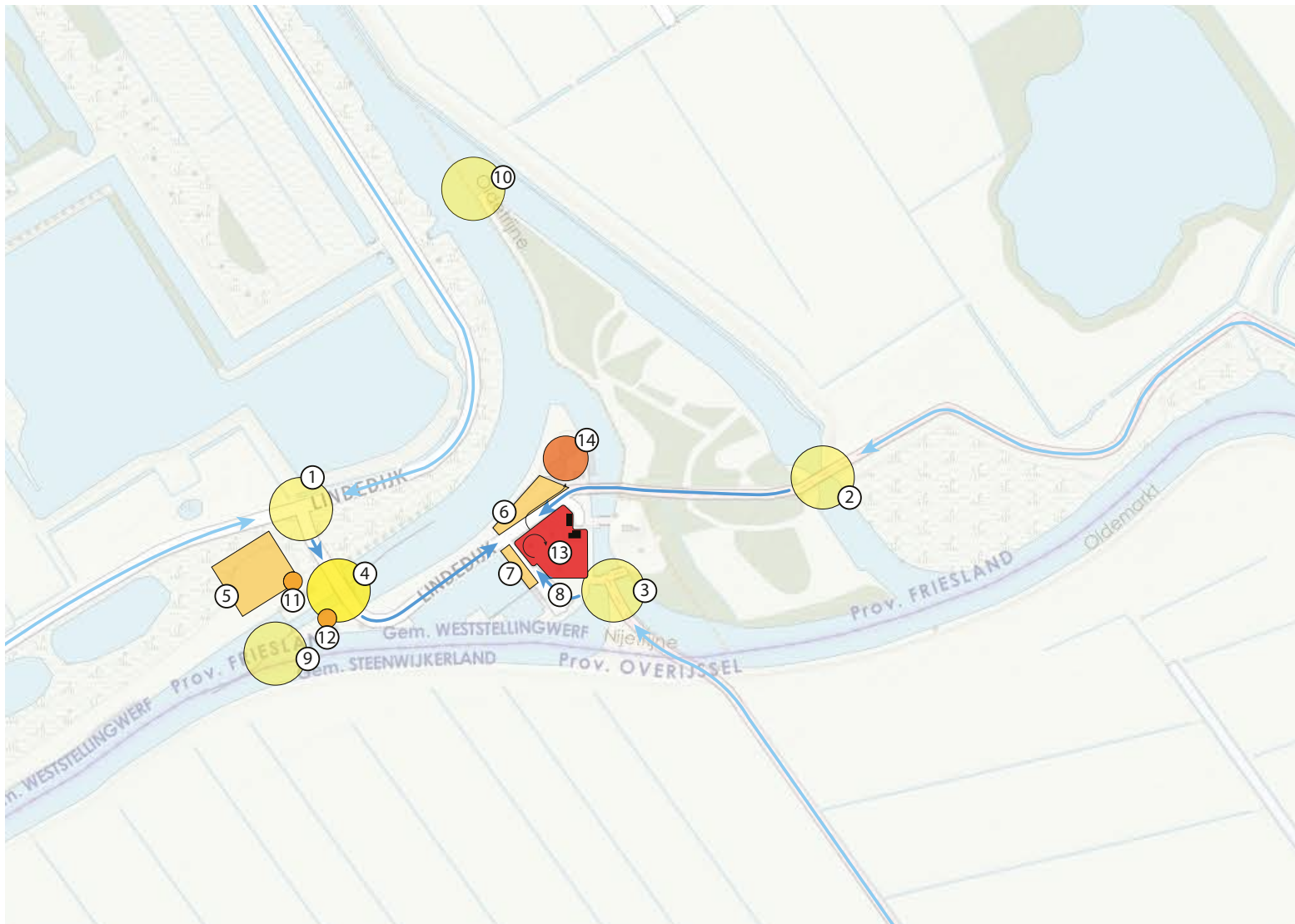
Na het bezoek aan de entree hebben bezoekers hun programma samengesteld. Nu kunnen ze ervoor kiezen om even wat te gaan eten en drinken in het paviljoen (14). In de huidige opzet is er een ruime keuze voor fietspubliek. Idealiter is het culinaire aanbod meer divers dan het huidige aanbod, waardoor het eiland ook voor andere soorten publiek aantrekken wordt.

Ook kunnen ze een aantrekkelijk wandelrondje over de eilanden maken. Dit wandelrondje loopt onder andere langs de driewegsluis, waar met informatieborden de achtergrond van de sluis staat uitgelegd. Ook kunnen fietsers hun fiets stallen nabij de driewegsluis.

- Met lokale bewegwijzering kunnen mensen de start van de wandelroute vinden.

Kinderen kunnen spelen in de speelplek bij de haven. Deze is goed zichtbaar vanaf de entreezone.

Als bezoekers iets verder lopen, kunnen ze natuurgebied de Rottige Meente bekijken vanuit de uitkijktoren die bij de T-splitsing op het vaste land aan de Lindedijk staat. Van daaruit kunnen zij ook een wandelroute starten de Rottige Meente in. Deze plek is te voet te bereiken vanaf het eiland, omdat het voetpad naar P1 doorloopt naar fietsknooppunt 36, waar de uitkijktoren staat.

Legenda

- Zone aankomst
- Identiteitsdragende locatie
- Zone parkeren
- Zone informatie en oriëntatie
- Recreatief centrum
- Entreezone
- Autoroute
- Autoluwe zone
- Parkeerring
- Besispunt automobilisten
- Fietsroute
- Besispunt fietser

Figuur 11.2 - Bezoekersreis in 7 stappen entree Driewegsluis

11.5. Flows van en naar de entreezone

Driewegsluis ligt op de route van een aantal lange afstand wandel- & fietsroutes en ligt aan de Turfroute. Ook is het een verbindingspunt tussen natuurgebieden in Overijssel en Friesland. In deze paragraaf wordt beschreven hoe de entree optimaal kan worden aangesloten op deze routes.

Wandelaars

Er loopt een lange afstand wandelpad door Driewegsluis. Deze loopt vanuit Overijssel en gaat verder naar het oosten, richting de Lendevallei. Deze route loopt momenteel niet via het westelijk eiland, waar de entreezone wordt geplaatst. Hierdoor zullen sommige wandelaars niet langs de entree lopen.

- Met bewegwijzering kan het lange afstand wandelpad worden verbonden met de entree (1).

De entreezone ligt aan een parkeerterrein. Wandelaars moeten langs de auto's lopen om bij de entree te komen. Dit vermindert de beleving van de entree en Zuidoost Friesland.

- De wandelroute kan worden verlegd, zodat deze vanuit Overijssel over het westelijk eiland loopt, langs de entree en weer naar het oostelijk eiland waar het de huidige route vervolgd.

- Door een deel van de huidige camperparkeerplaats op te heffen en de parkeerplaatsen voor campers te verplaatsen naar de Lindedijk bij de inrit naar Driewegsluis, wordt de beleving van de aankomst op het westelijk eiland verbeterd.

Natuurgebied de Rottige Meente is door bezoekers van Driewegsluis nu niet goed te ervaren, doordat er geen wandelroutes vanuit Driewegsluis het gebied in lopen. Bezoekers moeten naar de toegang aan de N351 lopen (op circa 2 km van de entree) om het gebied te kunnen betreden. De natuurbeleving van Driewegsluis kan worden versterkt door een pad vanaf Driewegsluis door (een klein deel van) de Rottige Meente te leiden of door een uitkijktoren langs de Lindedijk te plaatsen (2). Zo kunnen bezoekers het gebied van een afstand bekijken.

- Laat de wandelroute vanaf Driewegsluis door de Rottige Meente aansluiten op de routes die starten vanaf de N351 het noordelijke deel van het natuurgebied in. Zo wordt een groter wandelnetwerk gecreëerd.
- Geef bij de entree locatie informatie over mogelijke rondwandelingen door de Lendevallei en Rottige Meente. Zo weten bezoekers wat de mogelijkheden zijn wanneer ze aankomen met de boot of de auto.

Fietsers

De provinciale knooppuntenroute loopt over het eiland en nabij het eiland is knooppunt 36 gepositioneerd. Hierdoor staan er informatieborden van de knooppuntenroute langs de weg (bij de T-splitsing en op het eiland bij de parkeerterreinen). Er is weinig ruimte om de borden heen om comfortabel en veilig te kunnen staan.

- Door rondom de borden een verharde egale ruimte te creëren, kunnen fietsers beter rond de borden staan en hoeven ze minder vaak op de weg te staan. Plaats hier ook bankjes en stalruimte voor fietsen bij (3).

De knooppuntenroute loopt vanaf Driewegsluis langs de Rottige Meente richting de Lendevallei. Dit maakt Driewegsluis een goed overstappunt voor automobilisten en watersporters.

- Creëer een (onbemande) fietsverhuur waar bezoekers een fiets kunnen huren om een rondje te maken.
- Laat in de entreezone informatie zien over de verschillende fietsrondes die gemaakt kunnen worden langs één of meer van de natuurgebieden rondom het eiland. Zo kunnen bezoekers gestimuleerd worden over te stappen van boot en auto naar de (huur)fiets.

Watersporters

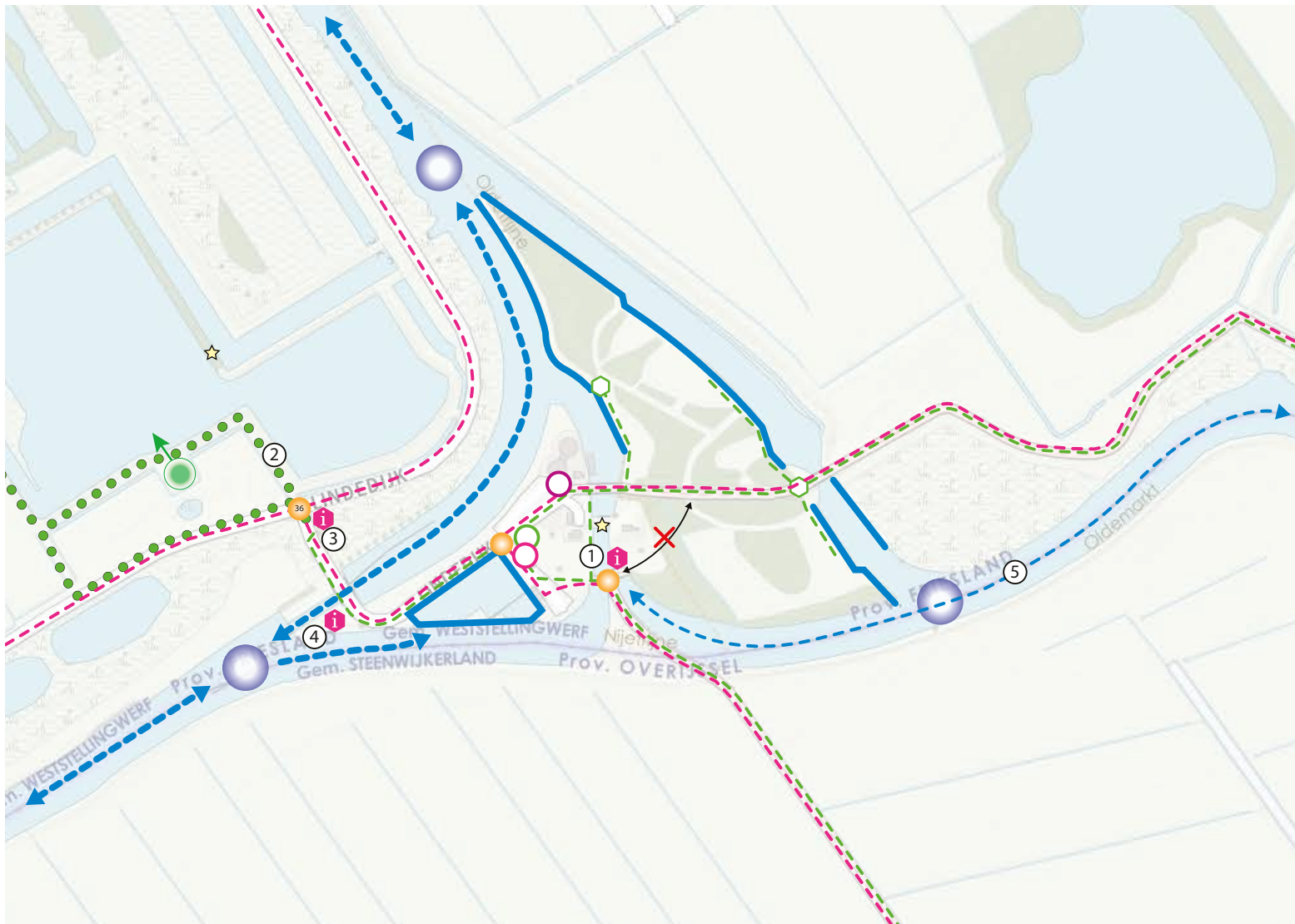
Driewegsluis is de eerste plaats die watersporters op de Turfroute vanaf Overijssel tegenkomen. Er zijn veel aanlegplaatsen op de eilanden, wat het gemakkelijk maakt om even aan te meren. Doordat watersporters door de Mr.

H.P. Linthorst Homansluis moeten, hebben zij daar de tijd om zich te oriënteren wat er op het eiland en de gebieden eromheen te doen is. Dit maakt de sluis tot een goede plaats om de activiteiten rond de eilanden te presenteren.

- Plaats informatie over de inrichting van de entree en de deelregio direct naast de Mr. H.P. Linthorst Homansluis (4), zodat watersporters terwijl ze wachten in de sluis zich al kunnen oriënteren.
- Laat lokale bewegwijzering starten direct naast de Mr. H.P. Linthorst Homansluis, zodat watersporters bekend raken met de bewegwijzering.

De Linde is een aantrekkelijke rivier om te bevaren. Stroomopwaarts is de rivier beduidend rustiger, boten met een grotere diepgang kunnen hier minder ver varen en er is geen doorgang naar andere vaarten. Daarom is dit stuk van de Linde geschikt voor het varen met de kano (5). De route kronkelt hier nog wat de beleving verhoogt.

- Voeg een kanoverhuur toe op de entreelocatie. Hierdoor wordt het recreatief aanbod vergroot op een wijze die past bij deze rustige plek.

Legenda

- - - Fietsroute
- Beslispunt fietser
- 22 Knooppunt provinciale fietsroute
- i Informatiepunt langzaam verkeer
- Stallingslocatie fietsen
- ⬡ Startpunt route naar entreezone (voetgangers)
- - - Wandelroute
- Wandelronde dorp
- Beslispunt bootvaarder
- Aanlegplaatsen boot vast
- Aanlegplaatsen boot passanten

Figuur 11.3 - Flows van en naar de entreezone Driewegsluis

D - Identiteit en vormgeving

Identiteit en vormgeving

Dit hoofdstuk beschrijft vormgevende elementen die de identiteit van Zuidoost Friesland representeren. Deze vormgevende elementen worden als uitgangspunt gebruikt voor het ontwerpen van de fysieke entreelocatie (zie hoofdstuk 5 voor een beschrijving) en voorgestelde fysieke ingrepen op de route naar de entreelocatie (zie paragraaf 11.4 voor een beschrijving). Door alle objecten in de regio te ontwerpen vanuit deze vormgevende elementen, kan een regionale identiteit gevormd worden.

Dit hoofdstuk bestaat uit twee delen: de beeldtaal en de catalogus. In het eerste deel, de beeldtaal, wordt een beschrijving gegeven van geologie, flora, fauna en cultuurhistorie van Zuidoost Friesland. Hierin wordt gezocht naar aanknopingspunten voor vormgevende elementen voor de regionale identiteit. In het tweede deel, de catalogus, worden vormgevende elementen beschreven. Deze zijn gekozen op basis van de beeldtaal.

12. Beeldtaal

De beeldtaal beschrijft de beeldbepalende kenmerken van de identiteit van Zuidoost Friesland. Hiervoor is de geologie, flora en fauna en cultuurhistorie onderzocht op aanknopingspunten voor vormgevende elementen. In dit hoofdstuk wordt op een verhalende wijze een samenvatting gegeven van dit onderzoek, met aanknopingspunten voor vormgevende elementen van de regionale identiteit.

12.1. Natuur & mens

Kenmerkend aan de regio is de grote diversiteit aan flora en fauna en de geologie waarop deze flora en fauna leeft. Dit vormt het decor waarin alle recreatieve activiteiten van bezoekers plaatsvinden. Daarom vormt dit de basis voor de zoektocht naar vormgevende elementen voor de regionale identiteit.

De identiteit kan niet los gezien worden van menselijk handelen. De mens heeft de regio Zuidoost Friesland voor een groot deel gecultiveerd. In grote delen van de regio is het veen afgegraven, dit proces heet vervening. Door de vervening is het landschap op veel plekken opgedeeld in een opstrekking verkavelingspatroon, waarin het hoge grondwaterpeil zorgden voor petgaten en moerassen in het landschap. Bovendien bouwde de mens een groot aantal culturele bouwwerken, welke ons een inzicht geven in de geschiedenis van de regio. Daarom vormt de cultuurhistorie ook een belangrijk uitgangspunt voor de zoektocht naar vormgevende elementen voor de regio-identiteit.

Het landschap in de regio Zuidoost Friesland kan in drie hoofdtypen worden verdeeld:

- Veenpolders
- Noordelijke Friese Wouden
- Zuidoosthoek

De condities voor het ontstaan van deze landschappen zijn al in de ijstijd gevormd. Vervolgens heeft het menselijk ingrijpen het landschap zijn huidige vorm gegeven. In de komende paragrafen wordt kort verwezen naar deze landschappen. Daarnaast worden beeldbepalende elementen benoemd. Deze beeldbepalende elementen worden verderop in een catalogus aangeboden.

12.2. Vanaf het Saalien

In de voorlaatste grote ijstijd, het Saalien, komt het ijs vanuit Scandinavië ons land binnen. Het schuivende landijs duwt delen van Noord-Nederland omhoog. Zo ontstaat onder andere het Drents Plateau, de uitlopers zijn duidelijk te zien in het zuidoosten van de hoogtekort van Zuidoost Friesland. De ijsmassa voerde zand, leem en keien mee, wat in Nederland tot een compacte massa werd gedrukt. Dit wordt ook wel keileem genoemd. In de laag met keileem worden nu nog veel zwerfkeien gevonden.

Naast de opstuwing van het land schuurt het gletsjerijs brede, ondiepe dalen uit. Deze dalen lopen van noordoost naar zuidwest. Deze gletsjerdalen zullen uiteindelijk het stroomgebied worden van de Linde, Boorne en de Tjonger.

In de laatste ijstijd, het Weichselien, kwam het ijs niet meer in Nederland. Het vroom echter permanent in Nederland en Friesland. Doordat de bovenlaag permanent bevroren was, groeiden er maar weinig planten. Koude poolwinden brachten zand mee uit de drooggevallen Noordzee. Hierdoor ontstonden golvende zandruggen in het zuidoostelijke deel van het Friese landschap. Deze laag dekzand vulde de beekdalen; de riviertjes moesten zich er met grote moeite een weg doorheen meanderen.

Het huidige veenpolderlandschap was lagergelegen en het veen vormde hier al vroeg de belangrijkste ondergrond. In de Noordelijke Friese Wouden en de Zuidoosthoek vormde de dekzandlaag op een basis van keileem de belangrijkste samenstelling van de grond. Het landschap van de Zuidoosthoek verschilt met dat van de Noordelijke Friese Wouden door de aanwezigheid van het reliëf, ontstaan door de stuwwallen en beekdalen.

Beeldbepalende materialen uit deze periode zijn de ronde zwerfkeien die vanuit Scandinavië zijn meegevoerd en in de keileemlagen van Zuidoost Friesland terug te vinden zijn. Een interessante structuur is het golvende landschap van de afwisselende zandruggen en beekdalen. De kenmerkende kleur is de zandkleur van het dekzand, dat de beekdalen verder vormgaf. Deze kleur komt later ook terug in de culturele uitingen van de regio, zoals het Friese geeltje.

12.3. Veenvorming

Na de laatste ijstijden uit het Pleistoceen brak er een nieuw geologisch tijdvak aan, het Holoceen. Het klimaat werd

warmer en vochtiger. Dit had tot gevolg dat de ijskappen smolten en de waterpeilen stegen, zowel van het zeewater als van het grondwater. In het vochtige klimaat kregen planten meer ruimte om te volgroeien. Doordat de hoogteverschillen niet groot waren en waterlopen vaak (deels) geblokkeerd werden, ontstonden er plassen in het Friese landschap. Afgestorven planten kwamen onder water te liggen, waar ze niet volledig afgebroken werden. Vooral koolstof bleef bewaard in deze veenlagen. Dit koolstof maakte uiteindelijk dat het veen een kostbaar goed werd in de vorm van gedroogd turf.

Doordat het afgebroken materiaal in de waterplassen bleef liggen, stagneerde de waterafvoer van bovengelige gebieden. Ook de bovengelige gebieden werden natter en uiteindelijk ontstonden hier veenlagen. Het veen 'kroop' zo omhoog. Rond het jaar 1500 voor Christus ligt vrijwel heel Zuidoost Friesland onder een dik pak veen.

Het veenlandschap kenmerkt zich door de natte grond, de vele waterpartijen en moerassen met beplanting zoals riet. De kleuren zwartblauw van het water en goudgeel en groen van de rietkragen zijn hier sterk mee verbonden. De structuur van de omhoogstekende rietpluimen en -kragen is ook een duidelijk herkenbaar element.

12.4. De mens grijpt in

Wanneer de turfwinning begonnen is, is niet met zekerheid te zeggen. De eerste berichten hierover zijn van rond 1250. Rond die tijd werd turf gestoken op gronden in het bezit van kloosters. Zij gebruikte dit als brandstof toen hout schaars

begon te worden. Grootschalige vervening (zo wordt de turfwinning ook wel genoemd) gebeurde toen nog niet.

De vervening

In de 16e eeuw groeide de vervening sterk. Dit kwam onder andere door de bevolkingsgroei, de industrialisatie en het bouwen met steen. Voor grootschalige vervening was veel kapitaal nodig. Dit werd gebruikt om afvoerkanalen te graven, deze te voorzien van bruggen en sluizen en om de arbeiders te betalen. Het kapitaal kwam van rijke en invloedrijke personen uit grote steden. Zij richtten compagnieën op om het land te vervenen. De eerste compagnie werd opgericht in 1551: de Schoterlandse Veencompagnie. Drie heren financierden het graven van een sloot van Akkrum naar de Schoterlandse venen. Aan het eind van deze sloot ontstond de oudste Friese veenkolonie: Heerenveen.

Veel compagnieën volgden hun voorbeeld en in de honderden jaren daarna werden talrijke vaarten gegraven en stukken veengrond afgegraven. Loodrecht op de vaarten werden kleinere vaarten gegraven, om het veen te ontwateren en het vervoer van de turf te vergemakkelijken. Deze afgravingen van opstreckende kavels aan de hoofdvaart worden ook wel wijken genoemd. De veengronden werden vanuit het westen steeds verder rivier opwaarts verveend. In het begin van de 19e eeuw werd de grens met Drenthe bereikt.

De opstreckende verkaveling is de meest duidelijke structuur uit deze periode. Daarnaast zijn de vierkante turfblokken een herkenbaar element uit de cultuurhistorie van de Zuidoost Friese regio. Bij turf hoort een groenbruine kleur, terwijl bij

de koolstof, het ingrediënt dat de turf zo waardevol maakte een zwart tot zwartblauwe kleur hoort.

De gevolgen van vervening

In de eerste decennia was de vervening aan weinig regels gebonden. De eerste uitgegraven veengebieden werden achteraf niet drooggemaakt. Hierdoor ontstonden grote plassen, de huidige Friese Meren. Bovendien trokken de compagnieën veel arbeiders aan vanuit het omliggende land, Holland en zelfs Duitsland. Zij hielpen bij de vervening. Wanneer het land verveend was (het veen was op), was er voor deze arbeiders geen sociaal vangnet. Pas in 1819 kwam er meer controle op de vervening. Koning Willem I zorgde voor meer toezicht en stelden fondsen in om de armen te helpen na de vervening en de landen droog te maken. Zo ontstonden de eerste veenpolders in Zuidoost Friesland. Uiteindelijk heeft dit tot het unieke Friese landschap 'de Veepolders' geleid. Dit landschap bestaat uit 13 vrijwel aaneengesloten polders. Een deel van deze polders ligt in de gemeenten van de regio Zuidoost Friesland.

Ondanks de maatregelen van de overheid, bleef de regio arm tijdens en na de vervening. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in het grote aantal klokkenstoelen dat in de regio is te vinden. Kerktorens waren te duur, daarom werd gekozen voor een goedkopere constructie: de klokkenstoelen. Deze monumentale constructies zijn nu prachtige bezienswaardigheden in het cultuurlandschap van Zuidoost Friesland. Andere bouwwerken die de vervening met zich meebrachten waren het grote aantal bruggetjes en sluizen. Bovendien werden er windmolens en -motoren gebruikt om de gebieden droog te malen tijdens en na de vervening.

Een van de belangrijkste beeldkenmerken van het huidige veenpolderlandschap is de openheid. Veenpolders die onder het zeeniveau liggen, met sloten als kavelscheidingen, zorgen voor interessante vergezichten. Tegenwoordig wordt de openheid van het landschap bedreigd door de aanleg van productiebossen en bebouwing. In de Noordelijke Friese Wouden is juist de kleinschaligheid van het landschap kenmerkend. Deze is ontstaan door een scheiding van kavels met hege diken (houtwallen) en houtsingels. Deze artificiële heuveltjes met struik- en boombegroeiing vormen het herkenbare coulisselandschap. De zuidoosthoek is de regio waar de hoogveenvervening de grootste stempel op het landschap heeft gedrukt. In alle landschapstypen zijn de gevolgen van de vervening te zien. Bijvoorbeeld in de plassen die zijn ontstaan in de afgegraven kavels, deze plassen heten tegenwoordig de Petgaten.

Er zijn drie kenmerkende vormelementen. De opstreckende kavelstructuur van de vervening is terug te zien in de huidige natuurgebieden Rottige Meente, De Deelen en Fochteloërveen. De petgaten en rietkragen zijn hier beeldbepalend. Andere menselijke structuren zijn die van de begroeide heuvels als kavelscheiding in de Noordelijke Friese Wouden. Kenmerkende materialen zijn de verweerde eikenhouten balken die als constructie voor de klokkenstoelen en sluizen dienden. Ander materiaal is het gietijzer van de bruggen, windmotoren en sluizen. Hierbij passen de groenbruine kleur van het verweerde hout of de roodbruine of goudgele kleur van het verweerde gietijzer.

13.

Catalogus

De vormgevende elementen die in hoofdstuk 12 zijn genoemd, worden hieronder opgesomd. De elementen zijn ingedeeld naar in de categorieën: materialen, kleuren, patronen en beeldkenmerken. Bij ieder punt worden één of meerdere voorbeelden gegeven. De elementen zijn het uitgangspunt bij het ontwerpen van de entreezone en de objecten langs de route naar de entree. De ontwerpende partij maakt een bij de locatie passende selectie uit deze vormgevende elementen.

13.1. Materialen

- Steen: steen kan in een entreezone op verschillende wijze bijdragen aan een kenmerkend beeld van de regio. In een letterlijke zin kan steen de zwerfkeien verbeelden die in het keileem te vinden zijn. Het keileem is de basis grondlaag in Zuidoost Friesland met daarbovenop vaak een laag dekzand. In een meer symbolische vorm kan steen de

vierkante turfbllokken verbeelden die afgegraven werden bij de vervening van de regio. Een andere verbeeldingsvorm is het gebruik van steen in contrast met gras. Smalle stenen plakken kunnen dan de opstreckende verkavelingsstructuur met petgaten verbeelden. In alle gevallen wordt het steen als ondergrond van de entreezone gebruikt.

- Water: dit is een belangrijk kenmerk in de hele regio. Water heeft ervoor gezorgd dat het veen kon ontstaan in deze regio, water was de belangrijkste manier om de turf te vervoeren en water heeft grote delen van het landschap weer opgevuld nadat het veen afgegraven was. Water kan gebruikt worden als element om de entreezone te begrenzen of als speciaal (kijk- of gebruiks)element in de entreezone.

Steen

Water

- Begroeiing hege diken (houtwallen) en houtsingels: in de Noordelijke Friese Wouden en minder mate de Zuidoosthoek worden de hege diken gebruikt om de kavels van elkaar te scheiden. Dit zorgt ervoor dat er weinig lange zichtlijnen zijn en het landschap als kleinschalig wordt beschouwd. Deze hege diken kunnen als kader voor de entreezone worden gebruikt. Bij de Noordelijke en Zuidelijke Wouden kunnen hege diken met Paarse Winterheide, Kraaiheide, Wilde Kamperfoelie of Maagdenpalm worden gebruikt.
- Riet en andere gebiedseigen flora: langs de waterkanten en in de moerasbossen van Zuidoost Friesland is ook altijd riet en andere begroeiing te vinden. De rietkragen en andere beplanting kan dienen als scheiding van de entreezone. Voor verschillende entreezones kunnen verschillende planten worden gebruikt, afhankelijk van het landschap waar de entree zich in bevindt. Bij de entreezones van de veenpolders of bij Fochteloërveen kan een combinatie van een beekje met riet, Snavelbies, Eenarig Wollegras, Blauwgras en Pluimzegge worden gebruikt.

Begroeiing hege diken en houtsingels

Riet en andere gebiedseigen flora

- Eikenhouten balken: De grote verweerde eikenhouten balken komen voor in de constructies van de monumentale klokkenstoelen en in de sluisdeuren die de waterhoogte in de vaarten controleren. Dit constructiemateriaal kan terugkomen in de entreezones als constructie-element voor bankjes en informatiepanelen of -hokjes.

Eikenhouten balken

- Gietijzer: Gietijzer is in veel constructies rond het water van Zuidoost Friesland terug te vinden. Zo hielpen (Amerikaanse) windmotoren bij de bemaling van de veenpolders. Daarnaast zijn veel bruggetjes over de vaarten en onderdelen van sluisen die het waterpeil in de vaarten reguleren gemaakt van gietijzer.
- Friese Geeltjes: Deze geel gekleurde baksteen is terug te vinden in verschillende monumentale bouwwerken in Zuidoost Friesland. De gele kleur komt van de kalkachtige klei en het verschil in tinten is ontstaan door de positionering in de oven tijdens het bakken van de steen.

Gietijzer

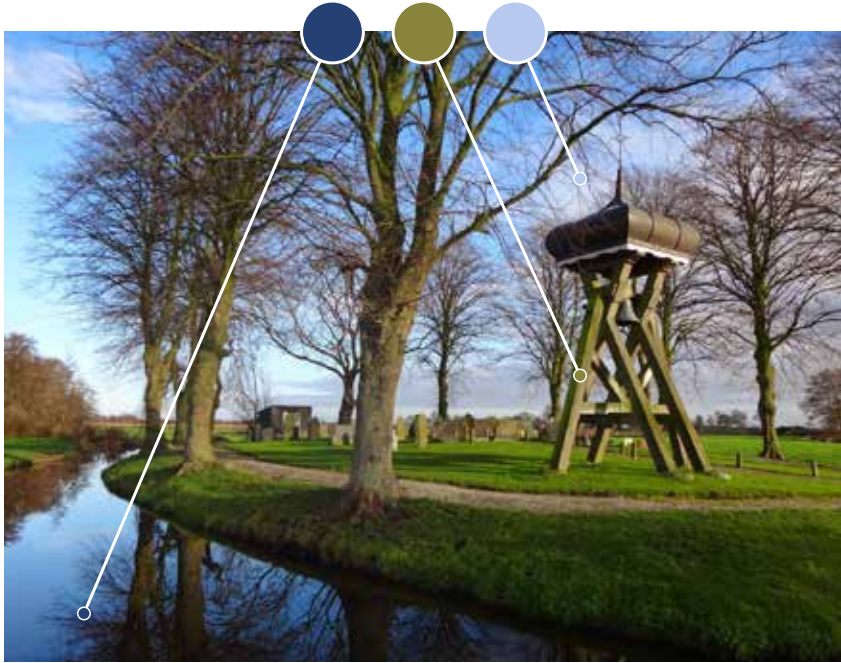
Friese geeltjes

13.2. Kleuren

- Zandkleur (Pantone 156 C): deze kleur komt zowel terug in de geologische laag van het dekzand en in de culturele gebruiksvorm als Fries Geeltje. Daarmee is de zandkleur een herkenbare kleur in het landschap.
- Blauwgrijs (Pantone 2708 C) / blauwzwart (Pantone 534 C) : zowel de Friese wateren als de Friese luchten hebben herkenbare blauwgrijze tinten in zich. Ook in de zwerfkeien kan deze kleur ervaren worden. De tintverschillen in het water en de koolstof, wat een belangrijk ingrediënt van de turf is, worden hiermee verbeeld.
- Bruin (Pantone 874 C) / Groenbruin (Pantone 5825 C): groentinten vermengd met bruin of zwart verbeelden de natuurlijke hout- en plantelementen in de regio. De plantenresten die de basis zijn voor het veen en de groenbruine kleur van het verweerde en bemoste eikenhout dat als constructiemateriaal dient.
- Goudgeel (Pantone 141 C): Wanneer bezoekers door het Zuidoost Friese landschap wandelen zien zij overal de goudgele kragen van het riet dansen in de wind. Deze kleur wordt helemaal versterkt wanneer de zon erop schijnt. Deze kleur is onmiskenbaar verbonden met de Friese veenlandschappen.
- Roodbruin (Pantone 7570 C): Dit is de kleur van het verweerde gietijzer in de regio. De bladen van oude windmotoren beginnen te roesten waardoor deze licht roodbruine kleur kan ontstaan. De kleur past goed bij het goudgeel van het riet en het zwartblauwe water.

13.3. Patronen

- **Golvend:** het golvende patroon is op verschillende plekken terug te vinden in het landschap. Op macroniveau verbeeldt de golvende beweging de afwisseling van stuwwallen en beekdalen in de Zuidoosthoek van Friesland. Op microniveau zijn de golven terug te vinden in het water van de plassen en de wind die de rietkragen doet golven. Dergelijke golvende bewegingen kunnen terugkomen in de entreezone als scheiding van de entreezone door middel van een geul, eventueel gevuld met water, en beplant met riet en andere plantensoorten die in de wind kunnen golven. In de Noordelijke Friese Wouden zou de golvende beweging omgekeerd kunnen worden en zo de vorm aannemen van de hege diken. Dit zou eveneens een begrenzend functie kunnen hebben voor de entreezone.
- **Opstreckende verkaveling:** als bezoekers vanuit een hoogte naar het landschap van Zuidoost Friesland kijken, zien zij nog duidelijk de verkavelingsstructuren in het landschap, in verschillende verschijningsvormen. In de

veenpolders wordt de verkaveling gescheiden door sloten of zijn de oude kavels zelfs verworpen tot petgaten. In de Noordelijke Friese Wouden zijn het juist de hege diken die de kavelstructuur inzichtelijk maakt.

- **Raster:** tijdens de turfwinning werden de vierkante blokken turf vaak gestapeld. Hierdoor ontstonden gerasterde muren van turfblokken. Dit patroon kan ook terugkomen in de entreezone in de vorm van beschutting en informatiepanelen. Zitelementen of lage muurtjes kunnen op deze manier ook gemaakt worden.

Optrekkende verkaveling

Raster

Golvend

13.4. Beeldkenmerken

Beeldkenmerken zijn de elementen die terug te zien zijn op foto's van bezoekers, waarvan direct kan worden gezegd: "dit is typisch Zuidoost Friesland". Deze elementen zijn de verschijningsvorm waar bovengenoemde materialen, kleuren en patronen in terugkomen. Zuidoost Friesland kent de volgende beeldkenmerken:

- De blokken turf die in het Zuidoost Friese landschap uitgegraven en uitgebaggerd werden.
- De Petgaten in de veenpolders die na deze uitbaggering ontstonden.
- De windmotoren, bruggetjes en sluizen waarmee het water onder controle wordt gehouden.
- De klokkenstoelen die de bewoners van de veengronden bouwden.
- De Friese Geeltjes waar verschillende monumentale bouwwerken uit opgebouwd zijn.

Beeldkenmerken

Bijlage

14. Programma van aanbevelingen

			1. thuis	2. onderweg	3. aankomst	4. parkeren	5. oriënteren	6. entree	7. recreëren
1		De belangrijkste locaties in de regio en deelregio, zoals de fysieke locatie van de entrees, moeten in de top 3 van zoekresultaten verschijnen als bezoekers via zoekmachines en navigatiesoftware naar de regio zoeken.	x						
2		Plaats bij ieder beslippunt voor automobilisten, fietsers en wandelaars een bewegwijzeringsbord dat verwijst naar de bestemming (bebouwingsgrens, parkeerplaats, entreezone).		x	x		x		
2	a	Beslippunten zijn kruispunten, t-splitsingen of afslagen naar opvallende voorzieningen (zoals recreatieve bestemmingen of parkeerplaatsen).		x	x		x		
2	b	Plaats een SP100 ANWB-informatie dat de parkeerroute kenbaar maakt en de route aangeeft indien er een parkeerroute bestaat.			x				
2	c	Dit bord vermeld 'Entree Zuidoost-Friesland'		x			x		
2	d	Plaats het SI03 of SI04 symbool voor informatiepunt bij 'Entree Zuidoost-Friesland'		x			x		
3		Maak kenmerkende landmarks in de entree-dorpen zichtbaar vanaf de routes voor automobilisten, fietsers en bootvaarders zodat deze van grote afstand zichtbaar zijn.		x			x		
4		Minimaliseer het aantal afslagen op de auto-, fiets-, en wandelroutes naar de bestemmingen (dorpskern, parkeerplaats, entreezone).		x	x		x		
5		Scheid verkeersstromen zo veel als mogelijk van elkaar wanneer het onderlinge snelheidsverschil te groot is. (auto - fiets bij 50 km/h wegen, fiets - voetganger in verkeersruimte). Dit kan bijvoorbeeld met een berm of verhoging.		x	x		x		x
6		Egaliseer autowegen en fiets- en voetpaden zodat het wegdek zo vlak mogelijk is, er geen gaten in zitten en er geen waterplassen kunnen ontstaan na regen.		x	x	x	x		x
7		Plaats een element wat de boodschap "Welkom in Zuidoost-Friesland" communiceert bij de toegang tot het dorp of de stad, langs de route voor automobilisten, fietsers en bootvaarders.			x				
8		Plaats bij de entree van ieder parkeerterrein een SP04 parkeerterrein verkeersbord.				x			
8	a	Plaats een naambord van het parkeerterrein bij de entree van het parkeerterrein indien het parkeerterrein een naam heeft.				x			
9		Verfraai de route door de bebouwde kom naar de parkeerterreinen. Denk aan het zichtbaar maken van aantrekkelijke bebouwing of vergezichten.			x				

			1. thuis	2. onderweg	3. aankomst	4. parkeren	5. oriënteren	6. entree	7. recreëren
10		Plaats natuurlijke elementen langs de route. Denk aan bomen, heggen of bloemperkjes.			x	x	x	x	x
11		Biedt vluchthavens voor fietsers langs op routes waar fietsers op de rijweg bij auto's rijden. Vluchthavens zijn plekken waar fietsers gemakkelijk kunnen stoppen om even te rusten.		x	x				
12		Creëer overdekte plekken langs de route en op parkeerplaatsen waar fietsers en voetgangers kunnen schuilen voor regen en wind.			x	x	x		
13		Verlicht de routes en parkeerplaatsen in de avond gelijkmatig zodat geen donkere plekken ontstaan. Hierdoor is de ruimte in de avond goed waar te nemen en verhoogt de veiligheidsbeleving.		x	x	x	x	x	x
14		Creëer een eenduidige rijrichting op het parkeerterrein zodat automobilisten langs alle parkeerplaatsen worden geleid als ze de rijrichting volgen. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door de rijrichting aan te geven met pijlen op het wegdek.				x			
14	a	Plaats bebording op het parkeerterrein dat aangeeft dat er een rijrichting is die bezoekers helpt een parkeerplaats te vinden.				x			
14	b	Plaats bebording op het parkeerterrein dat aangeeft welke parkeerplekken geschikt zijn voor elektrisch parkeren, invaliden of gezinnen.				x			
15		Plaats bij de ingang van het parkeerterrein op een bord met daarop het aantal beschikbare parkeerplaatsen.				x			
15	a	Geef op dit bord ook aan of het parkeerterrein vrij of vol is, indien het aantal vrije parkeerplekken wordt geregistreerd.				x			
16		Maak lang-parkeren mogelijk op parkeerterreinen die verder van het centrum verwijderd zijn.				x			
16	a	Communiceer duidelijk met bebording op welke plaatsen lang parkeren is toegestaan en waar het toegestaan is om met een camper te overnachten.				x			
16	b	Markeer het gebied waar alleen kort parkeren is toegestaan. Plaats bebording bij het betreden van dit gebied.				x			
17		Plaats bebording waaruit blijkt dat automobilisten moeten betalen voor parkeren indien een betaald-parkeerregiem geldt.				x			
18		Markeer de parkeerautomaat met een duidelijk zichtbare landmark indien deze aanwezig is.				x			
19		Biedt oplaadpunten voor elektrische auto's en, indien er een fietsenstalling is, elektrische fietsen.				x			

				1. thuis	2. onderweg	3. aankomst	4. parkeren	5. oriënteren	6. entree	7. recreëren
20			Creëer ruimte voor voetgangers rondom parkeerplaatsen zodat zij kunnen in- en uitstappen.				x			
20	a		Creëer ruim opgezette parkeerplaatsen voor gezinnen op rustige delen van het parkeerterrein, zodat zij veilig kunnen in- en uitstappen.				x			
21			Plaats verlichting in parkeergarages en onder daken.				x			
22			Plaats voorzieningen waar fietsers hun fiets kunnen stallen. Denk aan fietsnietjes, fietsparkeervakken of (bewaakte) fietsstallingen.				x		x	x
23			Plaats bebording die aangeeft waar voetgangers de uitgang van het parkeerterrein kunnen vinden.				x			
24			Markeer de uitgang van de parkeerplaats voor voetgangers met een duidelijk zichtbare landmark.				x			
25			Creëer verhoogde voetpaden over het parkeerterrein naar de uitgang. Indien dit niet mogelijk is, markeer dan een zone waar voetgangers kunnen lopen.				x			
26			Plaats informatieborden bij de uitgangen van de parkeerplaats en haven. Hierop staat vermeld:					x		
26	a		De route die voetgangers moeten volgen om bij de entree uit te komen.					x		
26	b		Welke wandelroutes ze in het dorp of stad kunnen volgen (indien deze er zijn).					x		
26	c		De top-5 bezienswaardigheden in het dorp.					x		
26	d		De looptijd tot de entreezone en het recreatief centrum.					x		
27			Markeer de wandelroute van de parkeerplaats en haven naar de entreezone op een eenduidige en herkenbare manier.					x		
28			Creëer, waar mogelijk, een wandelronde van circa 1 tot 1,5 km door het dorp of de stad (20 minuten lopen) die langs de entree en bezienswaardigheden leidt.					x	x	x
28	a		Creëer wandelroutes van de parkeerterreinen en havens die aansluiten op de wandelroute.					x		
28	a	i	Plaats een informatiebord op de locatie waar de wandelroute uitkomt bij het wandelrondje zodat voetgangers kunnen herkennen dat zij zich op de wandelronde bevinden. Hierop staat vermeld:					x		
28	a	ii	De route die voetgangers moeten volgen om bij de entree uit te komen.					x		
28	a	iii	Welke wandelroutes ze in het dorp of stad kunnen volgen (indien deze er zijn).					x		
28	a	iv	De top-5 bezienswaardigheden in het dorp.					x		

				1. thuis	2. onderweg	3. aankomst	4. parkeren	5. oriënteren	6. entree	7. recreëren
28	a	v	De looptijd tot de entreezone, het recreatief centrum en de wandelronde.					x		
28	b		Markeer de wandelroutes van de parkeerterreinen en havens naar de wandelronde en de wandelronde zelf.					x		
28	b	i	Plaats bij ieder beslippunt voor voetgangers een duidelijk zichtbaar markeringspunt met richting aanduiding. Bij voorkeur is dit losstaand paaltje.					x		
29			Plaats zitgelegenheden langs de route zodat voetgangers kunnen zitten en uitrusten.				x	x	x	x
29	a		Verspreid de zitgelegenheden evenredig over de route zodat voetgangers die iedere 5 minuten minimaal 1 zitgelegenheid tegenkomen. Bij een wandelsnelheid van 3 km per uur is dat iedere 250 meter.				x	x	x	x
29	b		Positioneer zitgelegenheden uitkijken op een aantrekkelijk uitzicht.				x	x	x	x
29	c		Plaats picknickbankjes op verblijfsplekken, zodat mensen een tafelblad hebben om spullen op te leggen wanneer zij zitten.				x	x	x	x
30			Verlicht cultuurhistorische en esthetisch aantrekkelijke bouwwerken op de route naar de entree zodat deze ook in de schemer en avond goed waar te nemen zijn.					x	x	x
30	a		Maak de gehele route toegankelijk voor mensen die slecht ter been zijn, rollator- en rolstoelgebruikers.				x	x	x	x
30	a	i	Vermijd grote hoogteverschillen in het wegdek niveau.				x	x	x	x
30	a	ii	Plaats hellingbanen op plekken waar hoogteverschillen onvermijdelijk zijn (zoals bij een stoeprand).				x	x	x	x
30	a	iii	Vermijd smalle doorgangen en bochten waar weinig manoeuvreerruimte is.				x	x	x	x
31			Plaats informatiebebording bij identiteit dragende elementen die vanaf de route voor voetgangers zichtbaar zijn. Dit zijn bijvoorbeeld cultuurhistorische gebouwen en landschappen, bijzondere flora en fauna of esthetisch aantrekkelijke bouwsels. De bebording geeft uitleg over dat wat (niet) te waar te nemen is.					x	x	x
32			Geef de entree zodanig vorm dat deze als plek op zich te herkennen is in de stedenbouwkundige structuur, het ontwerp en inrichting van de openbare ruimte.						x	
32	a		Creëer een landmark die duidelijk zichtbaar is vanaf de dominante aanrij- en aanlooproutes. De landmark moet de bezoeker ook de ervaring geven te zijn aangekomen bij de entree locatie.						x	

				1. thuis	2. onderweg	3. aankomst	4. parkeren	5. oriënteren	6. entree	7. recreëren
32	b		Creëer een visuele (en fysieke) afscheiding tussen de plek van de entreelocatie en ruimte waaraan de entreelocatie grenst. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van andere bestrating of planten.						x	
32	c		Creëer een duidelijke ingang met toegangspad naar de entreelocatie. Bijvoorbeeld door een poort en oprit te creëren.						x	
32	d		Plaats uitingen waarop duidelijk zichtbaar is voor bezoekers dat ze aangekomen zijn bij de entree van Zuidoost-Friesland, zoals bebording met de tekst 'Entree Zuidoost-Friesland'.						x	
33			Deel de ruimte overzichtelijk in zodat bezoekers in één oogopslag snappen welke functionaliteiten en voorzieningen aanwezig zijn en hoe ze deze kunnen bereiken.						x	
33	a		Plaats een informatiebord met daarop een plattegrond van de entreezone en de recreatieve zone. Oriënteer de plattegrond zo dat deze overeenkomt met de kijkrichting van bezoekers.						x	
33	b		Plaats bebording met richting aanduiding met daarom de belangrijkste aanwezige voorzieningen. Bijvoorbeeld: een bemande TIP, een watertappunt en de toiletten.						x	
34			Plaats bebording met informatie waarmee bezoekers hun programma kunnen bepalen en worden geïnformeerd over de mogelijkheden in de deelregio. De bebording moet minimaal voldoen aan:						x	
34	a		Het bieden van een infopaneel over de recreatiemogelijkheden:						x	
34	a	i	In de kern van de entreelocatie						x	
34	a	ii	De deelregio						x	
34	a	iii	Regio Zuidoost-Friesland, met verwijzing naar de overige entreelocaties.						x	
34	b		Het bieden van een infopaneel dat recreatiemogelijkheden presenteert voor de volgende vormen van recreatie:						x	
34	b	i	(Water)sport						x	
34	b	ii	Gezelligheid						x	
34	b	iii	Cultuur						x	
34	b	iv	Natuur						x	
34	c		De informatie moet:						x	
34	c	i	Uitleg geven over de cultuurhistorie van de deelregio en Zuidoost-Friesland						x	
34	c	ii	Verhalend worden gepresenteerd						x	
34	c	iii	In verschillende talen worden aangeboden						x	

				1. thuis	2. onderweg	3. aankomst	4. parkeren	5. oriënteren	6. entree	7. recreëren
34	c	iv	Ook zijn afgestemd op kinderen						x	
34	c	v	Te lezen zijn op lage leeshoogte (voor bijvoorbeeld mensen in een rolstoel)						x	
35			Creëer één vertrekpunt waar vandaan de wandel- en fietsroutes vertrekken.						x	
35	a		Markeer deze plek duidelijk, bijvoorbeeld door afwijkende materialisering te gebruiken of een landmark (totem) te plaatsen.						x	
35	b		Plaats een informatiebord met daarop een plattegrond van de routes en de recreatieve zone. Oriënteer de plattegrond zo dat deze overeenkomt met de kijkrichting van bezoekers.						x	
35	c		Plaats duidelijk zichtbaar vanaf het vertrekpunt het eerste bordje of paaltje wat de route markeert.						x	
36			Plaats een drinkwaterpunt waar bezoekers gratis drinkwater kunnen tappen.						x	
36	a		Creëer een plek nabij het drinkwaterpunt waar ook honden kunnen drinken.						x	
37			Plaats speelvoorzieningen waar kinderen kunnen spelen.						x	
37	a		Bij voorkeur zijn de speelvoorzieningen zichtbaar vanaf de entreelocatie, zodat kinderen kunnen spelen terwijl ouders de informatie over de (deel)regio lezen.						x	
38			Creëer afgescheiden zones die verschillen in drukte en prikkelintensiteit. Bijvoorbeeld door zitgelegenheden te positioneren nabij de ingang en op een moeilijker te bereiken, rustigere plek.						x	
39			Creëer een eenduidige zonering voor ruimtes met verschillende functies en/of gedragsregels. Het moet voor bezoekers gemakkelijk uit de inrichting van de ruimte af te leiden zijn welk gedrag wenselijk is.						x	
40			De vormgeving moet aansluiten op de vormgeving van de overige entrees om de herkenbaarheid van de entree te vergroten.						x	
41			Zorg voor een afgewogen aanbod aan recreatieve faciliteiten. Dit betekent dat idealiter de volgende recreatieve functies aanwezig zijn in de recreatieve zone:							x
41	a		Wc-gelegenheid, bij voorkeur een openbaar toilet.							x
41	b		Douche-gelegenheid.							x
41	c		Fiets en wandelvoorzieningen, zoals een fietspomp, waterslang voor het schoonspuiten van een ATB of een borstel voor schoenen.							x
41	d		Drink- en eetgelegenheden, zoals een café of restaurant.							x
41	e		Verblijfsgelegenheden voor personeel wat de entree bemand.							x

				1. thuis	2. onderweg	3. aankomst	4. parkeren	5. oriënteren	6. entree	7. recreëren
41	e	i	Indien niet mogelijk, een intercom en/of videoverbinding waar bezoekers aan medewerkers op afstand vragen kunnen stellen.							x
41	e	ii	Indien niet mogelijk, een interactief beeldscherm waar bezoekers hun eigen programma kunnen samenstellen.							x
41	f		Uitgebreide speelgelegenheid voor kinderen, zoals een speeltuin of een waterspeelplaats.							x
41	g		Winkelgelegenheid, waar bezoekers een aandenken aan hun bezoek of behoeftes voor een bezoek aan de regio (zoals een paraplu of zonnebrand) kunnen kopen.							x
41	h		Educatieve voorzieningen, waar bezoekers kunnen leren over de cultuurhistorie en natuur van de regio. Bijvoorbeeld een museum of tentoonstelling.							x
41	i		Slaapgelegenheid waar bezoekers een nacht kunnen overnachten. Zoals een hotel, hostel, bed & breakfast of (natuur-)camping.							x
41	j		Afgebakende entreezone met daarin (een deel) van bovenstaande faciliteiten							x
42			Maak de recreatieve zone zoveel mogelijk autoluw. Dit betekent dat er in de zone alleen nog auto's worden toegelaten van bewoners en bevoorrading voor ondernemingen. Bezoekers rijden niet meer met hun auto door het centrum.						x	x
42	a		Verminder het aantal parkeerplaatsen tot wat alleen noodzakelijk is voor het aantal parkeerplekken voor bewoners of verwijder alle parkeerplekken.						x	x
42	b		Richt de verkeersruimte zo in dat er twee zones ontstaan; een zone waar mensen zich verplaatsen (in het midden van de weg) en een zone voor verblijf (aan de zijanten van de weg, bijvoorbeeld terrassen). Deze verblijfszones zijn breder dan de voormalige stoep.						x	x
42	b	i	Vermijd een inrichting die associaties opwekt dat het middenstuk van de weg bestemd is voor auto's.						x	x
42	c		Indien de recreatieve zone niet autoluw wordt; creëer een shared space of een fietsstraat waar auto's te gast zijn.						x	x
42	c	i	Stem de inrichting van de verkeersruimte vooral af voor voetgangers en fietsers.						x	x
42	d		Indien er geen shared space of fietsweg waar auto's te gast zijn wordt gecreëerd, creëer duidelijk herkenbare oversteekpunten, bij voorkeur met een zebrapad.						x	x

15. Bereikbaarheid

15.1. Bereikbaarheid vanuit

Nederland

In deze tabellen zijn de tijden te zien vanaf verschillende plaatsen in Nederland naar de entrees van de regio Zuidoost Friesland. De tijden van het startpunt naar de bestemming zijn in minuten aangegeven. Hiermee worden de belangrijkste aanrijroutes rondom Zuidoost Friesland gedekt.

Bereikbaarheid met het OV

Bij het OV valt op dat de plaatsen Bakkeveen en Appelscha langere reistijden hebben vanaf de meeste plaatsen in de rest van Nederland. De hogere tijden voor Driewegsluis komen voornamelijk doordat vanaf station Wolvega nog 28 minuten met een OV-fiets gereden zal moeten worden om op die plek aan te komen met het OV.

Bereikbaarheid met de auto

De verschillen in reistijden per vertrekpunt zijn voor het autoverkeer minder groot. Het duurt langer om Driewegsluis te bereiken, behalve vanaf Amsterdam en Utrecht. Bakkeveen en Appelscha zijn ook vaker de bestemmingen waarvoor men langer moet reizen.

	Amsterdam	Utrecht	Enschede	Emmen	Groningen	Leeuwarden
Drachten	142	136	149	115	34	34
Bakkeveen	180	174	187	113	60	83
Akkrum	134	128	141	121	72	14
Driewegsluis*	144	138	151	131	115	57
Appelscha	180	171	187	97	68	92

	Amsterdam	Utrecht	Enschede	Emmen	Groningen	Leeuwarden
Drachten	95	89	102	50	36	32
Bakkeveen	103	97	99	49	37	38
Akkrum	91	84	99	61	48	23
Driewegsluis	81	75	98	60	59	44
Appelscha	111	99	84	35	49	45

Bereikbaarheid over het water

Voor de bereikbaarheid over het water zijn de vertrekpunten direct om de regio gepakt. Dit zijn:

- Sneek
- Lemmer
- Meppel
- Groningen
- Dokkum
- Leeuwarden

Dit zijn de punten waar alle schepen langskomen als zij van buiten de regio naar Zuidoost Friesland willen komen. Bakkeveen wordt niet meegerekend tot een van de bestemmingen, omdat hier geen sloepen of zeilboten kunnen komen.

Voornamelijk Akkrum is goed te bereiken, deze bestemming staat het vaakst in het groen. Appelscha staat vaak in het rood, het duurt dus vaker lang voordat bezoekers in Appelscha aankomen met de boot.

	Sneek	Lemmer	Meppel	Groningen	Dokkum	Leeuwarden
Drachten	295	429	807	472	305	246
Bakkeveen						
Akkrum	110	244	658	585	418	230
Driewegsluis	321	210	309	894	764	578
Appelscha	612	568	324	402	816	702

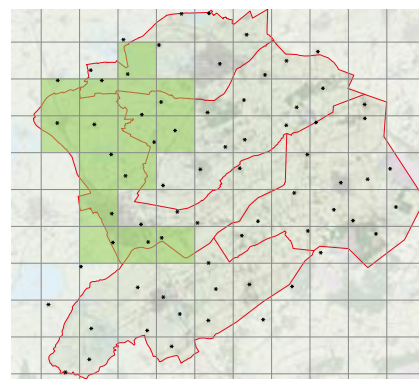
15.2. Bereikbaarheid

binnen de regio

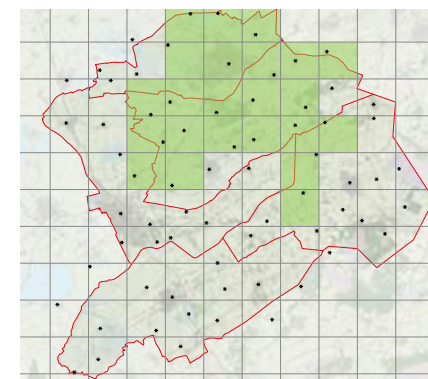
Bereikbaarheid auto binnen 15 minuten

In deze paragraaf wordt het aantal bestemmingen genomen dat binnen 15 minuten van de entree te bereiken is. Hoe meer bestemmingen er binnen de 15 minuten te bereiken zijn, hoe beter de bereikbaarheid en centraliteit van het vertrekpunt.

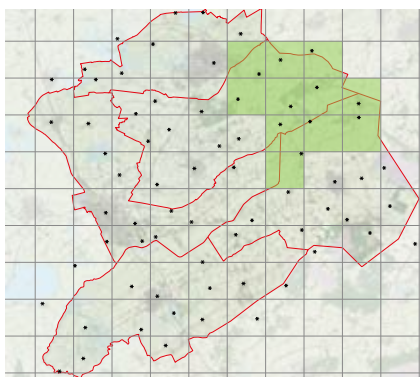
Drachten heeft de meeste bestemmingen binnen 15 minuten rijden en Driewegsluis de minste.

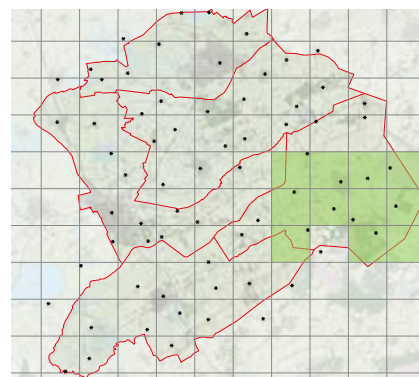
Bereikbaarheid auto binnen 15 minuten-
Akkrum (15 bestemmingen)

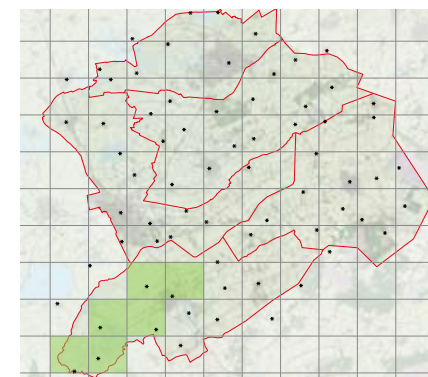
Bereikbaarheid auto binnen 15 minuten-
Drachten (23 bestemmingen)

Bereikbaarheid auto binnen 15 minuten-
Bakkeveen (11 bestemmingen)

Bereikbaarheid auto binnen 15 minuten-
Appelscha (11 bestemmingen)

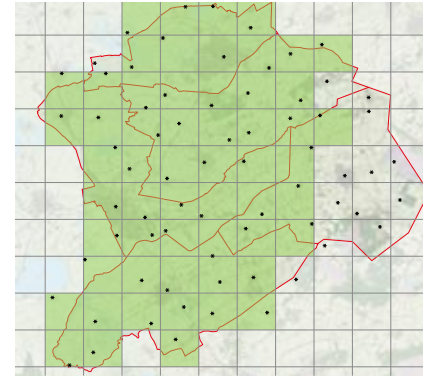

Bereikbaarheid auto binnen 15 minuten-
Driewegsluis (6 bestemmingen)

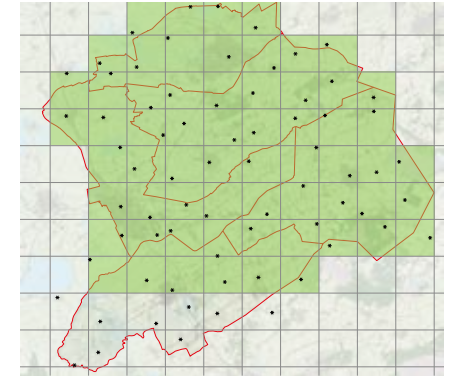
Bereikbaarheid auto binnen 30 minuten

In deze paragraaf wordt het aantal bestemmingen genomen dat binnen 30 minuten van de entree te bereiken is. Hoe meer bestemmingen er binnen de 30 minuten te bereiken zijn, hoe beter de bereikbaarheid en centraliteit van het vertrekpunt.

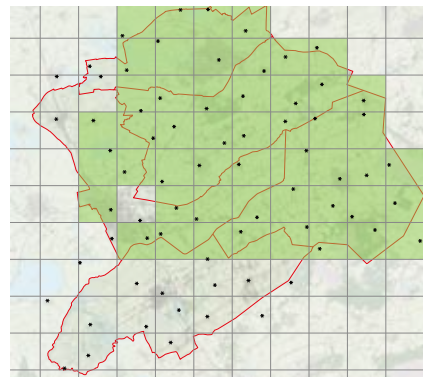
Drachten heeft de meeste bestemmingen binnen 30 minuten rijden en Driewegsluis de minste.

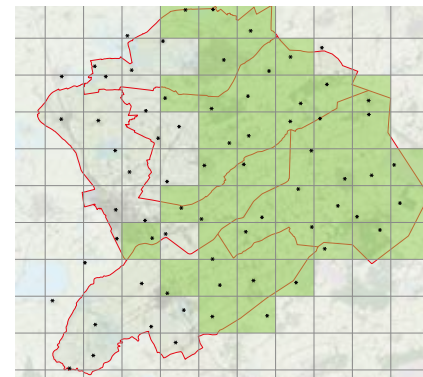
Bereikbaarheid auto binnen 30 minuten-
Akkrum (57 bestemmingen)

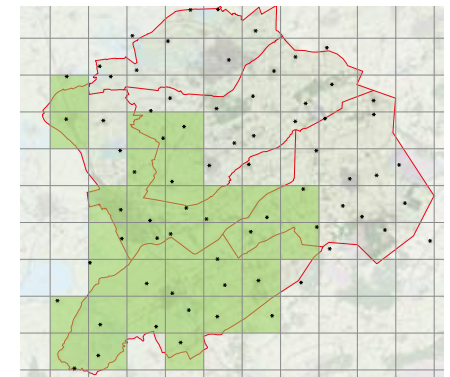
Bereikbaarheid auto binnen 30 minuten-
Drachten (62 bestemmingen)

Bereikbaarheid auto binnen 30 minuten-
Bakkeveen (50 bestemmingen)

Bereikbaarheid auto binnen 30 minuten-
Appelscha (43 bestemmingen)

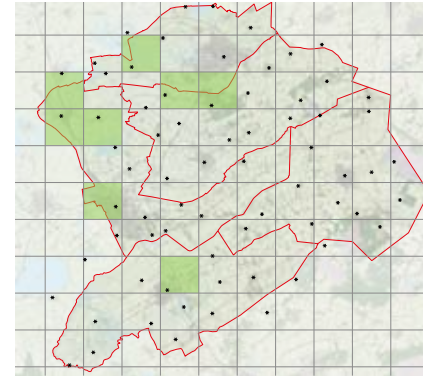

Bereikbaarheid auto binnen 30 minuten-
Driewegsluis (32 bestemmingen)

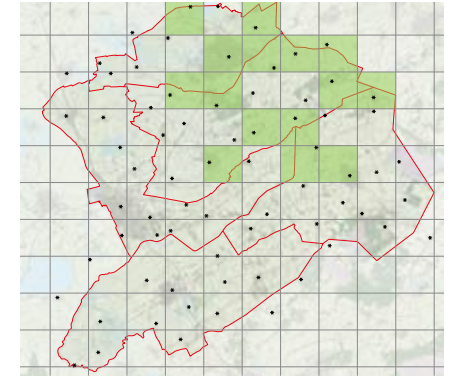
Bereikbaarheid OV binnen 30 minuten

In deze paragraaf wordt het aantal bestemmingen genomen dat binnen 30 minuten van de entree te bereiken is met het OV. Hoe meer bestemmingen er binnen de 30 minuten te bereiken zijn, hoe beter de bereikbaarheid en centraliteit van het vertrekpunt vanuit een openbaar vervoersperspectief vergeleken met andere vertrekpunten.

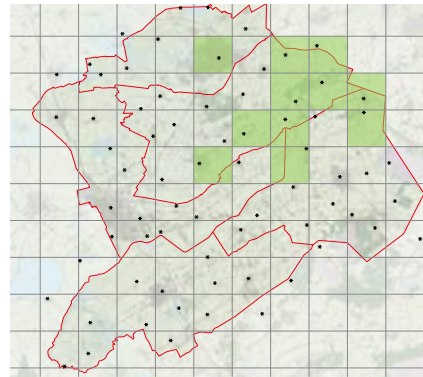
Drachten heeft de meeste bestemmingen binnen 30 minuten rijden en Driewegsluis de minste, namelijk 0. Dit komt doordat er eerst 49 minuten gelopen moet worden naar de dichtstbijzijnde OV-halte.

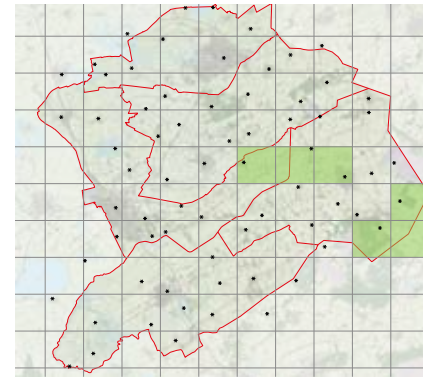
Bereikbaarheid OV- Akkrum
(8 bestemmingen)

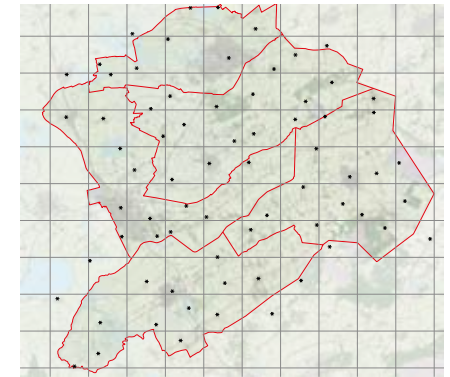
Bereikbaarheid OV- Drachten
(15 bestemmingen)

Bereikbaarheid OV- Bakkeveen
(11 bestemmingen)

Bereikbaarheid OV- Appelscha
(6 bestemmingen)

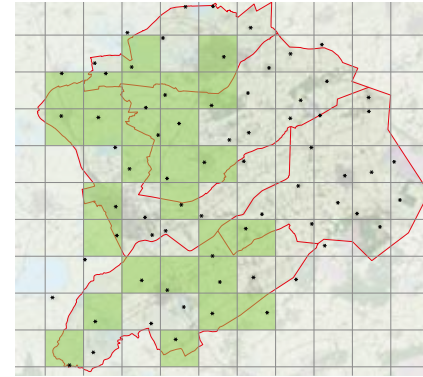

Bereikbaarheid OV- Driewegsluis
(0 bestemmingen)

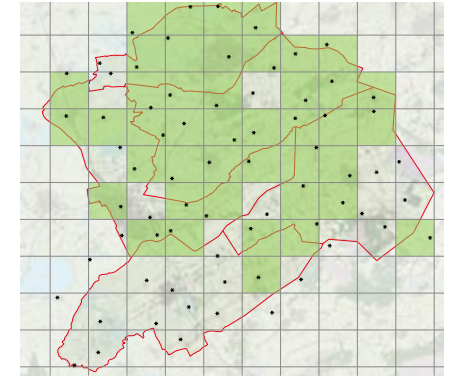
Bereikbaarheid OV binnen 60 minuten

In deze paragraaf wordt het aantal bestemmingen genomen dat binnen 60 minuten van de entree te bereiken is met het OV. Hoe meer bestemmingen er binnen de 60 minuten te bereiken zijn, hoe beter de bereikbaarheid en centraliteit van het vertrekpunt vanuit een openbaar vervoersperspectief vergeleken met andere vertrekpunten.

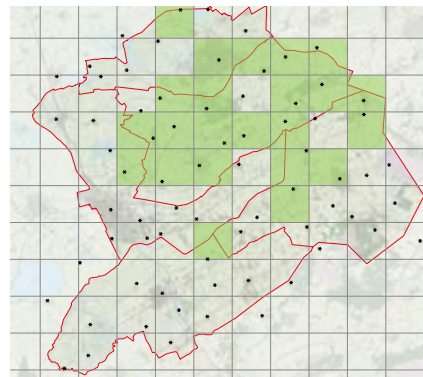
Drachten heeft de meeste bestemmingen binnen 60 minuten rijden, met meer dan 1,5 keer meer bereikte bestemmingen dan het vertrekpunt dat op nummer 2 staat. Driewegsluis heeft de minste bestemmingen bereikt binnen 60 minuten.

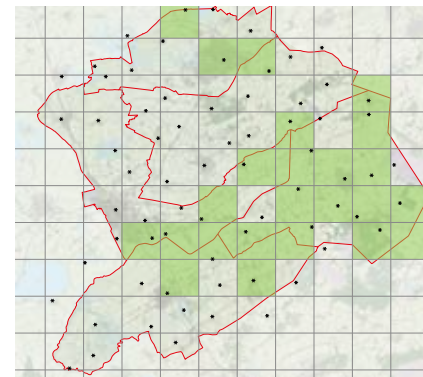
Bereikbaarheid OV- Akkrum
(27 bestemmingen)

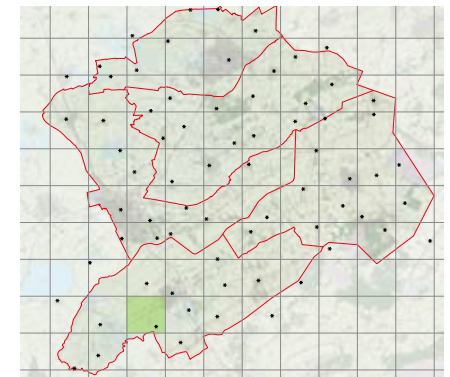
Bereikbaarheid OV- Drachten
(43 bestemmingen)

Bereikbaarheid OV- Bakkeveen
(23 bestemmingen)

Bereikbaarheid OV- Appelscha
(24 bestemmingen)

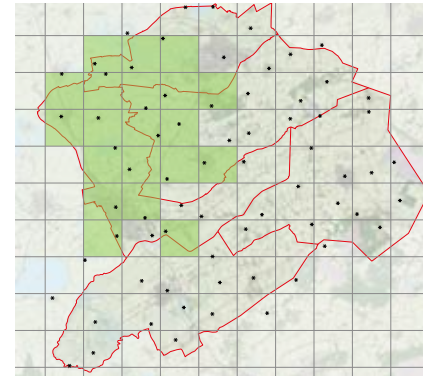
Bereikbaarheid OV- Driewegsluis
(1 bestemmingen)

Bereikbaarheid fiets binnen 60 minuten

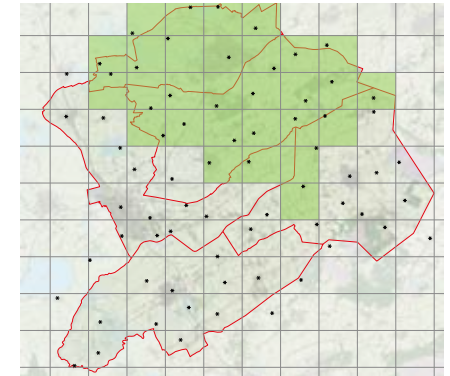
In deze paragraaf wordt het aantal bestemmingen genomen dat binnen 60 minuten van de entree te bereiken is met de fiets. Hoe meer bestemmingen er binnen de 60 minuten te bereiken zijn, hoe beter de bereikbaarheid en centraliteit van het vertrekpunt vanuit een fietsperspectief vergeleken met andere vertrekpunten.

Drachten en Bakkeveen hebben gezamenlijk de meeste bestemmingen binnen 60 minuten bereikt. Driewegsluis heeft de minste bestemmingen bereikt binnen 60 minuten. Het verschil tussen de bestemmingen is erg klein.

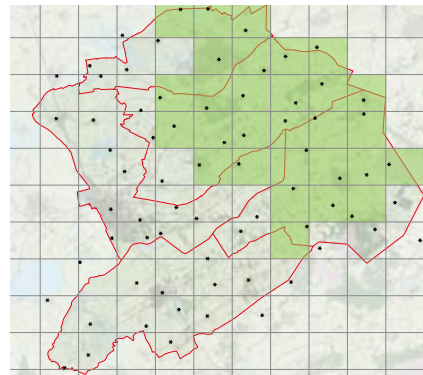
Wat opvalt is dat het aantal bestemmingen bereikt binnen 60 minuten met de fiets erg overeenkomt met het aantal bestemmingen bereikt met het OV in 60 minuten. Voor Bakkeveen en Driewegsluis worden zelfs meer bestemmingen met de fiets binnen 60 minuten bereikt vergeleken met het OV.

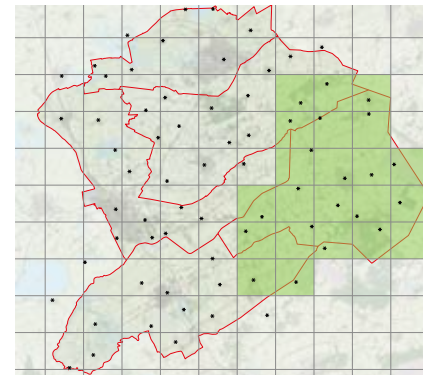
Bereikbaarheid fiets- Akkrum
(20 bestemmingen)

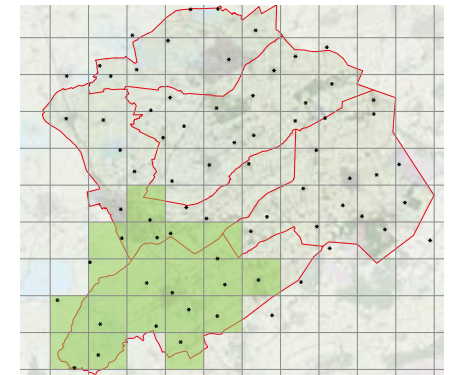
Bereikbaarheid fiets- Drachten
(29 bestemmingen)

Bereikbaarheid fiets- Bakkeveen
(29 bestemmingen)

Bereikbaarheid fiets- Appelscha
(22 bestemmingen)

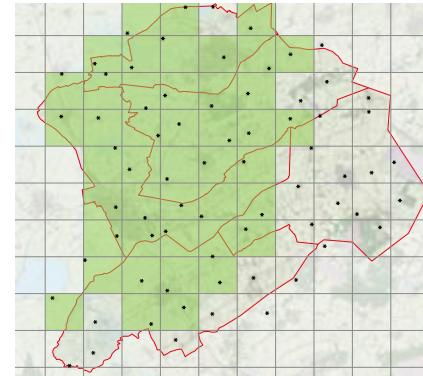

Bereikbaarheid fiets- Driewegsluis
(18 bestemmingen)

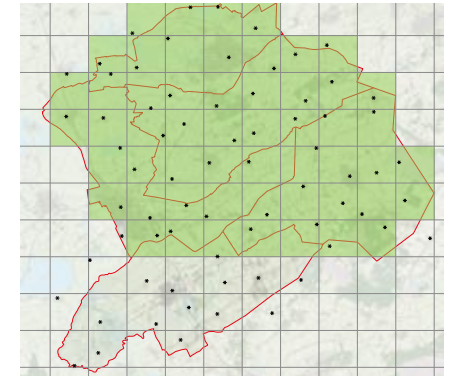
Bereikbaarheid fiets binnen 90 minuten

In deze paragraaf wordt het aantal bestemmingen genomen dat binnen 90 minuten van de entree te bereiken is met de fiets. Hoe meer bestemmingen er binnen de 90 minuten te bereiken zijn, hoe beter de bereikbaarheid en centraliteit van het vertrekpunt vanuit een fietsperspectief vergeleken met andere vertrekpunten.

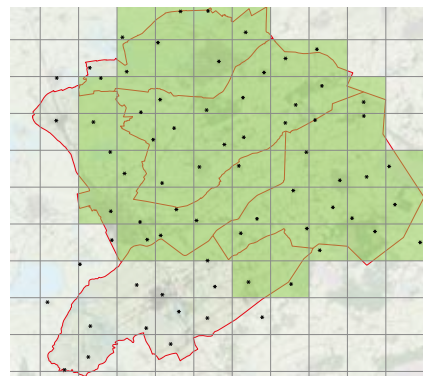
Drachten en Bakkeveen hebben gezamenlijk de meeste bestemmingen binnen 90 minuten bereikt. Driewegsluis heeft de minste bestemmingen bereikt binnen 90 minuten.

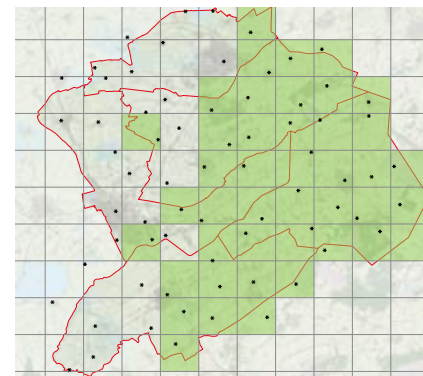
Bereikbaarheid fiets- Akkrum
(44 bestemmingen)

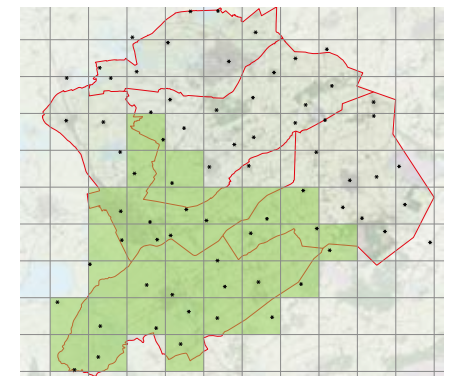
Bereikbaarheid fiets- Drachten
(54 bestemmingen)

Bereikbaarheid fiets- Bakkeveen
(54 bestemmingen)

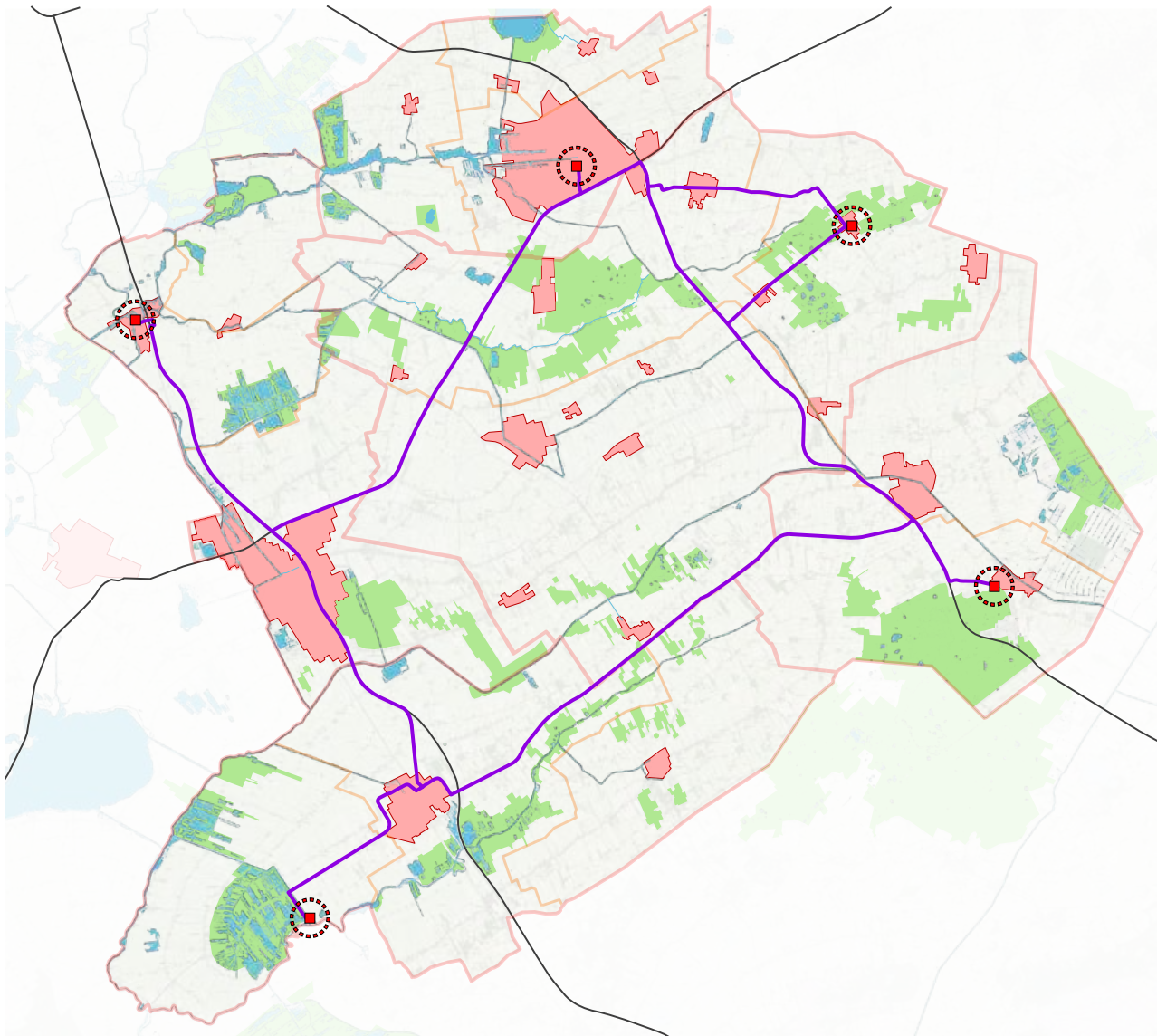

Bereikbaarheid fiets- Appelscha
(43 bestemmingen)

Bereikbaarheid fiets- Driewegsluis
(31 bestemmingen)

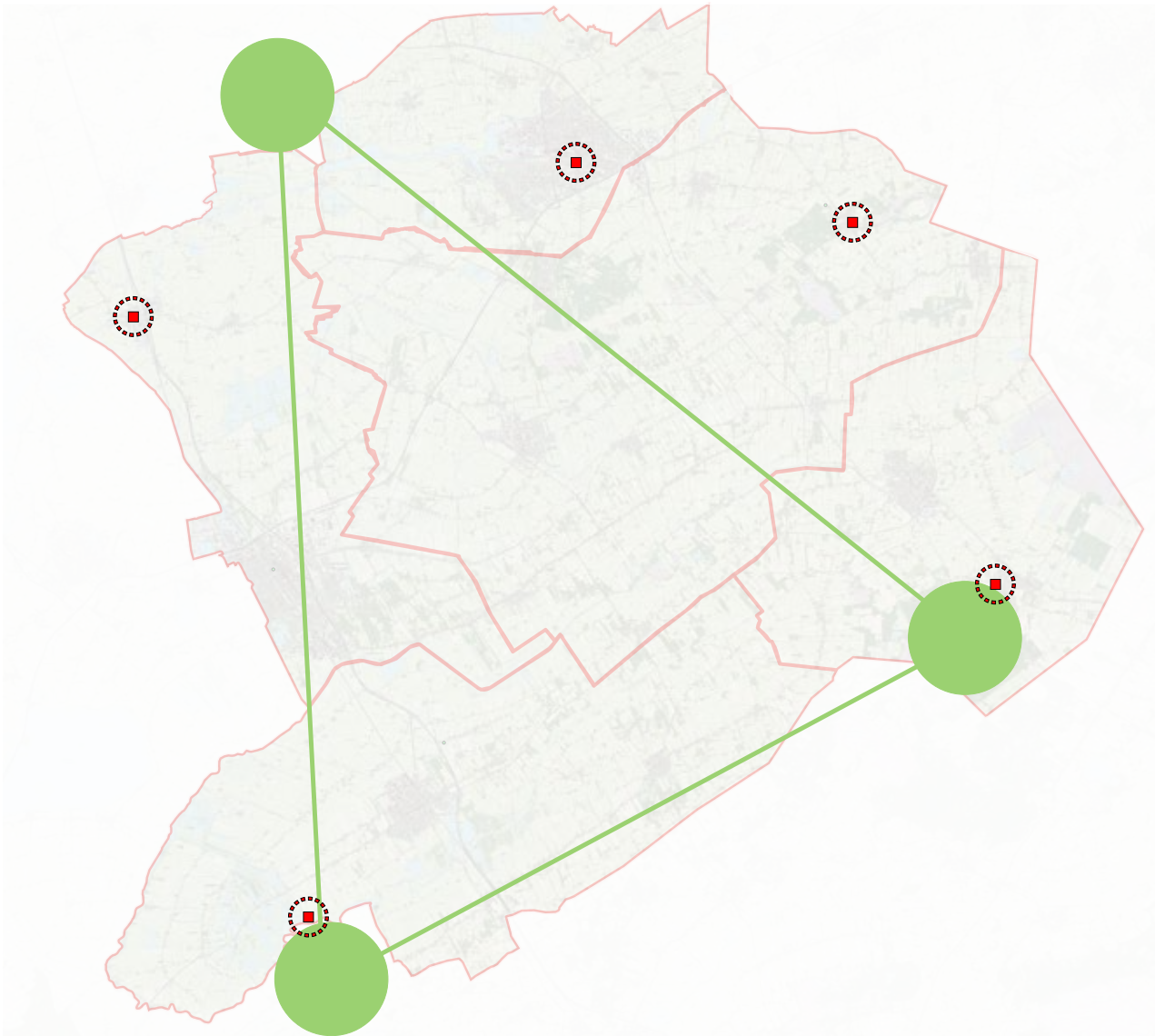
16. Losse kaarten

Legenda

- Natuurgebied
- Water
- Bebouwing
- Entree
- Verbindingen entrees

Figuur B3.1 - Verbindingen tussen entrees

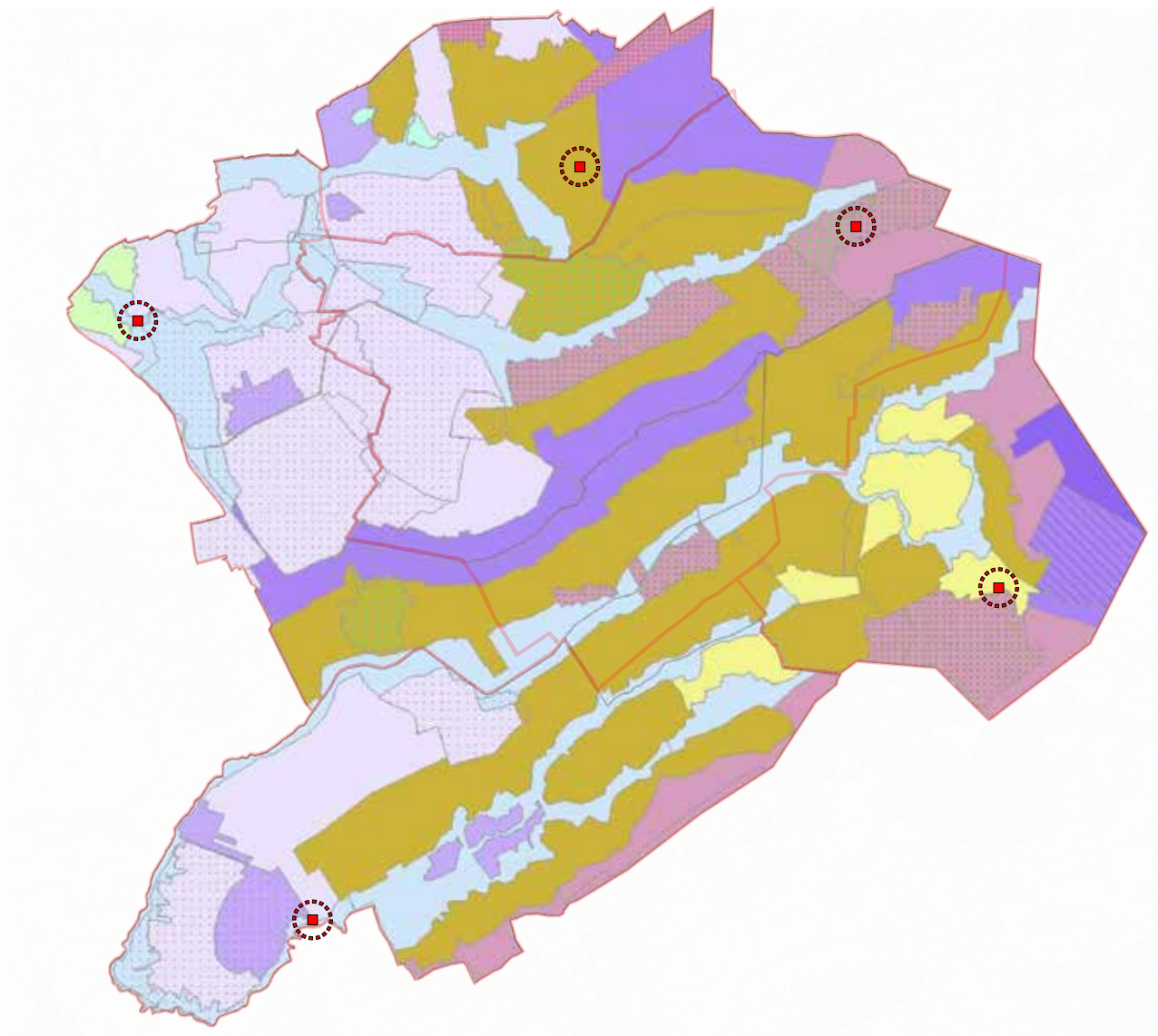

Legenda

- Nationaal park
- Verbinding nationale parken
- Entree

Figuur B3.2 - Verbindingen tussen de nationale parken

Legenda

- Hoogveen
- Hoogveenontginning
- Veenderijen
- Veenweidegebied
- Heideontginning
- Beekdallandschap
- Woudontginning
- Fries Essenlandschap
- Entree

Figuur B3.3 - Grondsoorten in Zuidoost Friesland

Omgevingspsycholoog

Building user experience

Voor vragen of inlichtingen mail naar kantoor@omgevingspsycholoog.nl

of kijk op www.omgevingspsycholoog.nl